

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MARIJA VRHOVNIK

Mentor: doc. dr. ALOJZIJA ŽIDAN

VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE: IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH
DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2003

ZAHVALA

Za kakovostno mentorsko vodenje, svetovanje in usmerjanje pri diplomski nalogi se iskreno zahvaljujem svoji mentorici ga. doc. dr. Alojziji Židan.

Zahvaljujem se ga. mag. Tanji Vilič Klenovšek, ki je sodelovala pri diplomski nalogi in mi s svojimi odgovori strokovno obogatila diplomsko delo.

Prav tako se zahvaljujem ga. mag. Danieli Brečko, direktorici Gospodarskega vestnika Izobraževanje, za njeno sodelovanje pri nastanku diplomske naloge.

Nazadnje pa se zahvaljujem svoji družini, ki me je vzpodbujala in mi pomagala skozi vsa leta mojega študija.

VSEBINSKO KAZALO

UVOD	6
I. DEL	
1. SISTEMSKA UREDITEV IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	7
2. PRAVNA UREDITEV IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	11
3. ORGANI ODLOČANJA	12
4. FINANCIRANJE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	13
II. DEL	
5. INSTITUCIONALNA MREŽA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	17
5.1. Vrste izobraževalnih organizacij.....	17
5.2. Ljudske univerze v Sloveniji.....	17
5.3. Izobraževalni centri v podjetjih.....	18
5.4. Dopolnilna dejavnost šolanja otrok in mladine.....	19
5.5. Centri, ki so se razvili v okvirju gospodarske zbornice.....	19
5.6. Institucije, združenja, društva in organizacije.....	20
5.7. Zasebne izobraževalne organizacije za izobraževanje odraslih.....	20
6. PODROČJA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	21
6.1. Splošno, neformalno izobraževanje.....	22
6.2. Neformalno izobraževanje za poklic ali poklicno delo.....	25
6.3. Izobraževanje za pridobitev oziroma zvišanje izobrazbene ravni ter poklicno usposabljanje in izpopolnjevanje za razvoj delovne sile.....	26
7. PROGRAMI IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH	29
8. MOTIVACIJA IN OVIRE ODRASLIH PRI IZOBRAŽEVANJU	33
9. VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE - KONCEPT PREŽIVETJA ZA 21. STOLETJE	39
10. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V NEKATERIH EVROPSKIH DRŽAVAH	43
10.1. Islandija.....	43
10.2. Avstrija.....	44
10.3. Finska.....	45
10.4. Norveška.....	46
10.5. Švedska.....	48
10.6. Italija.....	50
10.7. Nemčija.....	50
10.8. Estonija.....	52
10.9. Poljska.....	53
11. PRIMERJAVA SLOVENIJE Z NEKATERIMI EVROPSKIMI DRŽAVAMI	55

III. DEL

12. INTERVJU	62
12.1. Intervju z ga. Danielo Brečko.....	62
12.2. Intervju z ga. Tanjo Vilič Klenovšek.....	64
13. ZAKLJUČEK	70
LITERATURA	73
PRILOGA	79

KAZALO TABEL

TABELA 4.1:

- Letni izdatki podjetij na zaposlenega za izobraževanje15

TABELA 4.2:

- Javni izdatki za izobraževanje.....16

TABELA 5.1:

- Razpršenost izobraževalnih organizacij po regijah leta 1992/1993 in 2000/200120

TABELA 6.1:

- Število izobraževalnih programov, ki niso javnoveljavni in število udeležencev splošnega izobraževanja.....23

TABELA 6.2:

- Usposabljanje in izpopolnjevanje za delo in poklic v letih 1999 in 2000.....25

TABELA 6.3:

- Število javno veljavnih programov usposabljanja, izpopolnjevanja in specializacije ter število udeležencev v letu 1999 in 2000.....27

TABELA 8.1:

- Namen izobraževanja odraslih v letu 1998, v odstotkih (dejavni odrasli).....34

TABELA 8.2:

- Namen izobraževanja odraslih v nekaterih evropskih državah leta 1998, v odstotkih (dejavni odrasli).....34

TABELA 8.3:

- Razlogi za izobraževanje v letu 1998, v odstotkih (dejavni odrasli).....35

TABELA 8.4:

- Ovire v zvezi z izobraževanjem, ki so preprečevale udeležbo v izobraževanju, usposabljanju ali spopolnjevanju leta 1998, v odstotkih (dejavni odrasli).....35

TABELA 8.5:

- Ovire v zvezi z izobraževanjem, ki so preprečevale udeležbo v izobraževanju, usposabljanju ali spopolnjevanju leta 1998, v odstotkih (morebitno dejavni odrasli).....36

TABELA 8.6:

- Ovire, ki so preprečevale udeležbo v izobraževanju, usposabljanju ali spopolnjevanju po državah, v letu 1998 v odstotkih (dejavni in morebitno dejavni).....37

TABELA 8.7:

- Glavni motivi udeležencev za izobraževanje po metodi na daljavo.....38

TABELA 8.8:

- Najpogostejše motnje, demotivatorji, ki vplivajo na udeležence izobraževanja na daljavo.....38

TABELA 10.1:

- Število odraslih izobraževancev v nadaljnjem poklicnem izobraževanju od leta 1989 do 1993.....46

TABELA 10.2:	
- Vrste izobraževanja na Švedskem ter število udeležencev v letu 2000/2001.....	49
TABELA 10.3:	
- Vrste izobraževanja in število programov v letu 1999/2000.....	50
TABELA 11.1:	
- Delež prebivalstva, starega od 25-64 let, ki ima srednješolsko izobrazbo leta 1995, leta 2000 ter predvidevanje stopnje izobraženosti ljudi leta 2005.....	57
TABELA 11.2:	
- Povprečni delež sredstev za usposabljanje.....	58
TABELA 11.3:	
- Delež zaposleni pri usposabljanju.....	58
TABELA 11.4:	
- Usposabljanje posameznikov na dveh delovnih področjih.....	59
TABELA 11.5:	
- Stopnja udeležbe odraslih v izobraževanju leta 1995 in 1998.....	59
TABELA 11.6:	
- Vrste izobraževanja po državah v letu 1998, v odstotkih.....	60
TABELA 11.7:	
- Viri financiranja glede na tri glavne financerje leta 1998, v odstotkih.....	61

UVOD

Star slovenski pregovor pravi, da se človek uči vse življenje, v današnjem času, v dobi znanja in informacijske tehnologije pa bi se moral pregovor glasiti: "Človek se mora učiti vse življenje."

Ker ima Slovenija star demografski režim, menim, da je izobraževanje odraslih ključnega pomena tako za državo kot za družbo in gospodarski sistem. Vseživljenjsko učenje postaja sestavni del sodobnega tehnološkega razvoja, zato po mojem mnenju postaja pomembno za uspešen razvoj družbe, in sicer tako za kulturno kot za gospodarsko in politično življenje, trajno usposabljanje vsega aktivnega prebivalstva. Vse več bi se moralo vlagati v vseživljenjsko usposabljanje in izobraževanje odraslih, v graditev ustrezne infrastrukture, da ne bi naraščal delež prebivalstva z delovno, socialno, informacijsko in kulturno izločenostjo. Tovrstno izobraževanje je ključ vsakega posameznika oziroma družbe za boljše delovno, socialno in mentalno življenje. Vsak človek bi moral odpreti svoja obzorja, prerasti svoje predsodke, da bi lahko skupaj zaživel v sožitju in toleranci z vsemi ljudmi, v demokratičnem duhu, ki predstavlja rešitev za globalizacijo družb in prelivanj različnih kultur.

V svoji nalogi se bom osredotočila na izobraževanje odraslih, saj menim, da je zaradi hitrega tehnološkega razvoja, novih informacijskih sistemov, globalizacije gospodarstva, to eden od ključnih problemov, s katerim se spopada država, kajti znanje in usposobljenost za delo sta podlaga za konkurenčnost in razvoj Slovenije. Naša država se bo morala spopasti oziroma se spopada s tako imenovanim problemom "učee se družbe". Ker je znanje kapital 21. stoletja, ki ga moramo vse življenje skrbno negovati ter plemenititi, sem se odločila, da bom raziskala, kako s to dobrino razpolagamo v Sloveniji.

Najprej se bom osredotočila na državo in njeno skrb za izobraževalno politiko. Zanima me, na kakšen način spodbuja slovenska država izobraževanje odraslih, ali izobraževalne, raziskovalne ter informacijske institucije prejemajo od države zadostno finančno podporo ter kako je izobraževalni sistem podprt z zakoni in predpisi.

V drugem delu bom preverila, kakšne vrste izobraževalnih organizacij in programov lahko najdemo v Sloveniji in ali lahko slovenska izobraževalna ponudba zadovolji potrebe odraslega izobraževanca. Kateri programi so najbolj priljubljeni in zakaj je le-temu tako? Ali je izpolnitev osebnega zadovoljstva, zvišanje posameznikove ravni samopodobe, tisti vzrok, zaradi katerega se odrasli udeležujejo različnih vrst izobraževanja? Ali pa nas žene samo potreba po denarju, boljšem življenju, ugledu ...

Ljudje se še ne zavedamo, kako sunkovito narašča vloga znanja v našem življenju pri našem delu. Ali se zavedamo, da permanentno izobraževanje pripomore k lažjemu reševanju vsakdanjih problemov povsod in ob vsakem času?

Slovenija bo kmalu vstopila v Evropsko unijo, zato je morala izpolniti (in še izpolnjuje) ogromno raznovrstnih zahtev v zameno za vstopnico v EU. Kako pa je/bo to uredila na področju izobraževanja

odraslih? Ali Slovenci živimo po načelu učeče se družbe? Zanima me, kolikšen je razkorak med naprednimi evropskimi državami, ostalimi državami v tranziciji in nami. Kako bomo poenotili metodološka, organizacijska, miselna pravila in ali jih sploh bomo? Na vsa ta vprašanja in še na veliko drugih bom poskušala odgovoriti v nadaljevanju naloge.

I. DEL

1. SISTEMSKA UREDITEV IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Slovenija ima na 20.251 kvadratnih kilometrov 1,978.897 prebivalcev. Njen družbeni bruto proizvod na prebivalca znaša 15.600 PPS-ov¹ oziroma 9.800 eurov (glej Statistical yearbook on candidate and south-east European countries, 2000).

Po letu 1991 so se v naši državi pojavile velike družbene in politične spremembe, ki so privedle do demokratizacije in neodvisnosti države. Z uvedbo tržnega gospodarstva, liberalizacije, procesa denacionalizacije, privatizacije ... se je Slovenija kot država, družba in gospodarski sistem odprla in pričela proces približevanja Evropski skupnosti ter se srečala s temeljnimi problemi evropske družbe, kot so:

- trg in tržna konkurenca,
- brezposelnost,
- prestrukturiranje velike industrije, razvoj malih podjetij, organizacij in samozaposlovanje,
- ekspanzija informacij in znanja (reforma šolskega sistema),
- zahteve okolja,
- potrebe po ustvarjanju trajnih infrastruktur,
- demografska gibanja, staranje populacije in iskanje rešitev v sistemu pokojninske reforme, podaljševanje delovne dobe, aktivizacija starejše populacije (vseživljenjsko učenje, izobraževanje odraslih itd.).

Z vsemi naštetimi problemi pa se prepletajo tudi procesi, ki so za Slovenijo in prav tako Evropo izrednega pomena, in ti so: izobraževanje, usposabljanje, prekvalifikacije, vseživljenjsko učenje, delo s človeškimi viri, izobraževanje odraslih ...

ELLI² (Evropska pobuda za vseživljenjsko učenje) je izbrala definicijo za vseživljenjsko učenje, ki temelji na potrebah posameznikov in na procesu, ki daje le-temu pomen. *Vseživljenjsko učenje pomeni*

¹ PPS - purchasing power parities (standard kupne moči); zaradi lažje primerjave z drugimi državami, ker denarne enote posameznih držav oziroma njihove pretvorbe ne kažejo primerljivo kupno moč držav bom uporabila valuto, katera je neodvisna.

² European Lifelong Learning Initiative

razvoj človekovih zmožnosti z nenehnim podpiranjem, ki spodbuja posameznike in jim daje moč, da si pridobivajo znanje, vrednote, spretnosti in razumevanje, ki jih bodo potrebovali v življenju ter jih uporabljali z zaupanjem, ustvarjalnostjo in veseljem v vseh vlogah, okoliščinah in okoljih (Longworth in Davies, 1994: 20). Koncepti vseživljenjskega učenja so postali nujnost, saj postajajo dejavniki preživetja za celotno človeštvo. V preteklosti je bila nosilka razvoja delovna sila, v današnjem času je to kapital, v prihodnosti bo to znanje, čeprav je meja med sedanostjo in prihodnostjo že močno zabrisana.

Analize razvoja izobraževanja odraslih v Sloveniji in razvitih državah so pokazale:

- V Sloveniji bi bilo potrebno čim hitreje razvijati izobraževanje odraslih, da bi z njim omogočili in pospeševali družbeni (gospodarski, tehnološki, kulturni in socialni), osebni in kulturni razvoj posameznikov.
- V Sloveniji je 6000 odraslih prebivalcev nepismenih, 9000 prebivalcev pa nima dokončane osnovne šole.
- Slovenija v razvoju izobraževanja odraslih precej zaostaja za razvitejšimi državami Evrope. Za zaposlenim Slovincem je povprečno deset let formalnega šolanja, za državljanom razvitih držav pa vsaj eno leto več. Za izobraževanje porabi slovensko podjetje 100 EUR, v zahodni Evropi pa približno 750 EUR. V Sloveniji ima samo 10% zaposlenih višjo ali visoko izobrazbo.
- Delež časa, ki je porabljen v okviru delovnega časa za izobraževanje in usposabljanje se v evropskih podjetjih giblje od 2 do 14%, v skandinavskih državah in na Nizozemskem je ta delež 10%, v Sloveniji pa je 4%. V državah EU se povprečno število ur izobraževanja na udeleženca nadaljnega izobraževanja giblje med 24 in 42 urami. Povprečno najmanj ur se je izobraževal zaposleni na Češkem (25 ur) in v Sloveniji (24 ur) (glej Brenk, 2003: 11-12).
- Izobraževanje odraslih v Sloveniji ni bilo pravilno sistemsko urejeno, saj je bilo izključeno iz sistema javnega financiranja, čeprav bi moralo delovati kot javna služba.
- Izobraževanje odraslih bi se moralo razviti v celovit, raznovrsten sistem, ki je specifičen in zahteva posebne ukrepe, drugačne od tistih, ki so potrebni za razvijanje vzgoje in izobraževanja otrok in mladine.
- V Sloveniji nimamo dovolj razvitega in raznovrstnega omrežja ter infrastrukture za izvajanje javne službe v ta namen. Razviti bi bilo potrebno dovolj bogato ponudbo za zadovoljitev osebnih potreb in interesov občanov, le-ta pa bi morala biti enakomerno porazdeljena po celem slovenskem ozemlju.

Izobraževanje odraslih je v Sloveniji podedovalo pedagoške prijeme izobraževanja ter šolske oblike obiskovanja le-teh, čemur bi lahko rekli tradicionalne oblike izobraževanja. V času socializma so bili socialni in politični cilji pomembnejši od osebnih in individualnih ciljev. Nekaj, kar je "zasajeno", pa je najtežje izriniti, kljub temu pa našim specializiranim centrom to zmeraj bolj uspeva. V zadnjih letih

je bilo področje izobraževanja odraslih umeščeno v nacionalni strokovni dokument, kot povsem enakovredno področje sistemu vzgoje in izobraževanja. Do pomembnih sprememb je prišlo na področjih upravljanja in financiranja. Na strokovni razvoj pa je pomembno vplivala ustanovitev Andragoškega centra Slovenije, katerega glavna naloga je spodbujanje izobraževanje odraslih v državi, ima pa tudi pomembno raziskovalno-razvojno in informacijsko funkcijo. Prav tako je vplivala tudi ustanovitev samostojnega študija andragogike na Filozofski fakulteti, ustanovitev Centra za poklicno izobraževanje, ki je osrednja slovenska institucija na področju razvoja poklicnega in strokovnega izobraževanja, ustanovitev društva za izkustveno učenje ter centra za poklicno informiranje in svetovanje. Center za informiranje in poklicno svetovanje (CIPS), ki je začel delovati leta 1999, posreduje informacije in svetuje pri izbiri poklica ter ponuja informacije o možnostih za izobraževanje.

V Sloveniji obstaja tudi osem lokalnih svetovalnih središč za izobraževanje odraslih. Njihov cilj je odraslim zagotoviti brezplačno, nepristransko, zaupno, celovito in kakovostno informiranje ter svetovanje pri njihovem izobraževanju in učenju (glej Vilič Klenovšek, 2003: 8).

Nekateri strateški vidiki razvoja izobraževanja odraslih so opredeljeni v nacionalnih dokumentih, kot so: Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leti 2000 in 2001, Nacionalni program za izobraževanje odraslih 1 in 2, Izhodišča za kurikularno prenavo izobraževanja odraslih (1996) itd. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport je imenovalo enoto za izobraževanje odraslih, ki je kasneje prerasla v sektor za izobraževanje odraslih, Vlada Republike Slovenije pa je v svojem proračunu posebej določila sredstva za razvoj izobraževanja odraslih.

Do pomembne spremembe na področju zakonodaje je prišlo leta 1996, ko je Slovenija ponovno dobila poseben zakon, Zakon o izobraževanju odraslih.

Pomembno vlogo pri uveljavljanju izobraževanja odraslih imajo strokovni delavci v Republiškem zavodu za zaposlovanje in njihovih enotah ter Gospodarska zbornica Slovenije. Zavod RS za zaposlovanje opravlja celo vrsto informativno-svetovalnih dejavnosti za izobraževanje odraslih, predvsem za brezposelne, medtem ko Gospodarske zbornice Slovenije pri izobraževanju odraslih obravnava predvsem zaposlene. Tu so razvili tudi izpitni sistem za delovodske in poslovodske izpite za odrasle ter izpitni sistem za pridobitev kvalifikacij v posameznih panogah.

Služba za izobraževanje pri Obrtni zbornici Slovenije pospešuje poklicno izobraževanje zaposlenih na vseh ravneh, razvija stalno funkcionalno izobraževanje zaposlenih v obrti ter možnosti za nadaljevanje poklicne kariere s sistemsko umeščenim mojstrskim izpitom (glej Vilič Klenovšek, Klemenčič, 2002: 117-118).

Tudi na medijskem področju se je v zadnjem času veliko premaknilo. V vse večji meri se promovira in reklamira vseživljenjsko izobraževanje in izobraževanje odraslih. Ob tednu vseživljenjskega učenja se izvajajo posebne akcije, promovira se po televizijskih sprejemnikih (okrogle mize) in na raznih plakatih. Pri reviji Naša žena pa vsako leto izide tudi posebna priloga na temo vseživljenjskega učenja. Prav tako se v prilogi Delo in dom, v rubriki Borza dela, občasno objavljajo informacije o

izobraževanju odraslih. Razni članki na to temo se prav tako pišejo v prilogi Ona ter v reviji Naša žena (v rubriki Svetovanje). Občasno lahko pogovore o izobraževanju odraslih zasledimo tudi v oddaji Modro od Milice Prešeren. Še veliko več pa se bo dalo izboljšati, ko bo tudi politična scena sprejela vseživljenjsko izobraževanje za aktualno (pomembno), in ga bo postavila v ospredje, vsem na oči.

Kljub temu pa mednarodne raziskave kažejo na naslednje pomanjkljivosti naše sistemske ureditve izobraževanja odraslih:

1. Pristojnosti in odgovornosti za posamezna področja izobraževanja odraslih niso dovolj natančno opredeljene. Zabrisana so razmerja med pristojnostmi države in lokalnih skupnosti pri splošnem izobraževanju odraslih ter razmerja v pristojnostih med delodajalci, delojemalci in državo pri poklicnem izobraževanju odraslih.
2. Na ministrstvih (izjema sta Ministrstvo za šolstvo in šport in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve) ni organiziranih posameznih specializiranih enot za izobraževanje odraslih.
3. Neustrezna upravna organiziranost v lokalnih skupnostih:
 - le 25% občin ima določenega strokovnega delavca, ki se ukvarja s problematiko izobraževanja odraslih, 60% občin pa za to delo nima nikogar,
 - kar 21% občin nima organizacije za izobraževanje odraslih, v 40% občin pa te delujejo le deloma,
 - brezposelnost ni vplivala na večje sodelovanje občin z zavodi za zaposlovanje. Občine z visokim deležem brezposelnosti in nizko stopnjo izobrazbe redko uvrščajo izobraževanje odraslih na dnevni red sej, zato niso seznanjeni z izobraževalno ponudbo in ne sodelujejo z zavodi,
 - ni organiziranih predstavniških organov pri vladi oziroma ministrstvih, ki bi segali na področje izobraževanja odraslih, ravno tako ne pri organih lokalnih skupnosti.
4. Kljub odprtju Andragoškega centra in smeri študija pedagogike še vedno zaostajamo v organizaciji in obsegu razvojnega dela za poklicno izobraževanje odraslih in izobraževanje za pridobitev javno veljavne izobrazbe. Razvojne in svetovalne službe v nacionalnih ustanovah so po reformi v 80-ih praktično opustile delo za izobraževanje odraslih. Število strokovnih delavcev, ki so razvijali izobraževanje odraslih, se je zmanjšalo s 25 na 5.
5. Če primerjamo našo zakonsko ureditev izobraževanja odraslih, z ureditvijo v evropskih državah, nam je skupno to, da je ta ureditev zelo razpršena in slabo pregledna. Razlika je predvsem v tem, da imajo naprednejše države izobraževanje odraslih bolj celostno in podrobneje urejeno kot mi.
6. Pri financiranju je temeljna značilnost, ki nas loči od razvitih držav, zelo majhen delež javnih sredstev, ki jih namenjamo za izobraževanje odraslih. Razvite evropske države financirajo iz javnih sredstev od 70 - 90% vseh operativnih stroškov izobraževalnih organizacij za odrasle (http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/publikacije/ministrstvo/bela/izobrazevanje_odraslih.ap, 10.02.2003).

Po Unescovi definiciji je izobraževanje odraslih *celota organiziranih izobraževalnih procesov katerekoli vsebine, stopnje in uporabljenih metod, bodisi formalno ali drugačno bodisi da nadaljuje ali nadomešča začetno izobraževanje v šolah, kolidžih in univerzah, z oblikami usposabljanja vred. V*

teh procesih osebe, ki jih v posameznih družbah štejejo za odrasle, razvijajo svoje zmožnosti, bogatijo svoje znanje, izboljšujejo ali spreminjajo svojo strokovno in poklicno usposobljenost, stališča in vedenje, da bi se lahko polnovredno osebno razvijale in sodelovale pri oblikovanju uravnoveženega in neodvisnega socialnega, gospodarskega in kulturnega razvoja (Jelenc, Z. v Jelenc, S., 1996: 13).

2. PРАВNA UREDITEV IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Temeljno izhodišče za oblikovanje zakonodaje na področju izobraževanja odraslih sta priporočilo Splošne deklaracije o človekovih pravicah ter Ustava republike Slovenije.

V Ustavi republike Slovenije je v 57. členu določeno:

- Izobraževanje je svobodno.
- Osnovnošolsko izobraževanje je obvezno in se financira iz javnih sredstev.
- Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo

(http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html, 01.06.2003).

Po priporočilih Splošne deklaracije o človekovih pravicah ima vsakdo pravico do izobraževanja, ki mora biti brezplačno vsaj na začetni stopnji in temeljni stopnji. Samo izobraževanje mora biti usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospeševati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi, med rasami in verskimi skupinami

(www.amnesty-international.si/dokumenti/content/sdcp.html, 10.02.2003).

Zakon o izobraževanju odraslih vključuje v svojih členih tako formalno kot tudi neformalno izobraževanje. Ureja normativne podlage sistema izobraževanja, pogoje za izobraževanje odraslih, načine, postopke in pristojne organe za verifikacijo teh pogojev, letni program izobraževanja odraslih, financiranje iz javnih sredstev, razvojne in svetovalne organizacije, izpitni center, namenske javne sklade za pospeševanje izobraževanja in nadzor. 2. členu določa, da se javni interes za izobraževanje odraslih določi z nacionalnim programom, ki ga sprejme Državni zbor na predlog Vlade republike Slovenije, ki pa si mora pred tem pridobiti mnenje Strokovnega sveta republike Slovenije za izobraževanje odraslih.

Temeljna načela Zakona o izobraževanju odraslih so (2. člen ZIO):

- vseživljenjskost izobraževanja, dostopnost izobraževanja pod enakimi pogoji, svoboda in avtonomnost pri izbiri poti, vsebine, oblik, sredstev in metod izobraževanja,
- laičnost izobraževanja odraslih, ki se opravlja kot javna služba,
- strokovna in etična odgovornost izobražencev,
- spoštovanje osebnosti in dostojanstva vsakega udeleženca in

- v izobraževanju odraslih, ki daje javno veljavno izobrazbo, doseganje enakih standardov kot v izobraževanju mladine (Jurančič, 1996).

3. ORGANI ODLOČANJA

Najvišji organ odločanja o vprašanih izobraževanja odraslih je Državni zbor. Pomembno je, da se javni interes določi in opredeli v nacionalnem programu izobraževanja odraslih, ki ga sprejme Državni zbor na predlog Vlade republike Slovenije, in v njem opredeli cilje, prednostna področja, dejavnosti potrebne za izvajanje izobraževanja in globalni obseg javnih sredstev. Nacionalni program izobraževanja odraslih je eden od ukrepov, s katerim bo Slovenija uresničevala strategijo vseživljenjskosti učenja (Drofenik in drugi, 1998: 14).

Pred sprejemom letnega programa pa si mora Vlada pridobiti mnenje Strokovnega sveta republike Slovenije za izobraževanje odraslih. Vlada republike Slovenije določi tudi obseg sredstev, ki se bodo v državnem proračunu namenjala za financiranje, sofinanciranje in subvencioniranje tega programa. Čeprav je v VI. in VII. poglavju Zakona o izobraževanju odraslih vse že točno določeno v nacionalnem programu za izobraževanje odraslih, ga Državni zbor še vedno ni sprejel.

Ministrstvo za šolstvo znanost in šport (oziroma minister pristojen za izobraževanje odraslih) je odgovorno za urejanje sistema izobraževanja odraslih. Na tistih področjih, kjer so njegove pristojnosti tudi v izobraževanju mladine, pa tudi za izobraževalno politiko.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve skupaj z Zavodom republike Slovenije za zaposlovanje skrbi za izobraževanje zaposlenih in nezaposlenih. Drugi resorni organi pa sodelujejo pri strokovnem, poklicnem in splošnem izobraževanju odraslih na svojih področjih delovanja.

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstvo za malo gospodarstvo in turizem, Ministrstvo za znanost in tehnologijo in Ministrstvo za kulturo pa načrtujejo aktivnosti in prevzemajo odgovornosti pri izvajanju in financiranju izobraževanja odraslih v okviru zakonov iz njihovih področij.

Pomembno vlogo pri izobraževanju odraslih, zlasti ko gre za neformalno poklicno in delovno usposabljanje na posameznih področjih, pa imajo zbornice. Za sindikate pa še vedno velja, da ne posvečajo dovolj pozornosti položaju delavcev oziroma izobraževanju le teh.

Vlada RS je Strokovni svet RS za izobraževanje odraslih, ki mu predseduje dr. Janko Muršak, prvič imenovala 23. maja 1996. Svet je sestavljen po principu socialnega partnerstva, kar mu omogoča usklajevalno vlogo med različnimi nosilci pristojnosti in odgovornosti. Za posamezna področja svojega delovanja strokovni svet lahko oblikuje komisije, ekspertne skupine in druga delovna telesa (glej Komac, 2003: 20). Strokovni svet naj bi pri pripravi nacionalnega programa in letnih programov izobraževanja odraslih imel strokovno posvetovalno vlogo. Spremlja in ocenjuje tudi stanje in razvoj

izobraževanja odraslih v državi z vidika razvojnih potreb in možnosti družbe, z vidika kakovosti in mednarodne primerljivosti. Opravlja pa še naslednje naloge:

- predlaga ministrstvu izobraževalne programe za odrasle,
- obravnava in daje soglasje k izobraževalnim programom za odrasle,
- obravnava strokovna vprašanja v zvezi z razvojem in delovanjem sistema izobraževanja odraslih,
- določa kataloge znanj in izpitne kataloge,
- potrjuje učbenike in učila za izobraževanje odraslih,
- ugotavlja enakovredni izobrazbeni standard na področjih, na katerih je pristojen za določanje katalogov znanj.

Brez soglasja Strokovnega sveta se odločitve, ki so povezane z izobraževanjem, ne morejo sprejeti.

Nova šolska zakonodaja nalaga občinam obveznosti le glede osnovnošolskega izobraževanja odraslih. Sprejemanje letnih načrtov pa je le ena od možnosti, ki jo ponuja Zakon o izobraževanju odraslih, in ni obvezna. In prav občine so tiste, ki bi morale najbolj poznati svoje potrebe in razvojne možnosti. Njihove vloge so v veliki meri prevzele enote Republiškega zavoda za zaposlovanje, ki spodbujajo krajše oblike izobraževanja, ki vodijo v zaposlitev ali samozaposlitev.

4. FINANCIRANJE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Sredstva za financiranje izobraževanja odraslih se lahko zagotavljajo iz različnih virov:

- iz državnega proračuna,
- iz proračunov lokalnih skupnosti,
- iz skladov za izobraževanje odraslih,
- iz sredstev delodajalcev,
- iz dotacij, donacij in daril,
- iz šolnin.

Sredstva iz državnega proračuna so lahko zagotovljena na podlagi javnega razpisa. O tem, za katere namene in koliko sredstev bo za dalj časa zagotovljenih iz državnega proračuna, odloči državni zbor ob sprejetju nacionalnega programa izobraževanja odraslih, za posamezno proračunsko leto pa vlada, ko določi letni program izobraževanja odraslih. S tem dvema dokumentoma je določeno tisto izobraževanje odraslih, ki je v javnem interesu. Pri financiranju izobraževanja odraslih, ki je v javnem interesu, se uveljavlja tretjinsko načelo:

- eno tretjino stroškov naj bi pokrili udeleženci s svojimi prispevki,
- eno tretjino stroškov naj bi s svojimi sredstvi pokrile lokalne skupnosti,
- eno tretjino stroškov pa naj bi pokrili državni proračun

(<http://www.mszs.si/slo/solstvo/odrasli.asp#financiranje>, 22.03.2003).

V Sloveniji je od leta 1991 v državnem proračunu določena samostojna postavka "izobraževanja odraslih", s katero upravlja Ministrstvo za šolstvo in šport (sektor za izobraževanje odraslih) in je namenjena za financiranje izobraževalnih programov za odrasle (42%), za razvojno, informacijsko, svetovalno in raziskovalno infrastrukturo (31%) ter javno mrežo izobraževalnih organizacij (26%).

Ministrstvo za šolstvo in šport od leta 1992 namenja več denarja za izobraževanje odraslih. Izobraževalne akcije, ki sodijo v neformalno izobraževanje odraslih in ki jih ministrstvo sofinancira, so:

- izobraževanje po programu Usposabljanje za vseživljenjsko uspešnost;
- študijski krožki ;
- državljansko izobraževanje;
- usposabljanje za uveljavljanje posebnih pravic manjšin;
- usposabljanje starejših odraslih v tretjem življenjskem obdobju;
- izobraževanje po javno veljavnih programih izpopolnjevanja v slovenskem jeziku (Drofenik in drugi, 1999).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve skrbi za vrste izobraževanja in usposabljanja, ki brezposelnim in zaposlenim olajšajo gibanje na trgu delovne sile in jim omogočijo hitrejšo vključitev v delo. Poglavitni financer teh dejavnosti je Zavod za zaposlovanje, ki dobiva denar iz državnega proračuna.

Poglavitna oblika izobraževanja odraslih, ki jo financira Ministrstvo za znanost in tehnologijo, je izobraževanje mladih raziskovalcev. Namenjeno je predvsem strokovnemu usposabljanju in specializaciji, pridobitvi magisterija in doktorata. Za tiste, ki prihajajo iz podjetij in zavodov, to predstavlja značilno obliko izobraževanja odraslih (glej Drofenik, 1994: 290).

Iz sredstev lokalnih skupnosti pa so zagotovljena sredstva:

- za investicije v organizacije za izobraževanje odraslih, katerih ustanoviteljica je lokalna skupnost,
- za kritje neprogramskih stalnih stroškov organizacijam za izobraževanje odraslih, katerih ustanoviteljica je lokalna skupnost in ki obsegajo najmanj materialne stroške za obratovanje in investicijsko vzdrževanje, odvisno od obsega izobraževanja,
- za izvedbo programov, določenih z letnim programom izobraževanja odraslih, ki ga sprejme lokalna skupnost (30. člen ZIO).

Občine morajo po zakonu sofinancirati le osnovnošolsko izobraževanje odraslih.

TABELA 4.1: Letni izdatki podjetij na zaposlenega za izobraževanje

LETO	IZDATKI NA ZAPOSLENEGA V SIT
1985	8 920
1991	10 030
1995	13 710
1999	23 100

VIR: Drogenik in drugi, 1998: 54.

Izdatki podjetij za izobraževanje zaposlenih pa so se od leta 1985 postopoma zviševali (glej tabelo 4.1). Strukturna brezposelnost, staranje prebivalstva in vse večja konkurenca na trgu dobrin zahtevajo dodatno izobraževanje zaposlenih oz. povečujejo potrebe po prekvalifikacijah. Povečane izobraževalne potrebe pa povzročajo povečane izdatke za izobraževanje zaposlenega.

Skupaj je bilo leta 1999 za izobraževanje in usposabljanje zaposlenih porabljenih 7.840 milijard tolarjev. V malih podjetjih je ta vsota znašala 1.100 tolarjev na zaposlenega, v velikih pa okoli 40.000. Ta znesek pa se po področjih dejavnosti giblje med 6.000 tolarji v gradbeništvu do 71.300 tolarjev na zaposlenega na področju finančnega posredništva. V organizacijah s področji javne uprave, zdravstva, socialnega varstva pa so leta 1999 za izobraževanje porabili povprečno 35.300 tolarjev na zaposlenega (glej Statistične informacije, 2002: št. 83).

Leta 1998 je Andragoški center Slovenije opravil raziskavo koliko denarnih sredstev slovenska podjetja vlagajo v izobraževanje svojih zaposlenih. Rezultati za leto 1997 so naslednji:

- 6% podjetij je vložilo več kot 1%, oziroma 1,5% bruto plače,
- 25% podjetij je vložilo do 0,1% bruto plače,
- 16% podjetij je vložilo od 0,1% do 0,2% bruto plače,
- 28% podjetij je vložilo od 0,2 do 0,3% bruto plače,
- 18% podjetij je vložilo od 0,3 do 0,4% bruto plače,
- 6% podjetij pa ni moglo ugotoviti, koliko sredstev je vložilo (glej Drogenik in drugi, 1998: 40).

Od leta 1989 do 1994 se je zmanjšal delež za financiranje programov za pridobitev srednješolske izobrazbe iz podjetij iz 52% na 24%, delež javnih sredstev s 6,5% na 5,8%, izredno pa se je povečal delež prispevkov posameznikov, z 41,6% na 70% (glej Drogenik in drugi, 1999: 96).

V okviru izobraževanja odraslih, ki se v celoti financira z javnimi sredstvi, ni mogoče zahtevati od udeležencev izobraževanja njihovega prispevka za kritje stroškov. To velja za tisto izobraževanje, ki je zagotovljeno z zakonom ali z letnimi programi. Takšni primeri so osnovna šola za odrasle, izobraževanje brezposelnih oseb, izobraževanje po programih ipd.

Gospodinjstva in posamezniki predstavljajo ene od izvornih virov sredstev za financiranje izobraževanja odraslih, saj z davki polnijo proračun, hkrati pa so tudi neposredni porabniki.

TABELA 4.2: Javni izdatki za izobraževanje

LETO	Skupni javni izdatki za izobraževanje %BDP	Javni izdatki za izobraževanje odraslih %BDP
1991	4,75	0
1992	5,48	0,01
1993	5,80	0,05
1994	5,57	0,05
1995	5,48	0,08
1996	6,00	---

VIR: Drogenik in drugi, 1998: 37.

Slovenija se lahko primerja z razvitimi evropskimi državami glede deleža denarja v družbenem proizvodu, ki ga namenja izobraževanju. V petih letih so se javni izdatki povečali za dobrih 25%. Zaostaja pa po deležu denarja, ki je namenjen za izobraževanje in vzgojo odraslih. Delež sredstev za izobraževanje je leta 1995 znašal skoraj 6% BDP, delež sredstev za izobraževanje odraslih pa le 0,08%, kar je le 1,5% vseh tekočih izdatkov za izobraževanje (glej tabelo 4.2). V drugih evropskih državah pa je ta znašal okoli 1%.

Za razdeljevanje javnih sredstev v Sloveniji še vedno nimamo povsem izdelanih standardov, normativov in meril. Tudi davčne olajšave za spodbujanje izobraževanja v podjetjih in pri posameznikih niso ustrezne. V Sloveniji prav tako nimamo javnih skladov za izobraževanje odraslih, izobraževalnih skladov podjetij (v 80-ih so bila), zasebnih skladov, skladov sindikatov, političnih strank, sistemov štipendij in vavčerjev.

Kako pa sta pri nas povezana financiranje in trajanje izobraževanja? Leta 1998 se je odrasla oseba, ki si je izobraževanje plačevala sama, povprečno na leto izobraževala 16 ur. Povprečno 9 ur na leto so se izobraževali tisti, katerim je izobraževanje financirala ali sofinancirala država. 6 ur na leto pa so se izobraževali zaposleni, katerim je izobraževanje financiral delodajalec (glej Mohorčič Šolar in drugi, 2001: 84). Kot vidimo, se je največ izobraževalo samoplačnikov. Danes v Sloveniji večino odraslih v izobraževalnih programih finančno podpre delodajalec (66%). 25% udeležencev si izobraževanje plačuje samo, država pa izobraževancem pomaga le z majhnim deležem denarne pomoči (19%).

II. DEL

5. INSTITUCIONALNA MREŽA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

5.1. Vrste izobraževalnih organizacij

V Sloveniji lahko izvajalce izobraževanja odraslih razdelimo na tri skupine:

1. Prvo skupino predstavljajo organizacije za izobraževanje odraslih. To so organizacije, katerih temeljna dejavnost je izobraževanje odraslih. Tovrstni primeri so ljudske univerze, izobraževalni centri v podjetjih itd.
2. Drugo skupino zastopajo institucije za izobraževanje mladine in odraslih. Tovrstne organizacije pretežno izobražujejo mladino, vendar pa poleg tega organizirajo tudi programe za odrasle. To so programi za pridobitev osnovne, srednje, višje, visoke ali univerzitetne izobrazbe. Te institucije delujejo kot javni izobraževalni zavodi.
3. V tretjo skupino pa spadajo organizacije, ki se prav tako ukvarjajo z izobraževanjem odraslih, vendar pa je njihova temeljna funkcija neka druga dejavnost. Tu gre predvsem za neformalne oblike izobraževanja. Sem vključujemo organizacije s področja politike, organizacije za podeželsko in kmečko prebivalstvo, organizacije lokalnih skupnosti, organizacije s področja kulture in umetnosti (knjižnice, muzeji, gledališča ...), organizacije za prosti čas, za varstvo narave, za prizadete osebe, organizacije za turizem ... Organizacije razvrščene v to skupino delujejo predvsem na neprofitni podlagi ali na osnovi interesov svojih ustanoviteljev. Ker pa so z nacionalnega vidika takšne organizacije pomembne, ustvarja država različne pogoje za njihov razvoj in ustanavljanje.

Izvajalci nadaljnega izobraževanja so ljudske univerze, specializirane organizacije za izobraževanje odraslih, enote pri šolah, podjetjih in drugih poslovnih subjektih, ki so registrirane za izobraževanje odraslih, vozniške šole in samostojni podjetniki, ki se ukvarjajo z izobraževanjem odraslih in odrasčajočih. Pri nas je 380 tovrstnih izvajalcev, ki izvajajo 17.213 različnih programov. Leta 2000 je bilo vpisanih na omenjene programe 250.751 odraslih, kar je le za 0,33% več kot leto prej (glej Statistični letopis Republike Slovenije, 2002: 139).

5.2. Ljudske univerze v Sloveniji

Ljudske univerze naj bi se praviloma nahajale v posameznih občinah in pokrivalo lokalne potrebe po izobraževanju odraslih.

V Sloveniji se nahaja 45 ljudskih univerz, ki izvajajo izobraževanje odraslih, kar je njihova temeljna dejavnost. Izobražujejo tudi mladino, vendar le kot dopolnilna dejavnost. Ljudske univerze v večjem obsegu izvajajo naslednje programe: osnovno izobraževanje odraslih, jezikovno izobraževanje, računalništvo, izpopolnjevanje zaposlenih za pravna, finančna in vodstvena opravila, programi usposabljanja za drugo stopnjo ipd. Nekatere univerze pa izvajajo tudi izobraževalne programe za pridobitev pete stopnje izobrazbe, v sodelovanju s fakultetami pa organizirajo celo izobraževanje na šesti in sedmi stopnji.

Nekatere občine so ljudske univerze preprosto odpravile, v nekaterih pa je njihov položaj odvisen od političnih razmer, spet drugod pa so vsebinsko in finančno popolnoma prepuščene same sebi.

Zveza ljudskih univerz Slovenije (ZLUS) je dovolj prožna, kakovostna in strokovna, da se lahko prilagodi izobraževalnem trgu v Evropski uniji. V Zvezi ljudskih univerz Slovenije so v razvojno strategijo vključili naslednje naloge:

1. utrditi in razširiti članstvo Zveze,
2. povezati in utrditi mrežo javnih zavodov za izobraževanje odraslih,
3. ohraniti in dvigovati kakovost, dostopnost in prožnost Zveze,
4. preiti na programsko-projektno financiranje,
5. okrepiti mednarodna partnerstva ter
6. integrirati Zvezo v evropski sistem izobraževanja odraslih (Sotošek, 2003: 11).

5.3. Izobraževalni centri v podjetjih

Pri nas je bilo v začetku 90-ih okoli sto izobraževalnih centrov v podjetjih, med njimi ena tretjina verificiranih. V zadnjem času tovrstni centri izrazito izumirajo. V Zaključnem poročilu za leto 2000/2001, Izobraževanje odraslih v Sloveniji - izvajalci in programi sem zasledila, da je samostojnih izobraževalnih centrov oziroma služb za izobraževanje v podjetjih le devet (Brenk, 2001).

Med delujočimi so nekateri zelo razviti, z veliko zaposlenimi strokovnjaki in so tudi statusno opredeljeni kot izobraževalni centri. Na drugi strani pa se pojavlja izobraževalna dejavnost v okviru kadrovske ali druge službe, z le enim zaposlenim. Med tema dvema skrajnostma pa je še veliko različic. Ti centri izobražujejo za prvi poklic, za prehod v delo, izvajajo prekvalifikacije, usposablajo vodstvene kadre, izvajajo računalniške in jezikovne programe ... Značilnost teh institucij je, da se večinoma ukvarjajo s strokovnim izobraževanjem in izpopolnjevanjem za podjetja, v okviru katerih so nastala. Praviloma ne izvajajo splošnega izobraževanja, pa tudi ne izobraževanja, ki daje javno veljavno spričevalo. Iz te skupine pa je potrebno izločiti nekaj izobraževalnih centrov, ki izobražujejo po verificiranih programih za potrebe svojega podjetja pa tudi širše. Po načinu delovanja ti centri predstavljajo (so predstavljali) nekakšno združitev srednje šole in podjetniškega izobraževalnega centra. Takšni so bili izobraževalni centri v Litostroju, Slovenski železnici, podjetju PTT, Železarski

izobraževalni center ipd. Takšni izobraževalni centri so bili del javne mreže in so imeli pomembno vlogo pri poklicnem izobraževanju mladine do sprejema Zakona o usmerjenem izobraževanju. Od takrat pa so to samo še formalno, medtem ko so vsebinsko, strokovno in finančno odgovorni predvsem organizacijam, znotraj katerih delujejo.

5.4. Dopolnilna dejavnost šolanja otrok in mladine

Pri tej gre za obliko izobraževanja odraslih, ki jo srečamo na nekaterih srednjih ter višjih in visokih šolah. Statusno je dejavnost opredeljena kot dopolnilna dejavnost mladine in otrok. Le malo srednjih šol, ki izvajajo izobraževanje odraslih, ima v ta namen zaposlene posebne kadre. To delo opravljajo kar delavci, ki se ukvarjajo z izobraževanjem mladine.

Obseg vpisa v te šole upada, saj se vse več odraslih izobražuje na višjih in visokih šolah. Tudi v teh ponavadi odrasle slušatelje uvrstijo v skupine za dodiplomsko izobraževanje mladine. Nekaj fakultet pa odrasle izobražuje posebej, za njih, pa skrbijo za to usposobljeni organizatorji. Nekatere visoke strokovne šole in fakultete izvajajo izobraževanje za odrasle tudi izven svojih matičnih prostorov, po različnih centrih v Sloveniji. Ekonomska fakulteta v Ljubljani že dalj časa izvaja študij na daljavo in v ta namen razvija središča izven matičnih prostorov fakultete.

Po zaključnem poročilu za leto 2000/2001 (Izobraževanje odraslih v Sloveniji) imamo v Sloveniji 35 srednjih šol (v Ljubljani jih je 9), 8 enot za odrasle v srednji šoli (v Ljubljani so 3), 7 višjih strokovnih organizacij (v Ljubljani ni nobene), 3 visoko strokovne organizacije (v Ljubljani je 1) in 3 fakultete (vse so v Ljubljani) (Brenk, 2001).

5.5. Centri, ki so se razvili v okviru gospodarske zbornice

To so centri, ki so se prvotno razvili v okviru Gospodarske zbornice Slovenije, danes pa delujejo v celoti ali pa vsaj deloma samostojno. Primeri takšnih centrov so: Center za tehnično in tehnološko usposabljanje, Center za seminarsko dejavnost pri Gospodarskem vestniku, Center za izobraževanje managerjev na Brdu pri Kranju ...

Ti centri so namenjeni visoko zahtevnemu strokovnemu usposabljanju vodstvenega in vodilnega kadra.

5.6. Institucije, združenja, društva in organizacije

V okviru teh je raznolikost ponudbe največja, saj pokrivajo tako strokovno kot splošno izobraževanje. Po dejavnosti niso opredeljene kot izobraževalne organizacije, ampak to dejavnost opravljajo

dopolnilno. Ti izvajalci so: Zveza društev računovodskih in finančnih delavcev Slovenije, Gasilska zveza Slovenije, Planinska zveza Slovenije, Rdeči križ, Društvo inženirjev in tehnikov Slovenije, cerkvene organizacije itd.

5.7. Zasebne izobraževalne organizacije za izobraževanje odraslih

Po nastanku najmlajše so zasebne organizacije za izobraževanje odraslih. Ponavadi so te ponujale programe računalništva, tujih jezikov, poslovanja ipd., danes pa je veliko organizacij svojo ponudbo razširilo in ponujajo pestro možnost raznolikih izobraževalnih programov in drugih oblik izobraževanja. Izvajajo tako neformalno kot tudi formalno izobraževanje, ki vodi k pridobitvi verificirane izobrazbe.

V Sloveniji se odrasli stari od 16 do 65 let največ izobražujejo v zasebnih izobraževalnih organizacijah (26%). 22% se jih izobražuje v podjetju, kjer so zaposleni; 15% na visokih šolah, fakultetah in akademijah; 11% v raznih združenjih in zbornicah; 10% v društvih ter ostalem (glej Mohorčič Špolar in drugi, 2001: 79).

V Sloveniji je mreža izobraževalnih organizacij razmeroma dobro razvita, vendar pa se institucije ozemeljsko zelo neenakomerno razporejene.

Dobrih 41% vseh izvajalcev izobraževanja odraslih je v osrednjeslovenski regiji. V zasavski regiji je ta odstotek 1,8, v spodnji posavski pa 1,4. Neskladje med območji je zelo veliko, posebej glede na potrebe po izobraževanju. V ljubljanski regiji je povprečno na prebivalca 10,2 let šolanja, v zasavski regiji 9,2, v posavski pa 9 (glej Drogenik in drugi, 1998).

TABELA 5.1: Razpršenost izobraževalnih organizacij po regijah leta 1992/1993 in 2000/2001

REGIJA	ŠT. ORGANIZACIJ		ŠT. ODRASLIH PREB. NA IZVAJALCA	
	1992/1993	2000/2001	1992/1993	2000/2001
OSREDNJESLOVENSKA	103	91	4 054	4 505
GORENJSKA	25	27	8 110	6 033
KOROŠKA	4	8	18 647	7 693
NOTRANJSKO-KRAŠKA	4	5	16 680	8 499
PODRAVSKA	34	28	7 821	9 691
ZASAVSKA	4	4	15 813	9 835
OBALNO KRAŠKA	4	9	25 559	9 905
SAVINJSKA	21	20	12 307	10 690
GORIŠKA	7	9	17 205	11 319
JUGOVZHODNA	9	9	11 569	12 543
POMURSKA	7	7	16 362	15 076
POSAVSKA	2	3	36 385	19 456

VIR: Klemenčič, 1995: 67 ter Brenk, 2001: 15.

V osrednji slovenski regiji je ponudba izvajalcev izobraževanja odraslih največja in se izide na enega izvajalca najmanjše število odraslih prebivalcev (4.505 prebivalcev na izvajalca). V gorenjski regiji pride na enega izvajalca 6.033 odraslih prebivalcev. Najslabše pa je v posavski regiji, kjer je najmanjše število izvajalskih organizacij, in se na enega izvajalca izide kar 19.456 prebivalcev. Izredno pa se je razvila obalno-kraška regija, saj se je od leta 1993 (25.559 odraslih prebivalcev na organizacijo) do leta 2001 izredno znižalo število prebivalcev na organizacijo (9.905 odraslih prebivalcev na organizacijo). Podatki za celotno Slovenijo kažejo, da na eno izobraževalno ustanovo povprečno pride 7.587 odraslih prebivalcev. Leta 1992 pa je bila ta številka očitno višja, saj je na eno izobraževalno organizacijo prišlo kar 15.876 odraslih oseb (glej tabelo 5.1).

Večina slovenskih občin svojih razvojnih prednosti ne vidi v izobraževanju delovne sile. Med tistimi, ki se pomena izobraževanja delovne sile zavedajo (17 občin), pa 17% sploh nima nobene izobraževalne organizacije za odrasle, 58% občin ima od ene do pet organizacij, le ena četrtnina pa ima več kot pet organizacij

(http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/publikacije/ministrstvo/bela/izobrazevanje_odraslih.ap, 10.02.2003).

6. PODROČJA IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Izobraževanje odraslih sem razdelila na tri področja:

1. Splošno, neformalno izobraževanje, raznovrstno po vsebini in oblikah.
2. Neformalno izobraževanje za poklic ali poklicno delo.
3. Izobraževanje za pridobitev oziroma zvišanje izobrazbene ravni ter poklicno usposabljanje in izpopolnjevanje za razvoj delovne sile.

Če gre za pridobitev javno priznane stopnje izobrazbe z uradnim spričevalom, ki ga izda za to pristojen državni organ, izobraževanje pa opravljajo verificirane izobraževalne organizacije, gre za formalno izobraževanje. Pri neformalnem izobraževanju ne gre za pridobitev javno veljavne stopnje izobrazbe ali kvalifikacije in se zato ne zahteva verifikacija izobraževanja z uradnim potrdilom.

Vsa tri področja se morajo skladno razvijati, saj le s tem lahko izobraževanje odraslih uresničuje cilje tako gospodarskega razvoja kot tudi družbenega in osebnega razvoja. Zato daje nacionalni program prednost tistim področjem, ki so predpogoj za doseganje potrebne ravni znanja. Prednost področjem kažejo deleži sredstev, ki jih vlada namenja za izvajanje programov na posameznih področjih.

V Sloveniji se kar 73% odraslih izobraževancev odloči za izobraževanje zaradi poklicne kariere ali dela, le 27% pa se jih odloči zaradi osebnega zanimanja ali drugih razlogov (glej Špolar Mohorčič in drugi, 2001: 65).

6.1. Splošno, neformalno izobraževanje

Sem sodijo vse oblike, vrste in vsebine izobraževanja odraslih, ki so namenjene zadovoljevanju splošnih in osebni potreb odraslih ljudi po novem znanju in izobrazbi in njihov namen ni pridobitev javno veljavne izobrazbe. Tovrstno izobraževanje si oseba izbira sama, v skladu s svojimi osebnimi željami, interesi, tenzijami za potrebe svojega vsakdanjega življenja (Jelenc, 1994: 49).

Programi so namenjeni tistim, ki želijo popestriti oziroma izboljšati vsakdanje življenje (zdrava prehrana, komuniciranje, tečaji kuhanja, tečaji nudenja prve pomoči ...), ki se ukvarjajo z različnimi hobiji (slikarstvo, fotografiranje, oblikovanje gline ...), tujcem in etničnim manjšinam, ki si želijo naučiti govorjenja slovenskega jezika, skupinam, ki živijo v oddaljenih območjih od izobraževalnih ustanov in za katere se posebej organizirajo posamezni krožki. V to področje štejemo tudi opismenjevanje tako literarno (branje, pisanje) kot tudi numerično in funkcionalno (pridobitev temeljnega znanja za življenje v družbi).

V večini programov za pridobitev splošne izobrazbe ni omejitev ob vstopu. Izjema so programi, ki zahtevajo predznanje (npr. tujega jezika), vendar tudi tu ni formalnih omejitev, le razvrstitev kandidatov v ustrezne skupine (ponavadi s preizkusi znanja).

Kurikulum je odprte narave in praktično brez omejitev. Nosilci tovrstnega izobraževanja so samo deloma izobraževalne ustanove. Pomembno vlogo pa imajo kulturne, zdravstvene, prostovoljne, socialne ter druge ustanove in društva. Izvajalci izobraževanja so prav tako samo deloma poklicni izobraževalci, ponavadi so to strokovnjaki z različnih področij. Trajanje programov je neomejeno, preverjanje znanja pa je izpeljano le izjemoma, zato se izobraževanje tudi ne konča z državnimi spričevali, ampak le s potrdili o usposobljenosti ali posebnimi licencami.

Na 5. mednarodni konferenci o izobraževanju odraslih julija 1997 v Hamburgu pod pokroviteljstvom Unesca je bil med drugimi sprejet tudi Akcijski načrt za prihodnost z naslovom "Izobraževanje odraslih: Ključ za 21. stoletje. Načrt poudarja spodbujanje enakosti med spoloma z učenjem odraslih, spodbujanje razvoja knjižnic in kulturnih središč ter zagotavljanje pravice do izobraževanja vsem skupinam v družbi. Za tovrstno uresničevanje ciljev pa je zagotovo najprimernejše neformalno izobraževanje odraslih (glej Drogenik in drugi, 1999: 122).

Splošno izobraževanje pa ni ključnega pomena le za posameznika, ampak tudi za državo, saj je razvoj družbe odvisen od razvoja posameznika. Neformalno izobraževanje je pomembno za zviševanje splošne kulturne razgledanosti, povečevanje udeležbe v družbenem življenju, razvoju gospodarstva,...

TABELA 6.1: Število izobraževalnih programov, ki niso javno veljavni in število udeležencev splošnega izobraževanja

	1998/1999	1999/2000
št. programov	2 547	2 496
št. vpisanih	23 042	31 292
št. udeležencev, ki so zaključili izobraževanje	9 275	16 802

VIR: Statistične informacije, 2001: št. 308, Statistični letopis, 2002.

V Sloveniji smo imeli leta 2000 vpisanih 31.292 odraslih oseb v splošne neformalne programe, kar je 26% več kot leta 1999 (23.042). Izvajalci nadaljnjega izobraževanja so izvedli 2.496 programov (seminarjev, tečajev) splošnega izobraževanja. K največji udeležbi so pritegnili programi matematike, znanosti in računalništva (8.231 udeležencev), humanistike in umetnosti (4.322 udeležencev) ter splošni programi (8.299 udeležencev) (glej tabelo 6.1).

V programe splošnega izobraževanja lahko uvrstimo tudi program Usposabljanje za življenjsko uspešnost, ki je namenjen odpravi funkcionalne nepismenosti. Program ustreza brezposelnim, ki imajo za seboj manj kot 10 let šolanja.

Univerza za tretje življenjsko obdobje prav tako sodi k splošnemu izobraževanju. V Sloveniji imamo 13 tovrstnih univerz. Te organizacije delujejo v knjižicah, domovih starejših občanov, šolah itd. Največja je ljubljanska, ki deluje že od leta 1984. Število njenih slušateljev izredno hitro narašča. Leta 1984 je imela le 6 udeležencev, leta 1997 pa kar 2.024 (glej Drogenik in drugi, 1999: 143), vendar pa je v odstotkih to število zelo majhno. V Sloveniji je 460.000 upokojencev, kar pomeni, da univerze obiskuje le 0,44% le-teh.

Zveza prijateljev mladine Slovenije organizira posebna predavanja o aktualnih temah, ki so namenjena staršem. Te šole za starše delujejo kot nekakšni klubi oziroma krožki.

V Sloveniji prav tako deluje 33 središč za samostojno učenje. Odrasli se lahko vpišejo na brezplačne neformalne programe organiziranega samostojnega učenja. Razpolagajo z 904-mi programi. Do leta 2000 se je tovrstnih programov udeležilo 22.135 ljudi. Leta 2002 so v središčih zabeležili 7.190 udeležencev (glej Perme, 2003: 5-7).

Zelo pomembna oblika neformalnega učenja so študijski krožki, kjer se zbirajo ljudje, ki si želijo naučiti nečesa novega, se družiti, komunicirati oziroma storiti kaj koristnega za svoj kraj ali za druge ljudi. Študijski krožki so še posebno zanimivi za kraje, kjer se ne izvajajo standardne oblike izobraževanja. Njihove teme se največkrat nanašajo na področje ekologije, etnologije, zgodovine domačega kraja, ročnih del, itd. Potekajo pod okriljem organizacij, katera sredstva za njihovo delovanje pod določenimi pogoji pridobijo od Ministrstva za znanost, šolstvo in šport. V Sloveniji

deluje več kot 230 študijskih krožkov, v desetih letih pa se jih je udeležilo več kot 12.000 odraslih udeležencev. V zadnjih letih se je razvil tudi poseben tip bralnih krožkov z naslovom Beremo z Manco Košir (www.acs.si/projekti/010/, 10.06.2003).

Poleg naštetih organizacij pa imamo v Sloveniji še veliko splošnoizobraževalnih ustanov kot so: kulturni domovi (opravljajo umetniško, kulturno, vzgojno in kongresno dejavnost), muzeji (strokovno vodstvo po razstavah, predavanja, prireditve), splošnoizobraževalne knjižnice (organizirajo vzgojne in izobraževalne prireditve, predavanja, ogled knjižnice ...), Zveza kulturnih organizacij Slovenije (izpeljujejo kulturno-izobraževalne programe, organizirajo prireditve, svetujejo ipd.), zdravstvene organizacije (poučujejo o zobozdravstveni vzgoji in različnih odvisnostih, o aidsu, o pravilni prehrani, spolni vzgoji, nosečnosti ...), Rdeči križ Slovenije (opravlja preventivne dejavnosti za zdravo življenje, usposablja posameznike za prvo pomoč, usposablja pripadnike civilne zaščite itd.), društva s področja zdravstva, Kmetijsko svetovalna družba (služi izobraževanju kmetov in njihovih družin), Regionalni center za okolje (različne akcije ob tematskih dnevih, naravoslovne poti, stiki z javnostjo, ozaveščanje porabnikov ...), Slovensko ekološko gibanje (poglavitna dejavnost je projekt Zelena univerza za usposabljanje mentorjev ekoloških krožkih), centri za socialno delo (predzakonsko svetovanje, izobraževanje namenjeno preventivnem ravnanju, vzgoji in odnosom v družbi ipd.), zavodi za zaposlovanje, Planinska zveza Slovenije, Gasilska zveza Slovenije, Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu, Zveza potrošnikov Sloveniji itd.

Koliko ljudi je v Sloveniji vključenih v splošno neformalno izobraževanje, je nemogoče natančno izračunati. Ker je takšno raziskovanje zelo drago in zahtevno, se te raziskave opravljajo samo občasno ali pa sploh ne. Problem predstavlja število udeležencev, ki obiskuje več različnih programov, zato ne moremo priti do točnega števila aktivnih udeležencev neformalnega izobraževanja. Zbirni podatki o splošnem neformalnem izobraževanju odraslih kažejo, da se je največ odraslih izobraževalo leta 1990, 94.966, kar je 6,5% prebivalcev starih 15 let in več. Najmanj pa v letu 1996, le 19.314, kar je 1,2% prebivalcev starih 15 let in več (glej Drofenk in drugi, 1999: 432). Leta 1999 se je splošno izobraževalo 23.042, leta 2000 pa 31.292 odraslih oseb (glej Statistične informacije, 2001: št. 308).

Spodbujanje razvoja splošnega izobraževanja omogoča uresničevanje pomembnih ciljev izobraževanja odraslih:

- spodbuja ustvarjalnost in je podlaga za inovativnost,
- povečuje zaposlitvene možnosti posameznika in njegovo mobilnost,
- omogoča množičnost izobraževanja, ki je pogoj za prehod h kvalitativnim spremembam,
- vpliva na nastajanje novih znanj,
- uveljavlja antipolarizacijske učinke,
- zadovoljuje različne osebne interese ljudi, kar vpliva na kvaliteto življenja in na pospeševanje procesov demokratizacije in kontrole javnosti,

- razvija "družbo učenja" (Drofenik, 1991: 9).

6.2. Neformalno izobraževanje za poklic ali poklicno delo

K neformalnemu izobraževanju za poklic ali poklicno delo uvrščamo:

- Uvajanje in privajanje na delo ali drugo usposabljanje za opravljanje delovnih nalog. Usposabljanje označujemo kot proces postopnega razvijanja znanja in spretnosti za opravljanje poklicnega dela, poklica ... (Jelenc, 1994: 49).
- S spopolnjevanjem se razširja, pogloblja, prilagaja, posodablja, osvežuje poprejšnja formalna izobrazba in tudi drugače pridobljeno znanje ter spretnosti, ki jih potrebujemo za poklic.
- Vse vrste specializacij in posebni programi za poslovne in proizvodne funkcije, ki niso namenjene spremembi izobrazbenega statusa.

Namen tovrstnega izobraževanja je izboljšanje usposobljenosti za poklicno delo in poklic.

V to področje ne spadajo delavska in sindikalna izobraževanja za uveljavljanje pravic delavcev in zaposlenih ter za doseganje drugih političnih ciljev v zvezi z delom in zaposlitvijo (Jelenc, 1992: 26).

Izvajalci nadaljnjega izobraževanja so izvedli leta 2000 7.907 različnih programov usposabljanja in izpopolnjevanja za delo in poklic, kar je 76% vseh izobraževalnih programov, ki niso javno veljavni. V programe se je vpisalo 150.910 odraslih, kar predstavlja 83% vseh udeležencev neformalnih programov (glej tabelo 6.2).

Največ udeležencev se je vpisalo v programe s področja družbenih, poslovnih ved in prava (41.302 udeležencev), matematike in računalništva (26.787 udeležencev) ter storitev (40.429). Če primerjamo podatke s tistimi za eno leto nazaj, opazimo, da se je število programov zmanjšalo kar za 16%, prav tako tudi število starejših udeležencev (glej tabelo 6.2).

TABELA 6.2: Usposabljanje in izpopolnjevanje za delo in poklic v letih 1999 in 2000

	1998/1999	1999/2000
št. programov	9 382	7 907
št. vpisanih	153 266	150 910
št. udeležencev, ki so zaključili izobraževanje	69 902	71 479

VIR: Statistične informacije, 2001: št. 308, Statistični letopis, 2002: 140.

6.3. Izobraževanje za pridobitev oziroma zvišanje izobrazbene ravni ter poklicno usposabljanje in izpopolnjevanje za razvoj delovne sile

Izobraževanje za pridobitev in zviševanje izobrazbene ravni odraslih je namenjeno zviševanju ravni temeljnega znanja in usposobljenosti. To prispeva k zmanjševanju, odpravljanju in preprečevanju družbene zapostavljenosti. V izobraževanje po javno veljavnih izobrazbenih programih za odrasle se lahko vključijo odrasli, ki izpolnjujejo pogoje predhodne izobrazbe predpisane za vključitev. Obseg in vsebina izobraževalnih programov za odrasle na področju osnovnošolskega, nižjega in srednjega poklicnega, srednjega in višjega strokovnega izobraževanja se določita v skladu z zakoni.

Splošno je znano, da se izobražujejo predvsem ljudje z višjo ravno formalne izobrazbe, mlajše starostne skupine in ljudje, ki so na trgu delovne sile. Pomembno pa na odločitve za izobraževanja vpliva tudi položaj pri delu, velikost organizacije in gospodarska dejavnost.

V Sloveniji se vsako leto zvišuje vpis odraslih v osnovne šole. Leta 1996 je bilo vpisanih 1.353 odraslih oseb, leta 1998 1.612 oseb, leta 1999 1.631 oseb, leta 2000 je njihovo število padlo na 1.600, leta 2001 pa ponovno naraslo na 2.153 oseb (glej Statistični letopis, 2002: 125).

V nadaljevanju bom predstavila srednješolsko izobraževanje za odrasle. Leta 1998 je bilo v Sloveniji 60 srednjih šol za odrasle. Izobraževancev, ki so končali izobraževanje, je bilo 9.216, obiskovali pa so 528 različnih oddelkov.

V dvoletnih nižjih poklicnih programih je bilo tega leta skupaj 328 udeležencev. Največ jih je obiskovalo zdravstveno smer, kar 321.

Troletne srednje poklicne programe je obiskovalo 3.638 odraslih. Daleč najvišja je bila udeležba na ekonomskem področju (2.061 oseb), temu sledijo agroživilsko področje (364 odraslih), področje prometa in zvez (326 odraslih), gostinsko in turistično področje (209) ...

Štiri- in petletne srednje tehniške in druge strokovne programe pa je obiskovalo 4.305 odraslih.

V slovenskem prostoru deluje pet samostojnih visokošolskih zavodov: Politehnika Nova Gorica, Visoka strokovna šola za podjetništvo v Portorožu, Turistica - Visoka šola za turizem Portorož, Visoka šola za management Koper in Visoka šola za upravljanje in poslovanje Novo mesto (glej Starc, 2002: 109).

Nadaljevalnih programov se je udeležilo skupaj 1.212 odraslih. Največ je bilo ponovno prijavljenih na ekonomsko področje (850 oseb), nato na gostinsko in turistično področje (302 osebi) in nazadnje gradbeniško področje (60 oseb) (glej Rezultati raziskovanj, 2000: št. 745).

V študijskem letu 2001/2002 pa se je na visokošolski strokovni program, študija na daljavo v program poslovni sekretar vpisalo 188 udeležencev, na program za komercialista pa 130 udeležencev (glej Geder, 2002). Pri Gospodarskem vestniku pa poteka izobraževanje na daljavo za učenje tujih jezikov že od leta 1992. Kaže, da ima tudi študij na daljavo v Sloveniji prihodnost.

Izobraževanje in usposabljanje odraslih za potrebe dela in razvoj delovne sile vključuje:

- organizirane oblike izobraževanja in usposabljanja, prekvalifikacije, usposabljanje za manj zahtevna dela,
- izobraževanje za pridobitev poklicne in strokovne izobrazbe na srednji, višji in visoki stopnji, ki se konča z javno priznanim spričevalom,
- specializacije z javno veljavno potrditvijo posebne usposobljenosti,
- drugo izobraževanje in usposabljanje za poklicno delo, ki se potrjuje s certifikatom o usposobljenosti za opravljanje dela.

Javno veljavni izobrazbeni programi za razvoj delovne sile so:

1. usposabljanje:

- USO - programi za poklicno usposabljanje po končani osnovni šoli,
- USP - programi za poklicno usposabljanje po končanem programu za pridobitev strokovne izobrazbe (po končani štiriletni srednji šoli);

2. izpopolnjevanje: omogoča poglobljanje in razširjanje poklicnih znanj ter prekvalifikacijo na isti stopnji poklicne izobrazbe;

3. specializacija: omogoča specializacijo na ožjem poklicnem ali strokovnem področju ali pridobitev poklicne oziroma strokovne izobrazbe za nov poklic.

Javno veljavne izobraževalne programe izpopolnjevanja, usposabljanja in specializacije sprejme minister pristojen za delo v sodelovanju s pristojnim strokovnim svetom. S temi programi se ne pridobi višja raven formalne izobrazbe, pač pa kvalifikacija za zaposlitev.

TABELA 6.3: Število javno veljavnih programov usposabljanja, izpopolnjevanja in specializacije ter število udeležencev v letu 1999 in 2000

	št. programov		št. vpisanih		št. udeležencev, ki so zaključili izob.	
	1998/1999	1999/2000	1998/1999	1999/2000	1998/1999	1999/2000
SKUPAJ	2 384	2 498	36 440	36 102	35 292	34 451
Usposabljanje	82	21	1 810	772	1 507	460
USO	50	4	1 134	134	875	124
USP	32	17	676	638	632	336
Izpopolnjevanje	2 279	2 456	34 266	34 934	33 429	33 618
Specializacija	23	21	364	396	356	373

VIR: Statistične informacije, 2001: št. 308, Statistični letopis, 2002: 143.

V šolskem letu 1999/2000 so izvajalci nadaljnjega izobraževanja izvedli 2.298 programov, kar je za 114 več kot prejšnje leto. V te programe se je vpisalo 36.102 odraslih, uspešno pa jih je zaključilo dobrih 95% udeležencev (glej tabelo 6.3).

Če primerjamo število programov glede na vrste izobraževalnih programov v letih 1999 in 2000, opazimo velike razlike. Leta 1999 je bilo 82 programov usposabljanja, leto kasneje pa se je njihovo število znižalo za 83% (21 programov), prav tako se je za 57,3% znižalo število vpisanih.

Število programov izpopolnjevanja je v letu 2000 naraslo za 7,2%.

Število programov specializacije se je v letu 2000 zmanjšalo za 2 programa (v letu 1999 je bilo 23 programov), število obiskovalcev le-teh pa se je povečalo za dobrih 8%.

Največ zaposlenih obiskuje programe izpopolnjevanja (krajše oblike izobraževanje in usposabljanja), kar 96,8% tistih, ki se izobražujejo. Največ obiskujejo programe družbenih, poslovnih ved in prava ter tehnike, proizvodnje in gradbeništva.

Najmanj zaposlenih pa se odloči za programe specializacij. Leta 2000 je bilo le 396 udeležencev, kar je le 1,1% vseh udeležencev v podjetjih.

Leta 1999 je 47,1% vseh podjetij in drugih organizacij izobraževalo in usposabljaljo svoje zaposlene na podlagi izdelanega načrta. Za 80% teh organizacij je nadaljnjo poklicno izobraževanje in usposabljanje predmet stalnih dogovorov med vodstvom podjetja in zaposlenimi. Med tistimi podjetji, ki pa v letu 1999 niso imela izobrazbenega načrta (52,9%), skoraj ena tretjina ne vidi potrebe po nadaljnjem poklicnem izobraževanju in usposabljanju, ker meni, da je to osebna obveznost zaposlenih. Programov izobraževanja in usposabljanja v podjetjih in drugih organizacijah se je udeležilo skupaj 35,1% vseh zaposlenih. V podjetjih, ki pa svoje zaposlene izobražujejo, se je izobraževalnih programov udeležilo 47,4% zaposlenih (190.739) (glej Statistični letopis, 2002: 136). Največ izobražujejo in usposabljaljo podjetja, ki se ukvarjajo s predelovalno dejavnostjo, gradbeništvom, trgovino, nepremičninami, najemom, poslovnimi storitvami, javno upravo, obrambo, zdravstvom, s socialnim varstvom ... to pomeni, da se formalna izobrazba v navedenih dejavnostih tesno povezuje s profesionalnostjo, torej s kakovostjo storitev. Očitno pa je tudi, da je nižje poklicno izobraževanje aktualno predvsem za zaposlene v dejavnostih, ki zaposlujejo slabše kvalificirano delovno silo, udeleženci programov izobraževanja za pridobitev izobrazbe iz drugih dejavnosti, pa se praviloma odločajo za pridobitev višje izobrazbene ravni. V Sloveniji je značilna izrazita polarizacija. V programe za pridobitev izobrazbe se vključujejo predvsem zaposleni v storitvenem sektorju. To so v večini dejavnosti, ki se financirajo iz javnih sredstev, katerih je tudi dostop do izobraževanja mnogo lažji kot za dejavnosti, ki so podvržene konkurenci na trgu blaga in storitev.

Delež izobraževalnih podjetij pa močno narašča z velikostjo podjetij. Med malimi podjetji (10 do 19 zaposlenih) le ena tretjina izobražuje svoje zaposlene. Med srednje velikimi in velikimi (50 do 249 in nad 250 zaposlenimi) podjetji pa je ta odstotek kar 93,8% (glej Statistične informacije, 2002: št. 83).

Leta 1999 je v Sloveniji 48% podjetij nudilo svojim zaposlenim NPU³ (v EU je ta odstotek znašal okoli 57). Od teh jim je usposabljanje nudilo 96% večjih (250 zaposlenih in več), 72% srednjih (od 50

³ Nadaljnjo poklicno usposabljanje

do 249) ter 35% malih (od 10 do 49 zaposlenih) podjetij. Slovenija ima med vsemi državami kandidatkami najvišji delež podjetij, ki zagotavljajo NPU v obliki programov, ki so organizirani in vodeni v podjetju samem (48%). Finančni izdatek za NPU zaposlenega (skupni stroški) se v slovenskih podjetjih giblje okoli 238 PPS-ov. Med državami kandidatkami je na Madžarskem to število največje, 305 PPS-ov, v Romuniji pa na zaposlenega znaša le 109 standarda kupne moči (glej Brenk, 2002: 23-26).

7. PROGRAMI IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH

Programi namenjeni izobraževanju odraslih naj bi se bistveno razlikovali od programov namenjenih mladini. To ne pomeni le krčenja obsega snovi, temveč tudi prilagajanje vsebin ali pa nadomeščanje le-teh z novimi, za odrasle bolj aktualnimi vsebinami in znanji. Učenje odraslih je podrejeno aktualnim življenjskim in delovnim potrebam.

Programi izobraževanja odraslih morajo nastajati glede na konkretne probleme. Pri učenju morajo prevladovati tehnike, ki temeljijo na izkušnjah, logiki itd. Za izvedbo tovrstnih programov pa je potrebno imeti usposobljene delavce oziroma andragoge, ki so usposobljeni za vodenje, obvladovanje vzgojno-izobraževalnih procesov v ustanovah, ki izvajajo izobraževanje odraslih. Vsa pridobljena znanja morajo spretno vplesti v proces učenja s sodobnim metodami poučevanja. Znati morajo oceniti predhodno znanje slušateljev ter graditi na obstoječi osnovi z novimi znanji.

Temeljna dejavnost izobraževalnih organizacij, ki izvajajo programe izobraževanja odraslih je, da pripravljajo in uresničujejo izobraževalne programe, ki so namenjeni odraslim, ker pa je ponudba vse bolj pestra, odrasli potrebujejo vse več informacij, svetovanj ter usmeritev pri odločanju za izobraževalne programe.

Organizacije naj bi na sledeči način pomagale potencialnemu odraslemu izobraževancu:

- informiranje o programski ponudbi,
- informiranje o značilnostih izobraževalnih programov,
- svetovanje ob izbiri programa izobraževanja,
- svetovanje med izobraževanjem ter
- informiranje in svetovanje po končanem študiju (glej Vilič Klenovšek, Klemenčič, 2002: 59).

Sodobno izobraževanje odraslih mora biti zasnovano po naslednjih načelih: odprtost, avtonomnost udeleženca, fleksibilnost, aktualnost, individualnost, kar pripelje do nove programske in izvedbene strukture:

- opuščanje shem in kalupov, ki utesnjujejo vzgojno-izobraževalno dejavnost,
- uveljavljanje oblik in načinov, ki temeljijo na lastni dejavnosti udeležencev (individualizacija izobraževanja odraslih),

- optimalna gibljivost in prehodnost v izobraževanju,
- odprtost in racionalna organiziranost izobraževalnega sistema in
- uveljavljanje novih možnosti, kot so: izobraževanje na daljavo, multimedijsko izobraževanje, izkušensko izobraževanje ter alternativni modeli poučevanja

(http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/publikacije/ministrstvo/bela/izobrazevanje_odraslih.ap, 10.02.2003).

Z stališča starejšega izobraževanca je za učinkovito izobraževanje potrebna predvsem dobra ponudba programov. Zaradi potrebe po večji gibljivosti v izvedbi in organizaciji pa je potrebno prilagajati tudi napredovanje v programu (po razredih, letnikih ...).

Nacionalno pomembne izobraževalne programe določa Ustava Republike Slovenije, zakoni s področja izobraževanja in zaposlovanja ter planski razvojni dokumenti. Izobraževalni programi, ki jih določajo zakoni so:

1. Programi za zaposlene delavce, za katere je v celoti odgovorno Ministrstvo za izobraževanje in lokalna uprava.
2. Programi za presežne delavce in brezposelne, ki so namenjeni izobraževanju odraslih za trg delovne sile. Ti programi so v pristojnosti Republiškega sekretariata za delo, Republiškega zavoda za zaposlovanje in asociacij delodajalcev. Osnovna vloga Republiškega sekretariata za vzgojo, izobraževanje in telesno kulturno koordinacijo pa je razvoj in nadzor nad izvajanjem programov, ki dajejo višjo stopnjo izobrazbe ali poklica. Sekretariat za delo pa opredeljuje potrebe po tovrstnem izobraževanju in usposabljanju, predlaga in uveljavlja ukrepe za motiviranje podjetij in posameznikov za vključevanje v izobraževanje.
3. Podobno velja za izobraževanje in usposabljanje invalidnih oseb, le da se tu lahko del pristojnosti prenese na lokalno upravo (glej Drogenik, 1991: 18).

Drugi nacionalno pomembni programi so:

1. Programi, ki omogočajo zaradi motivacijskih učinkov za nadaljnjo izobraževanje dvigovanje izobrazbene in kulturne ravni prebivalstva in zaposlenih, in tisti programi, s katerimi vlada presega socialne neenakosti in preprečuje marginalizacijo posameznih skupin prebivalstva.
2. Programi, ki so v interesu podjetij ter vplivajo na večjo učinkovitost v proizvodnji in storitvah.
3. Programi za razvijanje kadrov na področju izobraževanju odraslih. Od teh je odvisno, kako učinkovito se bo razvijal sistem izobraževanja odraslih.
4. Projekti, ki omogočajo prenos in razvoj izobraževalnih programov, metod ipd. (glej Drogenik, 1991: 20).

Navedeni programi morajo biti izdelani po dogovorjenih vidikih. Nacionalni interes pa se izraža v deležu sredstev, ki ga država prispeva za izvajanje teh programov.

V Sloveniji smo imeli leta 2000 skupaj 17.313 programov za izobraževanje odraslih. Od tega je bilo 10.403 izobraževalnih programov, ki niso bili javnoveljavni, 2.498 javnoveljavnih programov in 4.312 jezikovnih programov. Skupno je to dobrih 6% manj izobraževalnih programov kot v letu 1999 (glej Statistične informacije, 2001: št. 308, Statistični letopis, 2002). Odrasli se največ udeležujejo jezikovnih in računalniških programov.

V Sloveniji imamo naslednje vrste javnoveljavnih izobraževalnih programov za odrasle:

- osnovna šola za odrasle,
- programi nižjega poklicnega izobraževanja,
- programi srednjega poklicnega izobraževanja,
- programi tehniškega in strokovnega izobraževanja,
- programi poklicnega tehniškega izobraževanja,
- gimnazija za odrasle,
- programi izpopolnjevanja in usposabljanja,
- programi priprav na preverjanje in potrjevanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij in
- druge izobraževalne programe za odrasle

(http://www.mszs.si/slo/aktualno/javni_razpis.asp?ID=924, 13.04.2003).

V druge izobraževalne programe sodijo:

- projektno učenje za mlajše odrasle,
- angleščina za odrasle,
- nemščina za odrasle,
- francoščina za odrasle,
- italijanščina za odrasle,
- slovenščina za tujce,
- program usposabljanja za življenjsko uspešnost (Beremo in pišemo skupaj, Most do izobrazbe, Vzgojni program produkcijska šola).

Slovenščina za tujce je bila dokončno vpeljana leta 1992 na seji Strokovnega sveta Republike Slovenije za vzgojo in izobraževanje. Ostale jezikovne programe pa je 14. 4. 1999 sprejelo Ministrstvo za šolstvo in šport na pobudo Strokovnega sveta.

17. julija 2001 je Strokovni svet Republike Slovenije za poklicno in strokovno izobraževanje potrdil novi program, ki se imenuje Program usposabljanja za preverjanje in potrjevanje poklicnih kvalifikacij. Poseben poudarek je namenjen vrednotenju in potrjevanju neformalno pridobljenih znanj. Posebna komisija presoja, katera znanja in spretnosti se lahko posamezniku priznajo ali presojajo, ali se lahko posamezniku dodeli poklicna kvalifikacija (glej Jakara, 2002: 4-7). To pomeni veliko prednost za vse tiste, ki so si pridobili znanje zunaj formalno priznanih izobraževalnih institucij in

lahko tako pridobljeno znanje zdaj tudi javno certificirajo. 30.9.2000 pa je bil sprejet tudi Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah.

Pri nas je sedanja ponudba izobraževalnih programov izrazito poklicno usmerjena. Njun pglavitni cilj je zaposlitev. Programi, ki bi spodbujali nadaljnjo izobraževanje, so izjeme. Tisti, namenjeni k pridobitvi osnovnošolske in srednješolske izobrazbe pa so v veliki večini primerni le za mlajše starejše udeležence. Programska struktura je v večini enostranska, razen v večjih središčih. Potrebno bi bilo zagotoviti enakomernejšo programsko razpršenost.

V Sloveniji ima prav tako velik pomen v izobraževanju Program 5000. To je program izobraževanja brezposelnih oseb, s katerim država omogoča brezposelnim osebam vključitev v izobraževanje po javno veljavnih programih za pridobitev osnovne, splošne, poklicne, strokovne in univerzitetne izobrazbe ter pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij, s ciljem povečanja njihovih zaposlitvenih možnosti. Program za vsako šolsko leto pripravi Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport s pomočjo drugih pomembnih institucij. Program 5000 ima tri cilje:

- povečanje zaposljivosti brezposelnih oseb,
- zmanjšanje poklicnega strukturnega neskladja ter
- dvig izobrazbene ravni.

V šolskem letu 2001/2002 je po Programu 5000 splošno izobraževanje obiskovalo 447 brezposelnih oseb, poklicno 1.751 oseb, strokovno 1.349 oseb, višje strokovno 124 oseb, visoko strokovno izobraževanje 260 oseb ter univerzitetne programe 64 udeležencev (skupaj 3.995 brezposelnih oseb) (<http://www.ess.gov.si/html/Dejavnost/Programi/Izobrazevanje/program%205000%20za%20leto%202002%20-%202003.doc>, 14.04.2003).

V Andragoškem centru se odvijata tudi dva zanimiva projekta. Prvi je ECDL⁴, drugi EUCEBS⁵. Po uspešno opravljenem prvem tečaju udeleženec dobi evropsko priznано spričevalo, ki potrjuje, da ima znanje o temeljnih pojmih informacijske tehnologije in je zmožen upravljati z osebnim računalnikom. Cilj drugega projekta pa je pridobitev certifikata, ki potrjuje, da posameznik obvlada temeljne sposobnosti s področja komunikacije, računanja, odnosov z ljudmi in aktivnega državljanstva oziroma spretnosti, ki jih potrebuje za uspešno delovanje v osebnem, delovnem in družbenem življenju. Projekta sta posredovana prek svetovnega spleta (glej Končina Boltin, 2002: 7-9).

Razvijanje izobraževalne ponudbe je zelo zahtevno delo, vendar pa je fleksibilnost, raznolikost in razvitost ponudbe ključnega pomena za spodbujanje odraslih oseb v izobraževanje.

⁴ European Computer Driving Licence

⁵ European Certificate of Basic Skills

8. MOTIVACIJA IN OVIRE ODRASLIH PRI IZOBRAŽEVANJU

Raziskave so pokazale, da na motivacijo odraslih za izobraževanje vplivajo socialne in družbene okoliščine, pozitivne oziroma negativne izkušnje v začetnem izobraževanju, stališča in vrednote ter možnosti, ki jih ima posameznik za vključitev v izobraževanje.

Motivacijo za izobraževanje odraslih delimo na subjektivno (notranjo) ter objektivno (zunanjo). Subjektivna motivacija pomeni, da je cilj delovanja v dejavnosti sami, izvira pa iz vsakega posameznika. Subjektivna motivacija je lahko:

- želja po pridobitvi novega znanja,
- izboljšanje, dopolnitev svojega življenja,
- večja uspešnost pri delu,
- višja izobrazbena raven,
- osebno bogatenje ...

O objektivni motivaciji pa govorimo takrat, ko neka dejavnost poteka zaradi zunanjih posledic. V tem primeru izobraževanje poteka zaradi doseganja pozitivnih posledic. Objektivna motivacija pa nastane zaradi želje po:

- višji plači, materialnih ugodnosti,
- višjem statusu,
- napredovanju pri delu ipd.

Motivacija je vse tisto znotraj ali zunaj nas, kar vzbuja ali usmerja k določenim objektom. Je proces in ne produkt (glej Radovan, 2001: 5). Motivacija odraslih za učenje in izobraževanje je odvisna predvsem od stika osebnih ciljev in identitete posameznika na eni strani ter okolja, ki ga spodbuja oziroma zavira pri uresničevanju teh ciljev, na drugi strani (glej Radovan, 2002: 10).

Skoraj vsak človek ima potrebo po znanju in prav tako tudi strah pred neznanjem, ki pa ni nekaj prirojenega, temveč izvira iz starih izkušenj v preteklosti. Da bi posamezniku lahko pomagali, moramo ugotoviti, katere so te blokade, ki ga zavirajo pri izobraževanju. Ovire lahko po Patriciji Cross razvrstimo v tri skupine:

1. Situacijske ovire - izhajajo iz človekovega trenutnega položaja in zajemajo naslednje ovire:
 - pomanjkanje časa,
 - družinski problemi,
 - materialno pomanjkanje,
 - oddaljenost izobraževalne organizacije itd.
2. Institucionalne ovire - gre za neustrezno ponudbo izobraževalnih programov in tečajev, vpisnih pogojev, neprilagojeno organizacijo, način prenosa znanj, informiranost o možnostih izobraževanja ...

3. Dispozicijske ovire - oziroma notranje, subjektivne, ki so povezane s psihološkimi značilnostmi posameznika, kot so samopodoba, stališča, motivacija, sposobnosti, odnos do izobraževanja ipd. (glej Radovan, 2002: 25).

Na začetku si pogledjmo, za kakšno vrsto izobraževanja so posamezniki najbolj motivirani. Je to izobraževanje povezano z delom, kariero ali pa se odrasli raje izobražujejo iz čisto osebnega zanimanja?

TABELA 8.1: Namen izobraževanja odraslih v letu 1998, v odstotkih (dejavni odrasli)

	POKLICNA KARIERA ALI DELO	OSEBNO ZANIMANJE	DRUGO
V %	73	22	5

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odrasli, 2001: 65.

Kot vidimo, je v Sloveniji prvi, največji motiv, da nastopi izobraževanje, poklic oziroma delo. Kar 73% anketirancev je odgovorilo, da se izobražuje zaradi svojega poklica, le 22% odraslih pa se izobražuje zaradi osebnega zanimanja (glej tabelo 8.1). Stopnja udeležbe v izobraževanju za osebne potrebe pa narašča s starostjo. Po petinštiridesetem letu se izobraževanje za osebne potrebe poveča kar za 100%. Prav tako po tovrstnem izobraževanju največ posegajo osebe, ki praviloma ne sodijo na trg delovne sile (gosposinjke, upokojenci, brezposelni ipd.). Tudi glede na spol so razlike v namenu izobraževanja. V Sloveniji se je leta 1998 za osebne potrebe izobraževalo 31% žensk in le 24% moških, kar pa je obratnosorazmerno z udeležbo pri izobraževanju za poklic in delo, 76% moških in 69% žensk. V tabeli 8.2 si pogledjmo, kakšen je namen izobraževanja v drugih državah.

TABELA 8.2: Namen izobraževanja odraslih v nekaterih evropskih državah leta 1998, v odstotkih (dejavni odrasli)

	DELO, KARIERA	OSEBNE POTREBE IN DRUGO
NORVEŠKA	90	10
ČEŠKA	78	22
ŠVICA	60	40
DANSKA	83	17
FINSKA	62	39
MADŽARSKA	65	35
ITALIJA	76	24

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih, 2001: 66.

Tudi v ostalih evropskih državah prevladuje izobraževanje za potrebe poklica. Najbolj očitno se to odraža na Norveškem, saj se za delo oziroma poklic izobražuje kar 90% odraslih dejavnih prebivalcev.

Tudi Slovenija se skupaj z Dansko, Češko in Italijo uvršča med države, kjer je izobraževanje za delo najpogostejše. Največ odraslih pa se za osebne potrebe izobražuje v Švici (glej tabelo 8.2).

Pri naslednjem vprašanju so anketirancem navedli devet motivov in ti so morali izbrati tistega izmed naštetih, ki jih je pritegnil v nadaljnjo izobraževanje.

TABELA 8.3: Razlogi za izobraževanje v letu 1998, v odstotkih (dejavni odrasli)

RAZLOGI	V %
Pridobitev novega znanja, lastni razvoj	25
Uspešnost pri delu, v stroki	20
Zahteve delodajalca	16
Izboljšanje izobrazbene ravni	10
Želja, veselje do učenja in izobraževanja	10
Izboljšanje svojega položaja, uspešna kariera	7
Večja uspešnost, uveljavitev v družbi	5
Možnost zaposlitve ali prezaposlitve	4
Družabni stiki	3
Drugo	1

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odrasli, 2001: 103.

Najpomembnejši motiv za izobraževanje odraslih v Sloveniji je pridobitev novega znanja, lastni razvoj, uspešnost pri delu, v stroki oziroma poklicni motivi (glej tabelo 8.3). Izobražujejo se ponavadi odrasli, ki prihajajo iz višjih socialno-ekonomskih skupin, ki imajo višjo stopnjo izobrazbe, zasedajo višja delovna mesta in imajo pozitivne izkušnje s primarnim izobraževanjem. Glede na rezultate, so motivi odraslih za izobraževanje bolj instrumentalne kot pa subjektivne narave.

TABELA 8.4: Ovire v zvezi z izobraževanjem, ki so preprečevale udeležbo v izobraževanju, usposabljanju ali spolnjenju leta 1998, v odstotkih (dejavni odrasli)

OVIRE	DELO	DRUGE POTREBE
prevelika zaposlenost, pomanjkanje časa	31	42
prevelika zaposlenost na delovnem mestu, pomanjkanje časa	14	12
ni bilo ponudbe za to izobraževanje	8	11
družinske obveznosti	8	10
predrago izobraževanje, pomanjkanje denarja	19	11
pomanjkljiva poprejšna izobrazba	0	0
ni bilo podpore delodajalca	11	3
izobraževanje je potekalo ob neprimernem času	4	7
jezikovni in zdravstveni razlogi	2	2
drugo	3	1

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odrasli, 2001: 131.

TABELA 8.5: Ovire v zvezi z izobraževanjem, ki so preprečevale udeležbo v izobraževanju, usposabljanju ali spopolnjevanju leta 1998, v odstotkih (morebitno dejavni odrasli)

OVIRE	DELO	DRUGE POTREBE
prevelika zaposlenost, pomanjkanje časa	26	32
prevelika zaposlenost na delovnem mestu, pomanjkanje časa	6	4
ni bilo ponudbe za to izobraževanje	13	12
družinske obveznosti	12	14
predrago izobraževanje, pomanjkanje denarja	22	18
pomanjkljiva poprejšna izobrazba	2	1
ni bilo podpore delodajalca	6	3
izobraževanje je potekalo ob neprimernem času	6	4
jezikovni in zdravstveni razlogi	5	8
drugo	4	5

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odrasli, 2001: 131.

Kot vidimo iz tabele 8.4 in 8.5, so pri dejavnih (tisti, ki se izobražujejo) in pri morebitno dejavnih (tisti, ki se želijo izobraževati) največkrat prisotne ovire, kot so pomanjkanje časa, prevelika zaposlenost na delovnem mestu, družinske obveznosti oz. situacijske ovire. Pomanjkanje denarja pa je bolj ovira za morebitno dejavne kot za dejavne odrasle. Kolikokrat slišimo od znancev: "Saj bi šel študirat, pa ni denarja." Ali pa: "Saj bi šla v šolo, pa ni časa." Pri dejavnih izobraževancih je pogosta tudi ovira, da ne dobijo zadostne podpore od delodajalcev, kar pa je v nasprotju z novo politiko vseživljenjskega izobraževanja, z geslom "koncept preživetja za 21. stoletje". Pri morebitno dejavnih pa se je pojavila tudi dispozicijska ovira, to je pomanjkljiva poprejšnja izobrazba, kar za dejavne odrasle ponavadi ni ovira. Za jezikovne in zdravstvene ovire se je odločilo očitno več morebitno dejavnih kot dejavnih odraslih. Po mojem mnenju pa je lahko "pomanjkanje časa" le nekakšen izgovor morebitnih dejavnih udeležencev, da se ne udeležijo izobraževanja, in je to le ena od podzavestnih dispozicijskih ovir. Potrebno bi bilo spremeniti miselnost ljudi, da se ne izobražuje le v mladosti, temveč vse življenje. Treba bo doseči stanje, ko bodo ljudje razumeli izobraževanje kot del življenja, enako kot delo. Vsi ljudje nekaj delajo. Zdaj pa je čas, ko bi morali biti vsi ljudje povezani z nekakšno vrsto izobraževanja, učenja. Zanimivo je vprašanje, koliko morebitno dejavnih odraslih bi se v resnici udeležilo izobraževanja, če bi imeli na razpolago več prostega časa? Menim, da so najtežje razrešljive dispozicijske ovire. Če je posameznik prepričan, da ni sposoben hoditi v šolo, če ima negativne izkušnje z izobraževanjem v preteklosti, se malo ceni ipd., ga je zelo težko prepričati v nasprotno. Sicer pa si za to ne prizadeva nihče, razen delodajalci, ki postavljajo pogoje: "Pojdi se izobraževati ali pa boš ostal brez službe!"

TABELA 8.6: Ovire, ki so preprečevale udeležbo v izobraževanju, usposabljanju ali spolnjenju po državah v letu 1998, v odstotkih (dejavni in morebitno dejavni)

	situacijske ovire		organizacijske ovire		dispozicijske ovire	
	delo	druge potrebe	delo	druge potrebe	delo	druge potrebe
NORVEŠKA	60	67	39	26	5	8
SLOVENIJA	62	65	49	45	5	6
ČEŠKA	66	63	61	51	10	8
ŠVICA	53	67	27	20	4	5
DANSKA	58	68	32	25	4	7
FINSKA	61	70	49	35	4	7
MADŽARSKA	50	60	53	45	5	10

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odrasli, 2001: 134.

Tako kot v Sloveniji je tudi v drugih državah značilno, da so najpogostejše ovire v izobraževanju situacijske narave (glej tabelo 8.6). To velja tako za izobraževanje povezano z delom kot tudi prostočasno izobraževanje. Največ udeležencev, ki so navedli vsaj eno situacijsko oviro, je na Češkem, v Sloveniji in na Finskem. Situacijskim oviram, po številu sledijo organizacijske ovire. Tudi tu je glede pogostosti ovir na prvem mestu Češka. Najmanj ovir inštitucijske narave pa imajo odrasli v Švici. Najmanj pogoste so dispozicijske ovire. Najpogostejše so na Češkem pri izobraževanju povezanem z delom ter na Madžarskem pri prostočasnem izobraževanju.

V Andragoških spoznanjih (1996) je bil objavljen zanimiv članek gospe Daniele Brečko z naslovom Izobraževanje na daljavo. Izobraževanje na daljavo zahteva od posameznika izredno visoko stopnjo motivacije. Da ne bi prihajalo do prevelikih osipov, pa je pri tem pomembna visoka strokovna usposobljenost andragogov in mentorjev, ki z različnimi prijemi spodbujajo posameznika k nadaljnjemu izobraževanju (prilagojeno učno gradivo, potrebno je preskrbeti posameznika z raznimi navodili, povratne informacije o njegovem delu, dopolnilne oblike izobraževanja - osebni stik, spodbudna pisma, telefonski pogovori ipd.).

Leta 1992 pa so pri Gospodarskem vestniku izvedli raziskavo o udeležencih izobraževanja na daljavo (programi učenja tujih jezikov). Kaj jih je najbolj motiviralo, da so si izbrali tovrsten način izobraževanja, si oglejmo v tabeli 8.7.

TABELA 8.7: Glavni motivi udeležencev za izobraževanje po metodi na daljavo.

MOTIV	V %
Lasten tempo in ritem učenja	13,9
Jasen cilj izobraževanja	13,0
Dober program	12,9
Kakovostna študijska gradiva	12,1
Hitra in učinkovita povratna informacija	11,7
Dovolj hitro napredovanje	9,6
Dobra organizacija	9,3
Dober in zaupen odnos mentorja	8,8
Interes mentorja za moje napredovanje	8,5

VIR: Brečko, 1996: 30.

Kot vidimo, odrasle izobraževance pri študiju na daljavo najbolj veseli, da si lahko določijo lastni tempo učenja (glej tabelo 8.7). Pomembna motivatorja sta tudi jasen cilj izobraževanja in dober program.

TABELA 8.8: Najpogostejše motnje, demotivatorji, ki vplivajo na udeležence izobraževanja na daljavo

OVIRA	V %
Družinske obveznosti	14,1
Neenakomeren tempo učenja	13,1
Socialna izolacija pri učenju	12,3
Način podajanja snovi	11,6
Program ne ustreza povsem mojim potrebam	11,2
Pretežka snov	11,1
Slabe materialne razmere	9,6
Slaba organizacija	9,1
Nezanimanje mentorja	7,9

VIR: Brečko, 1996: 30.

Najpogostejše ovire, ki jih posamezniki občutijo pri tovrstnem izobraževanju pa so družinske obveznosti, neenakomerno razporejen čas za učenje ter učenje v socialni izolaciji (glej tabelo 8.8).

9. VSEŽIVLJENJSKO IZOBRAŽEVANJE - KONCEPT PREŽIVETJA ZA 21. STOLETJE

Z uveljavitvijo koncepta vseživljenjskega izobraževanja se vloga izobraževanja odraslih spreminja od nekdanj prevladujoče dopolnilne v inovacijsko pridobivanje znanja in spretnosti za različne človeške potrebe.

Potrebe po izobraževanju in učenju odraslih izhajajo iz potreb skupnosti ali pa iz potreb posameznika. Motivacija odloča o tem, ali se bo posameznik izobraževal tudi takrat, ko mu ne bo nihče postavljaj ciljev (Krajnc, 1998: 36). To pa je tudi bistvo parmanentnega ali vseživljenjskega izobraževanja.

Leta 1991 je Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo - Unesco na generalni konferenci ustanovila mednarodno komisijo, ki bi preučila, kakšno izobraževanje in znanje sta potrebna v 21. stoletju. Predsedovanje komisiji je bilo zaupano Jacquesu Delorsu. Ena najpomembnejših ugotovitev je bila, da sta povsod po svetu bistvena kakovost izobraževanja in zagotavljanje izobraževalnih potreb. Vseživljenjsko življenje je ključnega pomena, za to da bodo imeli vsi ljudje enake možnosti za izobraževanje (glej Lipužič, 1996: 15).

Vseživljenjsko izobraževanje naj bi zajemalo tri sestavine:

- tekmovalnost, ki razvija pobudo,
- sodelovanje, ki daje moč in
- solidarnost, ki združuje (glej Lipužič, 1996: 18).

Sloni pa na štirih stebrih:

- učiti se, da bi vedeli (pridobitev osnov za razumevanje),
- učiti se, da bi znali delati (da bi znali ustvarjalno delovati v svojem okolju),
- učiti se, da bi znali živeti v skupnosti (da bi znali prispevati svoj delež in sodelovati z drugimi ljudmi v vseh človeških dejavnostih) in
- učiti se biti (da posameznik sam rešuje svoje probleme, oblikuje svoje odločitve in nosi svoje odgovornosti) (Delors in drugi, 1996).

Na prvi svetovni konferenci o vseživljenjskem učenju leta 1994 v Rimu so opisali, kakšna mora biti organizacija, v kateri se uči. To so lahko podjetja, strokovna združenja, univerze, šole, mesta, države ali katere koli skupine ljudi, ki imajo potrebe, da izboljšajo svoje delo s pomočjo učenja. Koncept je pripravila Evropska pobuda za vseživljenjsko učenje (ELLI).

Taka organizacija:

- vloga v izobraževanje in usposabljanje svojih ljudi in s tem v svojo prihodnost;
- omogoča ljudem na vseh položajih in jih spodbuja, da uporabijo svoje zmožnosti;
- deli svojo vizijo jutrišnjega dne s svojimi ljudmi in jih spodbuja, da k njej prispevajo, jo spreminjajo in iščejo izzive;

- združuje delo in učenje ter navdihuje ljudi za iskanje kakovosti, popolnosti in nenehnega izboljševanja obeh;
- aktivira ljudi, da izrabijo svojo nadarjenost zlasti za učenje in ustrezno načrtovanje izobraževanja in usposabljanja;
- omogoča vsem ljudem, da si razširijo obzorje v skladu z načinom učenja, ki jim je najbolj pri srcu;
- ustrezno uporablja sodobno in komunikacijsko tehnologijo za ustvarjanje širših in različnih možnosti za učenje;
- se odziva na širše potrebe okolja in družbe, v kateri deluje, in spodbuja ljudi, da ravnajo enako;
- se uči in izboljšuje svoje znanje, da bi ostala inovativna, inventivna, sveža in dejavna na svojem področju (Longworth in Davies, 1994).

Pogoj za uspešno delovanje učeče se družbe, še posebno pa učeče se lokalne skupnosti, je torej splet učečih se posameznikov in učečih se organizacij z značilnostmi, za katere si prizadeva čedalje več organizacij in institucij, ki se želijo uspešno odzivati na nove potrebe (Jelenc Krašovec, 2000: 79).

Za vzpostavitev vseživljenjskega izobraževanja pa je potrebno upoštevati naslednje trende razvoja:

1. Povečana uporaba novih izobraževalnih tehnologij in metod.
2. Večja uporaba nacionalnega in internacionalnega medmrežja.
3. Razvoj kooperativnega in dvosmernega sodelovanja.
4. Večji razvoj učnih organizacij in individualnih možnosti (glej Longworth in Davies, 1996: 32).

Glavne ovire, ki preprečujejo intelektualni razvoj družb, so:

- nepismenost v deželah v razvoju,
- funkcionalna nepismenost v razvitih državah ter
- neustrezna ponudba nadaljnega izobraževanja.

Leta 1997 je Unesco organiziral v Hamburgu 5. mednarodno konferenco o izobraževanju odraslih, z geslom "Učenje odraslih: ključ za 21. stoletje" (Adult Learning: A Key for the Twenty-first Century). Pri razvijanju izobraževanja odraslih so poudarjali ključno vlogo vlad in državnih politik. Vseživljenjsko učenje mora postati realnost za vse in prioriteta nacionalnih politik.

Marca 2000 so v Lizboni zasedali predstavniki Evropskega sveta, kjer so prišli do pomembnih zaključkov o vseživljenjski učenju. Ideja ključnih sporočil je, da bi obširna in skladna strategija vseživljenjski učenju za Evropo morala:

- zagotoviti splošen in nenehen dostop do učenja za pridobitev in obnovo spretnosti, ki so potrebne za nenehno participacijo v družbi znanja;
- bistveno dvigniti raven vlaganj v človeške vire ter tako dati prednost tistemu, kar je za Evropo najpomembnejše - njenim prebivalcem;

- razviti učinkovite metode učenja in poučevanja ter okoliščine za nenehno učenje v vseh življenjskih obdobjih in za večrazsežno učenje;
- izboljšati poti, ki nam omogočajo, da razumemo in ocenjujemo udeležbo in dosežke še posebej pri neformalnem in priložnostnem učenju;
- zagotoviti, da bo vsakomur omogočen enostaven dostop do kvalitetnega informiranja in svetovanja o učnih možnostih po vsej Evropi in skozi vse življenje;
- zagotoviti možnosti za vseživljenjsko učenje vsakomur, kolikor je le mogoče (glej National actions to implent Lifelong Learning in Evrope, 2001).

Leta 2001 pa je ICAE (The International Council for Adult Education) v Ocho Riosu na Jamajki organiziral svetovni kongres o izobraževanju odraslih. Nastala je skupna deklaracija "Izobraževanje odraslih - ključ do demokratičnega državljanstva in globalnega delovanja". Udeleženci so razvijali nove ideje in postavljali nove naloge za delovanje civilne družbe Združenih narodov, multilateralnih agencij in vlade (www.web.net/icae/eng/ordeceng.html, 27.05.2003).

Globalno izobraževanje je razumevanje celovitosti razvojnega izobraževanja, človekovih pravic, trajnostnega razvoja, izobraževanja za mir in preventivo ter medkulturnega izobraževanja ljudi, s posebnim poudarkom na aktivnem državljanstvu. To so vrednote in dejavnosti, na katere prisega vsaka demokratična družba (glej Žnidaršič, 2002: 11). Kako preseči neskladja, napetosti, "drugačnosti" med lokalnim in globalnim, tradicionalnim in sodobnim, enakopravnostjo in tekmovalnostjo, hitrim pretokom informacij in človeško dojemljivostjo, so vprašanja, s katerimi se spopadajo vse naprednejše družbe današnjega časa.

Kakšen pomen ima izobraževanje in vzgoja za demokracijo, za nadaljnjo graditev slovenske državnosti, je opisala dr. Alojzija Židan v članku Slovenski izobraževalni nacionalni interesi in EU:

- v svetu se krepi potreba po državljanski vzgoji in sicer zaradi:
- zaradi procesov evropeizacije in globalizacije,
- zaradi oblikovanja odprtih družb 21. stoletja,
- zaradi oblikovanja ter nastajanja novih demokracij,
- zaradi zelenega evropskega življenjskega sloga ...

Na demokracijo vedno vplivajo novi informacijski tokovi. Človeku pa pomaga pri oblikovanju mnenj ter pri spopadanju z vsakdanjimi življenjskimi izzivi, zato je potrebno začeti z uresničevanjem nove vizije demokratičnega izobraževanja ter vzgoje.

Vključitev Slovenije v EU ne pomeni le integracije kapitala in ekonomske rasti, temveč predvsem povezovanje ljudi in razumevanje drugačnosti. Ljudi je potrebno informirati, jih izobraževati vse življenje, kajti s tem se zadovoljujejo potrebe in interesi gospodarstev ter posameznikov za delo, osebni razvoj in socialno integracijo. Današnja družba in gospodarstvo temeljita na znanju, zato je dostop do informacij, novega znanja in spretnosti ključ za izboljšanje življenjske ravni, zaposljivosti

ter prilagodljivosti delovne sile. Permanentno izobraževanje je bistvenega pomena za razvoj državljanstva, socialne kohezije in zaposlovanja.

Posamezniki oziroma skupnosti se vsakodnevno spoprijemajo z novimi izzivi, informacijami, znanji in kako jih le-ti tolmačijo, sprejemajo oziroma zavračajo, je odvisno le od njih samih. Ali pa tudi ne? Prisiljeni smo živeti v družbi neprestanega tekmovanja, spreminjanja in inovacij. Razkorak med tistimi, ki so visoko kvalificirani, so na vrhu družbene lestvice, ki veliko tvegajo in dobijo, in tistimi na dnu, brez izobrazbe in perspektive, je vse večji. Enako kot med naprednimi družbami z visoko tehnologijo in državami tretjega sveta. In prav tu se pojavlja velika praznina, ki jo je potrebno zapolniti, aktivirati državljane in jih motivirati. In ker ima Evropa star demografski režim, se je potrebno osredotočiti prav na starejše prebivalstvo oziroma na visoko, kvalitetno, temeljno izobraževanje za vse. Dolgoročno gledano bi se moral vsak že v otroštvu naučiti učiti se, da bi si pridobil pozitiven odnos do učenja. Pri naših dedkih in babicah, morda tudi še pri starših pa je veljalo: "Hitro končaj šolo, da se boš zaposlil in da boš postal samostojen." In prav te skupine ljudi je potrebno motivirati in jim ponuditi izobraževanje, usposabljanje, se prilagoditi njihovim potrebam in zahtevam. Kajti prav ti so prvi socializatorji mlajše generacije in od njih je v veliki meri odvisno, kako bodo predstavili izobraževanje svojim otrokom. Le kot neko nujo ali pa mu bodo pripisovali izreden pomen za vse življenje, za celotno človeštvo ki vodi k zadovoljnemu in produktivnemu življenju. Odnos do permanentnega izobraževanja se oblikuje v družini, v širšem okviru pa na stopnji formalnega ali neformalnega izobraževanja. Vseživljenjskost učenja ne pomeni izobraževanje odraslih, temveč zahteva integracijo vseh področij vzgojno-izobraževalnega sistema. Prav načelo o permanentnem izobraževanju pa je spodbudilo idejo o izobraževanju odraslih, da naj se razvije v celoti in naj bo primerljivo z izobraževanjem otrok in mladine.

Naslednji korak spodbujanja k vseživljenjskemu izobraževanju je večje vlaganje v človeške vire. V preteklosti se je vlagalo v kapital, v sedanosti in prihodnosti pa se vlaga in se bo vlagalo v znanje. Socialni partnerji so tisti, ki bi morali določiti cilje izobraževanja in višino denarnega deleža, ki so ga pripravljene financirati. Podjetja, organizacije in lokalne skupnosti morajo sami priti do zaključka, da vlaganje v znanje vodi k konkurenčnosti, napredku in ustvarjalnosti. Potrebno se je lotiti aktivnih pristopov. Delodajalci bi morali poiskati ljudi in jim ponuditi izobraževanje, ne pa, da zaposleni prosijo delodajalca za določene ugodnosti (sofinanciranje izobraževanja, študijski dopust ipd.). Izziv za posameznike je doseči in obdržati svojo zaposljivost s pomočjo vseživljenjskega izobraževanja. V prihodnosti bo večina ljudi po formalnem izobraževanju potrebovala širok razpon znanja in bo morala biti pripravljena na permanentno izobraževanje. Kakovostno izobražen in vsestransko s strokovnimi informacijami seznanjen zaposleni je namreč največje "blago" podjetja. Dokler se država in delodajalci tega ne zavedajo, industrija ne more biti uspešna in ne more konkurirati drugim evropskim naprednejšim organizacijam.

10. IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V NEKATERIH EVROPSKIH DRŽAVAH

10.1. Islandija

Islandija je skandinavska otoška država, ki meri 102.829 kvadratnih kilometrov, in je s svojimi 27.220 PPS-ji na prebivalca ena najbolj razvitih držav sveta. Ima samo 283.000 prebivalcev (Eurostat yearbook, 2002).

Prva izobraževalna institucija za odrasle je bila na Islandiji ustanovljena leta 1939 v Reykjaviku. Vključevala je programe za pridobitev višje izobrazbe in splošne neformalne tečaje. Z leti se je število tovrstnih institucij povečevalo, leta 1992 pa so dobili tudi prvi zakon o izobraževanju odraslih. Leta 1997 so ustanovili prvi center za vseživljenjsko izobraževanje, danes pa je po vsej državi razporejenih že osem tovrstnih centrov. Center lahko ustanovi šola v sodelovanju z občino, delodajalci, zaposlenimi, organizacijami in drugimi institucijami z namenom, da zagotovi izobraževalne programe in svetovalne centre.

Sekundarne in visoke šole skrbijo za različne oblike izobraževanja odraslih ter za strokovno izpopolnjevanje zaposlenih. Pri tem sodelujejo tudi lokalne skupnosti ter v precejšnjem obsegu podjetja in zasebne šole. V sekundarnih šolah se izobraževanje ob delu izvaja v večernih urah.

Zakon narekuje, da mora vsak udeleženec programov izobraževanja odraslih plačati eno tretjino stroškov šolnine za svoje celotno izobraževanje, ostalo pa plača država. V določenih primerih šolnine za svoje izbrance plačajo tudi sindikati, podjetja ali druge institucije.

Na Islandiji odrasli izobraževanci nimajo pravice do študijskega dopusta, izjema so učitelji, ki si lahko pridobijo največ enoletni študijski dopust.

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in kulturo je zadolženo za vse vrste izobraževanj, razen za vrtnarski in kmetijski študij, za katera je odgovorno Ministrstvo za agrokulturo. Pri Ministrstvu za izobraževanje, znanost in kulturo deluje tudi poseben odbor za izobraževanje na daljavo.

Islandska Univerza izobraževanja (University of Education) ponuja posebne izobraževalne programe, ki so nekakšna mešanica med izobraževanjem na daljavo in standardnim izobraževanjem. Zaradi geografske oddaljenosti prebivalstva od izobraževalnih centrov je učenje na daljavo na Islandiji zelo priljubljeno. Šolanje se ponavadi konča z zaključnim izpitom na bližnji osnovi ali srednji šoli.

Država spodbuja vse tesnejše sodelovanje med šolami in službo za zaposlovanje ter ustanovami za izobraževanje odraslih. Tako želi doseči stalno strokovno izpopolnjevanje zaposlenih skozi vso delovno dobo (Lipuzič, 1994: 66). Leta 2001 je bilo na Islandiji v srednjo šolo vpisanih 3.200 odraslih oseb.

Ministrstvo za izobraževanje si prizadeva povečati delež narodnega dohodka za izobraževanje, saj svoj napredek vidi predvsem v višji izobrazbeni ravni prebivalstva. V ta namen so razvili tudi desetletni razvojni načrt "K novemu stoletju", ki se ga trdno držijo (Lipužič, 1994: 66).

10.2. Avstrija

Avstrija se s 24.570 PPS-ji družbenega bruto proizvoda na prebivalca uvršča na štirinajsto mesto na svetu. Njena površina meri 83.855 kvadratnih kilometrov in ima 8,1 milijona prebivalcev (glej Eurostat yearbook, 2002).

Prve organizacije za izobraževanje odraslih niso nastale na državno pobudo, temveč na posameznikovo. Vodile so jih različne socialne skupine, cerkev, politične stranke, znanstvena in kulturna združenja ...

Leta 1997 je bil sprejet Zakon o izobraževanju zaposlenih in tistih, ki so zaposleni na delovnih mestih, ki ne ustrezajo njihovi izobrazbi.

V Avstriji je za šolstvo odgovorna država, ki ga z zakoni tudi okvirno ureja, za izvajanje le-teh pa skrbi vsaka od devetih dežel. Vsako spremembo pa je mogoče uveljaviti le, če je izglasovana v spodnjem domu parlamenta z dvostretjinsko večino.

Zakon o podpiranju izobraževanja odraslih in javnih knjižnic razporeja premoženje državnega sklada. Podpora se lahko odvija v obliki finančnih sredstev različnim organizacijam za izobraževanje odraslih. Koristniki podpore so lahko neprofitne organizacije, registrirane in nastaljene na območju Avstrije, ki se sistematično in permanentno ukvarjajo z izobraževalnim delom. Druga vrsta podpore pa se izvaja v delovanju in ohranitvi državnih institucij za izobraževanje odraslih s strani države, katere delujejo kot podporni centri institucijam in združenjem, ki se ukvarjajo z izobraževanjem odraslih in državnim knjižnicam. Tovrstni centri so razporejeni po vseh avstrijskih deželah, razen v Vorarlbergu in Dunaju. Vsako leto je iz zveznega proračuna za izobraževanje odraslih zagotovljenih okoli 8 milijonov evrov. Na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in kulturo sta za izobraževanje odraslih odgovorna kar dva oddelka, ki delujeta kot administrativni telesi. Avstrija ima zelo razvejan in zanimiv sistem izobraževanja odraslih. Ima 350 ljudskih visokih šol in 2.400 lokalnih ustanov za izobraževanje zaposlenih, nezaposlenih in drugih odraslih. 10% odraslih prebivalcev obiskuje eno od oblik izobraževanja odraslih, 3,2% odraslih pa obiskuje nadaljnjo izobraževanje, ki vodi k višji poklicni kvalifikaciji (Lipužič, 1994). Sistem izobraževanja odraslih ponuja programe splošne izobrazbe, tehnične in poklicne programe, univerzitetne programe, programe na pobudo zavoda za zaposlovanje, programe gospodarskih zbornic, programe privatnih šol, učenje na daljavo, izobraževalne programe za državne službe ipd. Leta 2000 se je programov za izobraževanje odraslih udeležilo 6,531.881 udeležencev.

Za nadaljnjo poklicno izobraževanje sta v Avstriji najbolj zaslužna Inštitut za ekonomski razvoj in Inštitut za poklicno izobraževanje. V Avstriji vsaka peta delovna organizacija izvaja izobraževanje zaposlenih. Letno se poklicno izobražuje okoli 300.000 uslužbencev. Programe in tečaje ponuja več kot 1.500 privatnih izvajalcev (glej Kailer, Gravert-Jenny, 1997: 9).

Leta 1956 je bil ustanovljen tudi Zvezni inštitut za izobraževanje odraslih, v katerem zagotavljajo celostnost ter kvalitativnost izobraževalnega dela. V inštitutu se zavzemajo za strokovno usposobljenost učiteljev, za ustrezne metode poučevanja prilagojene odraslim, opravljajo različne raziskave, zagotavljajo informacije o izobraževanju odraslih itd.

10.3. Finska

Finska je s svojimi 23.200 PPS-ji narodnega dohodka na prebivalca po razvitosti četrta država na svetu. Meri 338.000 kvadratnih kilometrov in ima 5,2 milijona prebivalcev. (glej Eurostat yearbook, 2002).

Leta 1978 je država sprejela odločitve o razvoju in planiranju izobraževanja odraslih. Izobraževanje naj bi potekalo po principu vseživljenjskega izobraževanja, po katerem naj bi imel vsak posameznik možnost za razvoj in oblikovanje svoje osebnosti skozi vse življenje. Spremembe v socialnem življenju, ekonomiji in množične migracije iz ruralnih področij v mesta so povzročile raznovrstne ukrepe na področju izobraževanja odraslih. Izobraževanje je postalo sredstvo za povečanje zaposlitvenih možnosti. Leta 1998 je Finska sprejela Zakon o poklicnem izobraževanju odraslih ter Zakon o svobodnem izobraževanju odraslih. Slednji podpira razvoj posameznika, realizacijo demokracije in enakost po načelu vseživljenjskega učenja.

Za izobraževanje odraslih je odgovorno Ministrstvo za izobraževanje, ki pomaga Svetu za izobraževanje odraslih. Naloga ministrstva je priprava zakonov in sprejemanje odločitev, ki zadevajo izobraževanje.

Večino izobraževalnih ustanov za odrasle financira država, ne glede na lastništvo. Institucija je lahko v lasti države, lokalne skupnosti, občine ali pa privatne organizacije. Državna podpora za operativne stroške je izračunana po enotnih cenah. Za ostale stroške pa prispevajo mestna občina, študenti s šolninami, samoorganizacija ... v primeru poklicnega izobraževanja pa država, oziroma Ministrstvo za delo pokrije celotne stroške izobraževanja. Stroške izobraževanja, ki poteka na pobudo delodajalca (izpopolnjevanje, specializacija ipd.), pa mora delodajalec plačati sam. V času izobraževanja zaposleni prejema enako visoko plačo kot pred izobraževanjem.

Ker je na Finskem vsaka izobraževalna organizacija za odrasle nastala zaradi zadovoljitve točno določenih izobraževalnih potreb, ima vsaka institucija tudi svoj način organizacije, svoje cilje ter ciljne skupine ljudi. V 278-ih središčih za tovrstno izobraževanje v 93-ih ljudskih šolah, v 49-ih

večernih šolah, 21-ih poletnih univerzah in v 400-tih drugih ustanov za poklicno izobraževanje in usposabljanje se izobražuje in izpopolnjuje več kot 10% finskega prebivalstva (Lipuzič, 1994: 43). Glede na število prebivalcev (5 milijonov) imajo na Finskem široko razvite izobraževalne institucije za odrasle. Izobraževanje odraslih se deli na tri področja:

- splošno in usmerjeno izobraževanje,
- poklicno izobraževanje ter
- drugo (npr. trgovske šole).

Na Finskem je izobraževanje odraslih v porastu. Leta 1972 se je izobraževalo 20% odraslega prebivalstva (v starostni dobi od 18 do 83 let), leta 1980 26%, leta 1990 pa se je ta odstotek dvignil na 44%. Leta 1990 se je vsaj enkrat v življenju izobraževalo 85% odraslega prebivalstva. Porast pri udeležbi v izobraževanju je opazen predvsem pri dobro izobraženih ženskah srednjih let, ki so zaposlene v državnih službah ali velikih korporacijah. Ženske se bolj aktivno izobražujejo tako v splošnih kot v poklicnih študijih. V delovnih organizacija vse več vlagajo v izobraževanje zaposlenih. V vsaki organizaciji je vsaj polovica zaposlenih, ki so se udeležili vsaj ene vrste delovnega izobraževanja. Največje število zaposlenih, ki sodelujejo v izobraževanju, je starih od 35 do 44 let in opravljajo delo, za katero je potrebna univerzitetna izobrazba.

Na Finskem je nadaljnjo poklicno izobraževanje bolj priljubljeno kot splošno izobraževanje. Prvotno poklicno izobraževanje traja od dveh do štirih let, nadaljnjo poklicno izobraževanje pa še dodatnih šest mesecev. Udeležba odraslih v nadaljnjem poklicnem izobraževanju se je od leta 1989 znatno povečala (glej tabelo 10.1).

TABELA 10.1: Število odraslih izobraževancev v nadaljnjem poklicnem izobraževanju od leta 1989 do 1993

LETO	prvotno poklicno izob.	nadaljnjo poklicno izob.	skupaj
1989	14 000	5 000	19 000
1990	19 000	6 000	25 000
1991	26 000	9 000	35 000
1992	31 000	14 000	45 000
1993	37 000	22 000	59 000

VIR: Rapponen, 1997: 76.

10.4. Norveška

Norveška je po velikosti na osmem mestu v Evropi, po številu prebivalcev pa s 4,5 milijoni ljudi sodi med najmanjše države. Z 31.200 PPS-ji na prebivalca se uvršča na peto mesto na svetu (glej Eurostat yearbook, 2002).

Organizirano izobraževanje odraslih se je na Norveškem uveljavilo že leta 1840. Prve pobudnice zanj so bile humanitarne, politične in druge nedržavne organizacije. Prostovoljne organizacije so leta 1932 ustanovile Norveško združenje organizacij za izobraževanje odraslih. Norveška je bila prva država na svetu, ki je leta 1976 sprejela zakon o izobraževanju odraslih. Leta 1998 pa je država predstavila merodajno reformo o nadaljnjem izobraževanju odraslih, ki je nastala zaradi potrebe po kompetentni delovni sili.

Izobraževanje odraslih sestavljajo javna oblast, izobraževalne organizacije odraslih in Delavsko izobraževalno združenje.

Stroške izobraževanja primarne in sekundarne stopnje krije občina ali dežela, ki je za izobraževalno organizacijo tudi odgovorna. Šolnina se plačuje le za višjo sekundarno stopnjo. Izobraževalne oblasti prav tako krijejo stroške izobraževanja odraslih imigrantov. Na ljudski univerzi pa se plačuje šolnina približno 4.870 evrov na leto (podatki za leto 2002/2003).

Glede na vrsto izobrazbe in organizacijo obstaja sedem vrst izobraževanja odraslih:

1. 22 nevladnih študijskih organizacij prejema državno podporo za različne tečaje, neformalne programe in delovne prakse. V letu 2001 je tovrstne organizacije obiskovalo 615.000 udeležencev.
2. Visoke ljudske šole so v lasti verskih organizacij, neodvisnih skladov in deželnih oblasti. Na Norveškem je 77 tovrstnih šol. Vse so vodene v obliki internatov in ponavadi ponujajo enoletno izobraževanje.
3. Izobraževanje na daljavo je na Norveškem zelo razširjeno. Prvotno je obstajalo le v obliki dopisnih tečajev, danes pa vključuje tudi množična sredstva obveščanja. Na Norveškem je 12 takšnih šol. Programi so zelo številni in raznoliki. Leta 1999 je izobraževanje na daljavo zaključilo 33.000 udeležencev. 70% teh programov se navezuje na management, komunikologijo in socialno-zdravstveno skrbstvo.
4. Od leta 1998 so organizacije za poučevanje drugega jezika tako razširile svojo ponudbo, da je postala dostopna tudi imigrantom, beguncem in azilantom. Te organizacije se preživljajo z državno podporo. Leta 2001 je tovrstno izobraževanje obiskovalo 44.000 odraslih udeležencev.
5. Poklicni tečaji za potrebe trga delovne sile zagotavljajo poklicne kvalifikacije in so del Državne strategije za delovno silo ter v celoti financirani s strani države. Njihov cilj je motivirati in pripraviti nezaposlene ljudi za delo in s tem zapolniti praznino med potrebami trga delovne sile in kvalifikacijami zaposlenih.
6. Od leta 2002 imajo odrasli pravno pravico do osnovne in nižje sekundarne izobrazbe. Za to stopnjo izobraževanja so odgovorne občine, del podpore pa dobijo od države. Izobraževanci ponavadi ne obiskujejo tečajev, ampak se na izpite pripravljajo samostojno.
7. Okrajna izobraževalna oblast pa skrbi za izobraževanje odraslih na višji sekundarni stopnji, ki prav tako prejema del finančne podpore od države.

Leta 2001 je bilo na Norveškem več kot 280 organizacij za izobraževanje odraslih, katere je obiskovalo 753.183 odraslih izobraževancev (18% celotnega prebivalstva). Izvajalci so izvedli več kot 60.000 programov. Država pa je za izobraževanje odraslih leta 2001 namenila 284 milijonov evrov.

10.5. Švedska

Švedska je med petimi skandinavskimi državami največja. Ima 8,9 milijonov prebivalcev in se z 22.960 PPS-ji narodnega dohodka na prebivalca uvršča na šesto mesto na svetu (glej Eurostat yearbook, 2002).

Leta 1868 je bila ustanovljena prva visoka ljudska šola za odrasle, katere namen je bil povečati splošno ljudsko izobrazbo. Leta 1977 so vpeljali splošno izobraževanje za odrasle, ki so jo leta 1992 povezali z občinskim izobraževanjem odraslih. Krajevno izobraževanje odraslih je del državnega izobraževalnega sistema.

Na Švedskem obstajajo različni načini financiranja izobraževanja:

- študijska pomoč (posojila, podpore, subvencije ...) in
- posebna izobraževalna podpora.

Od leta 2001 je bila študijska pomoč zagotovljena vsem izobraževancem primarne, sekundarne in višje šole. Znašala je 34,5% ali 82% določene vrednosti. Nižjo denarno pomoč je lahko prejel vsak, ne glede na stopnjo izobrazbe, višja denarna pomoč pa je bila namenjena posebnim skupinam. Višina celotne denarne pomoči je v letu 2002 znašala 803 evre. Posebno izobraževalno pomoč pa je lahko prejela nezaposlena oseba med 22-im in 55-im letom starosti, ki ni zaključila triletnega višjega sekundarnega šolanja. Višina posebne pomoči je bila ekvivalentna posamezni socialni podpori. 31. 12. 2002 je država tovrstno podporo ukinila.

Pomembno vlogo, zlasti pri osnovnem izobraževanju odraslih, imajo občine. Te financirajo in so odgovorne za krajevno izobraževanje odraslih, postsekundarno izobraževanje, izobraževanje odraslih z motnjami v razvoju in izobraževanje imigrantov. Država pa financira in je odgovorna za Nacionalno agencijo za fleksibilno izobraževanje, ki promovira dopisno izobraževanje na daljavo in vsestransko izobraževanje odraslih.

Na Švedskem je 11 združenj izobraževanja odraslih in 147 ljudskih visokih internatnih šol. Vanje se vpisujejo odrasli s končano osnovno šolo, obiskujejo pa krajše ali daljše tečaje. Šole so v lasti občin, raznih ljudskih ali sindikalnih gibanj, organizacij in podpornih teles. Ta so namenjena predvsem poklicnemu usposabljanju in s tem lažji pridobitvi zaposlitve. Precejšnjo pozornost namenjajo tudi usposabljanju za zaposlitev, ki ga opravlja okoli 100 središč po vsej državi. Na Švedskem ima 70% zaposlenih, ki jim do upokojitve manjka od 10 do 20 let, osnovnošolsko izobrazbo ali manj. To velja predvsem za ženske in imigrante, zaposlene v srednje velikih in majhnih organizacijah. 1,3 milijona

zaposlenih se je izobraževalo na delodajalčeve stroške. Izobražuje se največ odraslih v javnem sektorju, v bankah in v zavarovalništvu (od 30 do 40% zaposlenih izobraževancev), sledi jim industrijski sektor (od 20 do 30% zaposlenih).

Izobraževanje odraslih se deli na tri področja:

- splošno izobraževanje,
- poklicno izobraževanje ter
- vsestransko izobraževanje odraslih

TABELA 10.2: Vrste izobraževanja na Švedskem ter število udeležencev v letu 2000/2001

VRSTE IZOBRAŽEVANJA	št. udeležencev 2000/2001
Krajevno izobraževanje odraslih	317 206
Nacionalna agencija za fleksibilno izobraževanje	10 647
Poučevanje imigrantov	37 322
Okrajno poučevanje odraslih z motnjami v razvoju	4 335
Visoke ljudske šole	232 000
Združenja izobraževanja odraslih	2 000 000
Skupaj	2 601 510

VIR: www.eurydice.org/Eurybase/Application/frameset.asp?country=SW&language=EN, 29.05.2003.

Tabela 10.2 kaže, da se na Švedskem pri združenjih izobraževanja odraslih izobražuje največ ljudi, daleč zadaj pa jim sledi krajevno izobraževanje odraslih.

Na Švedskem se je v letu 2000/2001, glede na število udeležencev po posameznih programih izobraževanja odraslih, udeležilo 30% ljudi. Več kot 50% odraslega prebivalstva pa se vsako leto vključi vsaj v eno organizirano obliko izobraževanja, 25% pa jih obiskuje študijske krožke (glej Delors in drugi, 1996: 96).

Cilj izobraževanja odraslih je zadovoljiti posameznikove želje po dopoljnjeni izobrazbi, da bi se jim izboljšalo tako socialno kot delovno življenje.

Nordijske dežele so leta 1992 ustanovile enoten program z naslovom Nordijski akcijski program za pospešitev izobraževanja odraslih v prihodnosti. Sprejel ga je poseben odbor za razvoj izobraževanja odraslih v nordijskih deželah. Cilji nacionalnega programa nordijskih dežel so naravnani v tri smeri:

- izobraževanje odraslih kot pomembno področje sodelovanja med nordijskimi državami;
- obvladovanje razmer, ki nastajajo s povezovanjem evropskih držav v Evropsko unijo;
- izobraževanje odraslih (Jelenc, 2000: 11).

10. 6. Italija

Italija ima 57,8 milijonov prebivalcev in se z 22.890 PPS-ji na prebivalca uvršča v svetu na 18. mesto (glej Eurostat yearbook, 2002). Je ena izmed članic Kluba sedmih najrazvitejših držav na svetu.

Prva šola za odrasle, šola za nepismene, je bila ustanovljena leta 1947. Leta 2001 pa je država določila nove invencije:

- tečajji pismenosti odraslih izobraževancev (primarno izobraževanje),
- nižje sekundarno izobraževanje odraslih,
- izobraževanje odraslih na višjih sekundarnih šolah,
- tečajji funkcionalne pismenosti,
- izobraževanje in praksa ter
- poskusni projekti za celovitost izobraževanja (vseživljenjsko izobraževanje).

Obstoj teritorialnih centrov potrjuje nove smernice za izobraževanje odraslih. Za ureditev centrov so odgovorne posamezne regije ter lokalne avtoritete, financirajo pa se s pomočjo države ter občin. Poleg teritorialnih centrov obstajajo še večerne šole za zaposlene in izobraževance na višjem sekundarnem nivoju ter poklicne večerne šole.

TABELA 10.3: Vrste izobraževanja in število programov v letu 1999/2000

VRSTE IZOBRAŽEVANJA	št. programov v letu 1999/2000
Praktični izobraževalni tečaj	821
Nižje sekundarno izobraževanje za zaposlene	2 163
Tečaj funkcionalne pismenosti	6 119
Skupaj	9 103

VIR: www.eurydice.org/Eurybase/Appliccation/frameset.asp?country=IT&language=EN, 29.05.2003.

Tabela 10.3 prikazuje nekatere vrste izobraževanja v Italiji in število njihovih programov. Vidimo lahko, da je tečaj funkcionalne pismenosti nudil največje število programov, najmanj pa praktični izobraževalni tečaj.

Število odraslih udeležencev v letu 2000 je znašalo 192.304, kar je le 0,33% vsega prebivalstva Italije.

10.7. Nemčija

Nemčija je gospodarsko najmočnejša država v Evropi in je članica Kluba sedmih najrazvitejših držav sveta. Z 23.540 PPS-ji družbenega bruto proizvoda na prebivalca zaseda enajsto mesto na svetu. V Nemčiji živi 82,2 milijona prebivalcev (glej Eurostat yearbook, 2002).

Šole za izobraževanje odraslih so se v Nemčiji začele pojavljati v začetku 19. stoletja in so bile v privatni lasti. Kmalu za tem pa je ta način izobraževanja začela podpirati tudi država. Leta 1960 je Nemški komite za izobraževalni sistem zahteval, da se izobraževanje odraslih prizna za neodvisno vejo izobraževalnega sistema.

Leta 1999 se je Združena kampanja za nadaljnjo izobraževanje odločila z naslednjimi nalogami preoblikovati svojo strukturo delovanja:

- usmeriti in določiti pobude nadaljnjega izobraževanja,
- izmenjava informacij izkušenj in novih možnosti med člani Združene kampanje za nadaljnjo izobraževanje,
- transfer inovacij nadaljnjega izobraževanja,
- promoviranje pomembnosti nadaljnjega izobraževanja,
- zagotavljanje smernic glede pomembnosti nadaljnjega izobraževanja in
- vrednotenje mednarodnih izkušenj.

Deželni ministri za izobraževanje in kulturo pa so leta 2001 zahtevali, da se nadaljnje izobraževanje prizna kot integralno izobraževanje sistema.

Nemčija nima posebnega zakona o izobraževanju odraslih, ampak to področje vsaka dežela ureja po lastni zakonodaji oziroma presoji.

Naloga države pri izobraževanju odraslih so postavitve osnovnih temeljev, organizacija in financiranje izobraževanja. Naloge deželnih glavarjev pa so obravnavati in pospeševati:

- nadaljnjo splošno izobraževanje,
- nadaljnjo izobraževanje za poklicne kvalifikacije,
- nadaljnjo visoko izobraževanje,
- nadaljnjo politično izobraževanje ter
- poklicno usposabljanje.

Predpisi v 12-ih (od 16-ih) deželah dovoljujejo zaposlenim obiskovati nadaljnje izobraževalne tečaje med delovnim časom (ponavadi 5 dni na leto) brez izgube zaslužka (plačan študijski dopust).

Izobraževanje pa poleg države financirajo tudi industrija, socialne skupine, različne institucije in javne medijske koorperacije. Industrija je leta 1999 za usposabljanje in izpopolnjevanje svojih zaposlenih porabila 9,5 bilijonov evrov. Različne socialne skupine (cerkev, sindikati ...) pa so za izobraževanje brezposelnih in tistih, ki jim grozi brezposelnost, leta 1999 namenile 5,16 bilijonov evrov.

V Nemčiji se za izobraževanje odraslih letno nameni 3,54% BDP-ja (sredstva ministrstva, sredstva Urada za brezposelne, dotacije zasebnega sektorja itd.) (glej Drogenik in drugi, 1999: 259).

Za izobraževanje odraslih v Nemčiji je značilna velika raznolikost in številnost izobraževalnih oblik. Najpomembnejše ustanove za izobraževanje odraslih so ljudske visoke šole. Izobraževanje se izvaja v večernih urah. Leta 2000 je 997 visokih ljudskih šol ponujalo 557.871 programov, katere je obiskovalo 6,8 milijonov ljudi.

Izobraževanje na daljavo je prav tako priljubljeno, saj omogoča zaposlenemu, da se izobražuje in pri tem ne izostaja od dela. Izobraževanje na daljavo se izvaja v okviru privatnih institucij, njihovo delovanje pa je točno določeno v Zakonu o izobraževanju na daljavo. Leta 2000 se je na tak način izobraževalo 141.000 ljudi, najpogostejše področje izobraževanja pa je bilo izobraževanje za trgovca, komercialista.

V Nemčiji je 278 večernih šol in kolidžev, katere obiskuje 46.284 udeležencev.

Velik pomen za izobraževanje odraslih imajo podjetja, ki organizirajo usposabljanje za svoje zaposlene, javne ustanove, poklicna združenja, zasebne šole, sindikati ...

Leta 2000 je 43% odraslih ljudi starosti od 19 do 65 let obiskovalo katero od oblik nadaljnega izobraževanja. Od teh je bilo le 15% nekvalificiranih in polkvalificiranih tistih, ki so se odločili za nadaljnje izobraževanje. V Nemčiji ima 17% prebivalstva višjo ali visoko izobrazbo. Vsak drugi Nемец pa se je v zadnjih treh letih udeležil programov nadaljnega poklicnega izobraževanja na delovnem mestu. 30% le-teh jih je bilo nemške narodnosti in le 13% drugih narodnosti.

10.8. Estonija

Estonija meri 42.215 kvadratnih kilometrov in ima 1.574.000 prebivalcev. Njen družbeni bruto proizvod na prebivalca znaša 8.600 PPS-ov (glej Statistical yearbook on candidate and south-east European countries, 2002).

V Estoniji so imeli že v drugi polovici 17. stoletja šole za kmečko prebivalstvo. V obdobju neodvisnosti med obema vojnama pa je obstajalo kar nekaj centrov za izobraževanje odraslih. V času sovjetske oblasti, leta 1970, so imeli 52 večernih šol s 16.500 obiskovalci, leta 1993 pa le še 24 šol s 6.431 obiskovalci. Število udeležencev se je zmanjšalo za 65% (Lipužič, 1996: 109).

Leta 1991 so ustanovili Andragoški center - Andras⁶, kjer opravljajo raziskave, ponujajo različne informacije in prirejajo razne delavnice.

Leta 1995 so z zakonom (Zakon o izobraževanju odraslih) na novo uredili nadaljnjo izobraževanje odraslih oziroma vseživljenjsko izobraževanje. Na državni ravni izobraževanje odraslih ureja Ministrstvo za izobraževanje, pri tem pa mu pomagata Vlada republike Estonije in Državni svet za izobraževanje odraslih. Občinske oblasti pa usklajujejo potrebe na regijski ravni, zagotavljajo osnovno in sekundarno izobraževanje, specializirano in splošno izobraževanje, ponujajo različne tečaje za brezposelne ipd.

⁶ Association of Estonian Adult Educators.

Izobraževanje brezposelnih in iskalcev dela financira Ministrstvo za socialno delo, izobraževanje na delovnem mestu, specializacije, prekvalifikacije pa ponavadi delodajalec s pomočjo državnega proračuna (2 do 3 letne delavčeve plače).

Izobraževanje odraslih se v Estoniji deli na :

- splošno izobraževanje odraslih (večerne šole, oddelki dopisovanja, tečaji jezikov ...),
- izobraževanje za potrebe trga dela (tehnične in poklicne šole, nadaljnjo univerzitetno izobraževanje, poslovne šole ...) ter
- ljudsko izobraževanje (visoke ljudske šole, kulturni centri ipd.).

Večerni tečaji in izobraževanje na daljavo višjih sekundarnih šol, poklicno usposabljanje in visoko izobraževanje so brezplačni, če institucija ni v privatni lasti. Državne hobišole (državne šole za prosti čas) se financirajo iz državnega proračuna, občinske šole za prosti čas pa podpirajo lokalni proračuni. Država prav tako financira učenje estonskega jezika za tiste, ki tega jezika ne govorijo.

Estonci uvajajo novo obliko "svobodnih razredov" s študijem posameznih predmetov. Razvita je tudi mreža dopisnega splošnega ali poklicnega izobraževanja. Radi obiskujejo tudi dopolnilno specialistično izobraževanje na univerzah. Izobraževanje odraslih se prilagaja potrebam trga delovne sile. Ustanovili so več centrov za usposabljanje kadrov po posameznih področjih ter 30 centrov za gospodarske družbe (glej Lipužič, 1996: 109).

Leta 1998 se je 37.900 oziroma 5,9% zaposlenih udeležilo izobraževanja na delovnem mestu. V NPU se v Estoniji vključuje več žensk (29%) kot moških (27%). Število ur usposabljanja zaposlenega pa je najvišje v velikih podjetjih, podjetjih, ki se ukvarjajo s finančnoposredniškimi dejavnostmi.

Neformalno izobraževanje je v Estoniji prav tako razvito. Najbolj priljubljeni so tečaji petja, plesa in domače obrti.

10.9. Poljska

Poljska meri 312.685 kvadratnih kilometrov in ima več kot 38,6 milijonov prebivalcev (Eurostat yearbook, 2002). Bruto družbeni proizvod na prebivalca znaša 8.900 PPS-ov (glej Statistical yearbook on candidate and south-east European countries, 2002).

Na Poljskem so se prve oblike izobraževanja odraslih pojavile v 18. stoletju, in sicer poučevanje pismenosti kmetov, zdravstveno poučevanje, napredne oblike vrtnarjenja itd. Leta 1928 so ustanovili Inštitut za izobraževanje odraslih, ki je izdajal različne knjige, časopise, učna gradiva ipd. V času socializma pa so izraz izobraževanje odraslih nadomestili z izrazom "izobraževanje zaposlenih". Leta 1991 so dobili Zakon o izobraževalnem sistemu, ki je bil štiri leta kasneje izboljšan.

Na Poljskem je za izobraževanje odraslih odgovoren Oddelek za poklicno in nadaljnje izobraževanje. Njihovo delo temelji na skrbi za organizacijo v vseh šolah, povezovanju z drugimi institucijami ter uskladitvi učnega načrta.

Izobraževanje odraslih se odvija v javnih in zasebnih šolah. Slednje pa se delijo na dve vrsti:

- šole, ki imajo podobne pravice kot javne šole in
- šole, ki nimajo teh pravic.

Zasebne šole vodijo socialne organizacije, privatne družbe, fundacije, združenja, verske skupnosti ter obrtniška zbornica. Javne šole pa vodijo teritorialne upravne enote in so brezplačne. Za njihovo financiranje skrbi Ministrstvo za finance. Zasebne šole s pravicami javnih šol prejemajo 50% državne podpore na študenta. Izobraževanje brezposelnih in tistih, ki jim grozi brezposelnost, pa se financira iz delavskega sklada.

Izobraževanje odraslih je organizirano tradicionalno v večernih razredih v vseh vrstah in stopnjah šole. Leta 1992 je bil ustanovljen Nacionalni center za nestacionarno izobraževanje, ki je leta 2000 organiziral 28% vseh programov na Poljskem. Center je obiskovalo 30% vseh odraslih izobraževancev. Centri nadaljnega izobraževanja so javne ustanove, katere vodijo pokrajine. Leta 2000 je bilo na Poljskem več kot sto tovrstnih centrov. Za izobraževanje brezposelnih in tistih, ki jim grozi brezposelnost, poskrbi služba za zaposlovanje. Delodajalec, izobraževalna institucija in služba za zaposlovanje podpišejo tako imenovano "trojno" (three-sided) pogodbo, na podlagi katere se določi posameznikova stopnja in način izobraževanja. Na tovrstni način se je leta 1996 usposabljal 45.000 ljudi. Na Poljskem imajo še naslednje šole in vrste šol: Združenje poklicnih izobraževalnih centrov, Poljsko združenje za izobraževanje odraslih, Poljsko ekonomsko združenje, Znanstveno združenje za organizacijo in management, ljudske univerze ...

Leta 2001 je bilo na Poljskem 21 osnovnih šol, 72 gimnazij, 978 splošnih šol, 151 splošnih poklicnih šol in 1.710 sekundarnih poklicnih šol. Osnovno šolo je obiskovalo 700 izobraževancev, gimnazijo 4.800 oseb, splošno šolo 129.500 izobraževancev, osnovno poklicno šolo 13.500 ter sekundarno poklicno šolo 19.300 izobraževancev. Leta 2000 je bilo izvedenih 76.369 programov, katere je obiskovalo 1.318.996 odraslih udeležencev.

Nove družbeno-ekonomske razmere na Poljskem spodbujajo izobraževanje odraslih, da bi s tem država uspešneje uresničevala programe zaposlovanja.

11. PRIMERJAVA SLOVENIJE Z NEKATERIMI EVROPSKIMI DRŽAVAMI

Evropski svet je Evropsko unijo označil kot "družbo znanja", Vlada Republike Slovenije pa je Slovenijo označila kot "učecho se deželo". Evropska komisija je predlagala Evropskemu svetu, da poenoti kazalce, ki merijo raven doseganja standardov držav članic. Standardi, ki naj bi jih članice Evropske unije dosegle do leta 2010, so:

1. Delež mladih, ki zgodaj zapustijo šolanje in niso vključeni v izobraževanje, naj bi se do leta 2010 prepolovil. V Evropski uniji si želijo, da bi bilo to povprečje 9% ali manj. Leta 2000 je bil ta delež 19%. Povprečje v treh najbolje uvrščenih državah (Švedska, Finska in Avstrija) je bilo nekaj več kot 10%, v Sloveniji pa le 8,3%. V Španiji in Italiji se ta delež giblje med 26 in 29%.
2. Članice Evropske unije naj bi vsaj za polovico popravile neravnovesje med moškimi in ženskimi diplomanti v naravoslovju.
3. Delež prebivalcev, starih med 25 in 59 let, ki imajo najmanj srednješolsko izobrazbo, naj bi se povzpela na 80% ali več. Leta 2000 je bilo teh v EU 66%. V najbolje uvrščenih državah (Nemčija, Danska in Švedska) je bil delež 83%, pri nas pa 74,5%.
4. Delež 15-letnikov z nizkimi dosežki v bralni, računalniški in znanstveni pismenosti naj bi se prepolovil.
5. Delež odraslih (25-64 let) vključenih v različne oblike izobraževanja naj bi dosegel 15%. Evropsko povprečje je bilo leta 2000 8,4%, povprečje treh najbolje uvrščenih držav (Velika Britanija, Finska in Danska) pa 19,6%. Slovenija je s svojimi 3,7% odraslimi udeleženci v izobraževanju daleč pod evropskim standardom (glej Kucler, 2003: 22-23).

Evropska komisija prav tako poziva vse države, naj povečajo delež javnih sredstev za izobraževanje odraslih.

V sodelovanju z EU je Slovenija tako ocenila stanje na svojem trgu dela:

- ogromna izobrazbena, poklicna in regionalna neskladnost;
- visok odstotek dolgotrajne brezposelnosti;
- visoka stopnja kritične brezposelnosti (osebe starejše od 45 let, fizično ali psihično motene osebe ipd.);
- visok odstotek nekvalificirane delovne sile po končanem šolanju ;
- visok odstotek sive ekonomije;
- pomanjkanje institucij, kjer bi se lahko usposabljala, izobraževala, rekvalificirala delovna sila;
- nezadosten trud vseh socialnih partnerjev pri reševanju problemov z nezaposlenostjo (glej Širok, 2000: 10).

Vseživljenjsko izobraževanje ostaja eden ključnih faktorjev za razrešitev navedenih problemov. Vsakemu zaposlenemu bi se moralo ponuditi nadaljnjo poklicno izobraževanje (specializacije, prekvalifikacije, izpopolnjevanje ...).

V Evropi je razvidna močna povezava med stopnjo izobraženosti in stopnjo brezposelnosti. Stopnja brezposelnosti se zmanjšuje z višjo stopnjo izobrazbe.

Najvišjo stopnjo brezposelnosti oseb z dokončano popolno srednjo šolo, starih od 30-44 let, imajo v Španiji (16,8%), na Finskem (15,3%), Poljskem (11,6%), v Franciji (9,4%) in na Švedskem (9,2%). Analize so bile opravljene leta 1995.

Najnižjo stopnjo brezposelnih z enako izobrazbo pa imajo na Češkem (2,1%), v Luxemburgu (2,4%), Švici (2,6%) in na Norveškem (4%).

Najnižjo stopnjo brezposelnih z univerzitetno izobrazbo imajo v Luxemburgu (0,7%), na Češkem (0,8%), na Portugalskem (1,8%), na Poljskem (2%), v Avstriji (2,2%) in v Švici (2,5%).

Najvišjo stopnjo brezposelnosti oseb z univerzitetno izobrazbo pa imajo v Španiji (10,4%), v Franciji (6,4%), Italiji (5,9%), na Finskem (5,6%) in v Nemčiji (4,6%) (glej Education policy analysis, 1997: 32).

V Sloveniji je bila leta 2000 stopnja brezposelnosti oseb s srednješolsko izobrazbo 14,7% (osebe stare od 25 do 64 let). Stopnja brezposelnih z univerzitetno izobrazbo pa je bila 4,1%. Estonija in Poljska imata podobne odstotke brezposelnosti odraslih glede na stopnjo izobrazbe. Stopnja brezposelnosti s srednješolsko izobrazbo je v Estoniji 14,5%, na Poljskem pa 14%, medtem ko je stopnja brezposelnosti oseb z univerzitetno izobrazbo v Estoniji 4,7%, na Poljskem pa 4,9% (glej Statistical yearbook on candidate and south-east European countries, 2002).

Izobrazbena prednost pri pridobitvi zaposlitve se kaže v vseh državah, razen v tistih, v katerih je brezposelnost izjemno nizka. V vseh državah pa je stopnja brezposelnosti večja pri ženskah kot pri moških (pri enaki stopnji izobrazbe).

Zanimivo je tudi vprašanje, koliko ljudi se začne ponovno izobraževati. Na voljo so podatki o "vrnitvi" na univerzo in srednjo šolo. Na univerzo se najmanj pogosto vračajo ženske v Italiji (4,6%), Švici (5,2%) in na Švedskem (5,3%) ter moški v Švici (5,5%), na Švedskem (8,2%) in Češkem (8,7%). Najaktivnejše pa so ženske na Irskem (17,4%), Finskem (14,3%), Norveškem (13,3%) in v Franciji (12,7%) ter moški na Finskem (14,8%), v Franciji (14,1%), na Irskem (14%) in na Norveškem (11,6%).

Na srednje šole pa se najbolj pogosto vračajo ženske na Irskem (28,8%), Nizozemskem (24,4%), v Švici (22,1%) in na Norveškem (17,3%) ter moški na Češkem (22%), v Švici (19%), na Irskem (18,6%), v Franciji (14,2%) in na Nizozemskem (14,%). Najnižji odstotek vrnitve v srednje šole pa je značilen za ženske v Nemčiji (5,5%), na Finskem (8,1%), v Italiji (9,5%) ter na Švedskem (9,9%) ter moške v Nemčiji (5,7%), na Finskem, Danskem in v Italiji (10,4%) (glej Education policy analysis, 1997: 35). Kar je nižje od 10%, pomeni, nizko stopnjo vrnitve k izobraževanju. Odstotek vrnitev odraslih k sekundarnemu izobraževanju je v povprečju kar visok (nad 10%), medtem ko je ta odstotek pri univerzitetnem izobraževanju nižji. Visokošolsko izobraževanje postaja ena bistvenih gonilnih sil gospodarskega razvoja. Gospodarstva zahtevajo vse večjo strokovno usposobljenost, za kar pa je

potrebna najmanj visokošolska izobrazba. Na pomenu pridobivajo tudi splošna izobrazba in razumevanje človeka in okolja, socialne in psihološke spretnosti, sposobnost komuniciranja, hitrost dojemanja in reagiranja ipd.

TABELA 11.1: Delež prebivalstva, starega od 25-64 let, ki ima srednješolsko izobrazbo leta 1995, leta 2000 ter predvidevanje stopnje izobraženosti ljudi leta 2005

Država	1995	2000	2005
Nemčija	84%	81,30%	88%
Švica	82%	81,80%	86%
Norveška	81%	85,50%	86%
Velika Britanija	76%	80,70%	82%
Švedska	75%	77,20%	82%
Avstrija	69%	76,20%	76%
Francija	68%	62,30%	79%
Finska	65%	73,20%	74%
Danska	62%	79,80%	69%
Nizozemska	61%	66,20%	66%
Belgija	53%	58,30%	64%
Irska	47%	49,30%	58%
Grčija	43%	45%	57%
Italija	35%	45,20%	48%
Španija	28%	37,10%	41%
Slovenija	24%*	74,80%	---
Portugalska	20%	21,60%	30%

VIR: Education policy analysis, 1997: 37.

Eurostat yearbook 2002.

* Nacionalni program izobraževanja odraslih, 1999: 247; podatek za leto 1993.

V državah OECD bo imelo do leta 2005 70% zaposlenih končano srednjo šolo (glej tabelo 11.1). Ostale države pa bodo za vodilnimi zelo zaostale. Italija, Portugalska, Španija in Grčija bodo morale napraviti velik korak, če se bodo hotele vsaj malo približati vodilnim državam. Slovenija je od leta 1993 pa do 2000 napravila na področju izobraževanja zelo veliko. Delež odraslih z dokončano srednješolsko izobrazbo se je dvignil s 24% na skoraj 75%. Ocene za leto 2005 kažejo na hitrost, s katero se lahko spreminja izobraženost prebivalcev na podlagi prilivov iz začetnega izobraževanja. Leta 2000 je bilo v Estoniji 84,7% odraslih starih od 25 do 64 let, ki so zaključili srednješolsko izobraževanje, na Poljskem pa 79,7% (glej Statistical yearbook on candidate and south-east European countries, 2002). Razlike so posledica zgodovinskega razvoja v začetnem izobraževanju in različne politike posameznih vlad.

V obdobju od leta 1999 do 2001 je potekalo mednarodno raziskovanje upravljanja s človeškimi viri. V projekt so bile vključene naslednje države EU: Velika Britanija, Francija, Nemčija, Švedska, Španija, Danska, Nizozemska, Italija, Norveška, Švica, Irska, Portugalska, Finska, Grčija, Avstrija, Belgija in Severna Irska ter tri države v tranziciji: Češka, Bolgarija in Estonija.

V Sloveniji je raziskava, ki je potekala leta 2001, vključevala vse tiste organizacije, ki zaposlujejo 200 ali več oseb, ter organizacije, ki sodijo v skupino dejavnosti javne uprave in zaposlujejo več kot 100 oseb. V Sloveniji je bilo takšnih organizacij 539, na sodelovanje pa se jih je odzvalo 205, kar je zadovoljivo za reprezentativni vzorec.

Vprašanja, ki so zanimiva za mojo diplomsko nalogo, so bila naslednja:

1. Približno kolikšen delež sredstev za stroške dela na leto porabljate za usposabljanje?

TABELA 11.2: Povprečni delež sredstev za usposabljanje

	SLOVENIJA	EU	TRANZ. DRŽAVE	SKUPAJ
N	143	4031	363	4537
povp. delež sredstev	2,3	3	3,2	3

VIR: Svetlik, 2001:175.

Najmanjši delež sredstev, za usposabljanje svojih zaposlenih organizacije porabijo v Sloveniji, tranzicijske države pa porabijo kar 3,2% vsote namenjene za stroške dela (glej tabelo 11.2).

2. Približno kolikšen delež zaposlenih je bil v preteklem letu na internem ali eksternem usposabljanju?

TABELA 11.3: Delež zaposlenih pri usposabljanju

	SLOVENIJA	EU	TRANZ. DRŽAVE	SKUPAJ
N	185	4804	477	5466
povp. delež sredstev	49	46,6	69,7	46,1

VIR: Svetlik, 2001:175.

V Sloveniji se je leta 2001 usposabljala skoraj polovica zaposlenih. V državah v tranziciji pa je bil ta delež precej višji, skoraj 70%. V državah EU pa je delež usposabljanja zaposlenih malo nižji od slovenskega (46,6%) (glej tabelo 11.3).

3. Koliko dni na leto v povprečju se usposablja posameznik iz vsake navedene skupine?

TABELA 11.4: Usposabljanje posameznikov na dveh delovnih področjih

		SLOVENIJA	EU	TRANZ. DRŽAVE	SKUPAJ
vodje	N	179	3823	353	4355
	št. dni	7,3	5,8	9,2	6,1
proizvodni delavci	N	151	3026	287	3464
	št. dni	3,6	3,8	3,8	3,7

VIR: Svetlik, 2001: 175.

Tudi na tem področju so vodilne tranzicijske države (glej tabelo 11.4). V teh je čas usposabljanja zaposlenih najdaljši, še posebej pri usposabljanju vodij, in sicer več kot 9 dni na leto. V državah EU pa se vodje usposabljujejo v povprečju le slabih 6 dni. Slovenija je nekje na sredini s 7,3 dnevi na leto. Iz tabele pa je razvidno, kako z boljšim delovnim mestom narašča dolžina usposabljanja. V Sloveniji se na primer proizvodni delavci povprečno usposabljujejo le 3,6 ure na leto.

Leta 1998 je Andragoški center Slovenije izvedel raziskavo z naslovom Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih, ki je bila del Mednarodne raziskave pismenosti odraslih (International Adult Literacy Survey). Raziskava je bila izpeljana še v drugih dvajsetih državah (leta 1995 ter 1998). Reprezentativen vzorec so sestavljali odrasli prebivalci, stari od 16 do 65 let. Iz izbrane populacije so bili izključeni anketiranci, ki so se šolali v sklopu rednega formalnega izobraževanja.

1. Prvo vprašanje se je nanašalo na stopnjo udeležnosti odraslih v izobraževanje.

TABELA 11.5: Stopnja udeležbe odraslih v izobraževanju leta 1995 in 1998

država	st. udeležbe v %
FINSKA	57
DANSKA	56
ŠVEDSKA	53
NORVEŠKA	48
V. BRITANIJA	44
ŠVICA	42
NIZOZEMSKA	37
SLOVENIJA	31
ČEŠKA	26
IRSKA	24
BELGIJA	21
MADŽARSKA	19
PORTUGALSKA	14
POLJSKA	14

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih, 2001: 33.

Finska, Danska, Švedska in Norveška so države, v katerih je pojem vseživljenjsko izobraževanje del življenja prebivalcev (glej tabelo 11.5). Skandinavske države imajo dolgo tradicijo izobraževanja odraslih, kar prispeva k visoki stopnji vključenosti v izobraževanje. Izobraževanci pa prejema tudi veliko državno podporo.

Slovenija in države navedene pod njo pa sodijo v skupino držav, v katerih koncepta vseživljenjskega učenja večina prebivalstva ne podpira oziroma ta ni splošno znan. To je lahko posledica nemile zgodovine izobraževanja odraslih, gospodarskih in družbenih sprememb, nezadostne informiranosti odraslih ipd.

2. Naslednje vprašanje se je nanašalo na vrste izobraževanja.

TABELA 11.6: Vrste izobraževanja po državah v letu 1998, v odstotkih

država	pridobitev diplome/ spričevala	izpopolnjevanje in usposabljanje	drugo
ČEŠKA	28	43	29
MADŽARSKA	14	57	29
SLOVENIJA	12	82	6
NORVEŠKA	8	82	10
ITALIJA	7	81	12
ŠVICA	7	70	23
FINSKA	7	77	16
DANSKA	4	72	24

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih, 2001: 61.

Pridobitev diplome ali spričevala, ne glede na stopnjo izobraževanja, sodi k formalnemu izobraževanju. Največ odraslih se formalno izobražuje na Češkem (28%), polovica manj na Madžarskem (14%), v Sloveniji pa se formalno izobražuje 12% odraslih (glej tabelo 11.6).

Kot je razvidno v tabeli 11.6, je udeležba odraslih izobraževancev bistveno večja v programih izpopolnjevanja in usposabljanja oziroma v neformalnem izobraževanju. Iz tega je očitno, da se odrasli v večji meri odločajo za izpopolnjevanje za strokovno delo oziroma za razvoj kariere. Slovenija skupaj z Norveško (82%) vodi v številu odraslih, ki obiskujejo neverificirane izobraževalne programe. Najmanj pa se jih neformalno izobražuje na Češkem (43%), kar je obratno sorazmerno z njihovo stopnjo udeležnosti v formalnem izobraževanju.

Menim, da bi se morali odrasli v večji meri odločati za programe, s katerimi se pridobi formalna izobrazba. Ti so obširnejši, ljudem razširjajo splošno razgledanost, znanje, večajo se obzorja posameznikov. Pri usposabljanju in izpopolnjevanju pa gre za ozko usmerjeno izobraževanje, ki ga človek potrebuje pri svojem delu ali pa ga bo potreboval v prihodnosti. Z vstopom v Evropsko unijo bo potrebno spremeniti miselnost ljudi, demokratizirati njihove poglede na skupno življenje, na drugačnost in enakopravnost ljudi.

3. Tretje vprašanje je bilo, kolikšni so viri financiranja glede na tri glavne financerje?

TABELA 11.7: Viri financiranja glede na tri glavne financerje leta 1998, v odstotkih

država	delodajalec	sam/družina	država
ČEŠKA	74	29	11
NORVEŠKA	73	30	35
SLOVENIJA	62	34	23
FINSKA	62	33	20
DANSKA	61	27	30
MADŽARSKA	58	42	15
ŠVICA	47	59	17
povprečje	59	37	15

VIR: Udeležba prebivalcev Slovenije v izobraževanju odraslih, 2001: 96.

Največji financerji izobraževanja odraslih so delodajalci (glej tabelo 11.7). Njihov delež je še posebej visok na Češkem in Norveškem. Najnižji je v Švici, 47%, zato pa je tu najvišji odstotek samoplačnikov (59%). Precej jih je tudi na Madžarskem (42%), tej sledi že Slovenija s 34%. Na Danskem se samostojno financira najmanj odraslih (27%), zato pa je delež državne podpore toliko večji, kar 30%. Še večji delež državne podpore prejema Norveška (35%), na tretjem mestu pa je Slovenija s 23 %. Državno financiranje je najnižje na Češkem (11%). Na splošno velja, da je odstotek samoplačništva manjši od financiranja delodajalcev ter večji od državnega financiranja.

III. DEL

12. INTERVJU

Za zadnji del diplomske naloge sem se odločila, da izvedem pogovor z dvema strokovnjakinjama na področju izobraževanja odraslih. Temeljna metoda dela, ki jo bom uporabila, bo kvalitativne narave. Do odgovorov na zastavljena vprašanja bom prišla preko strukturiranega intervjuja, v obliki vnaprej oblikovanih odprtih vprašanj, na katere intervjuvanec prosto odgovarja. Intervju bo obsegal več delovnih vprašanj.

Namen intervjuja je pridobiti videnja, mišljenja, prepričanja, stališča dveh andragoško podkovanih strokovnjakinj na področju izobraževanja odraslih. V drugem delu diplomske naloge sem predstavila izobraževanje odraslih v "statističnih podatkih", v tretjem delu pa bi bilo zanimivo prikazati, kaj si določen strokovnjak konkretno misli o določenih vprašanjih, problemih in ali se statistični podatki ujemajo z dejanskimi odgovori dveh andragoginj. Kje oni vidita rešitev ali pa utopijo vseživljenjskega izobraževanja - koncepta preživetja za 21. stoletje.

12.1. Intervju z Danielo Brečko

Prvi intervju sem opravila z direktorico podjetja Gospodarski vestnik Izobraževanje, izobraževanje in svetovanje, d.o.o, gospo Danielo Brečko. Podjetje Gospodarski vestnik vsebuje več hčerinskih podjetij, med katerimi je ena tudi GV Izobraževanje, ki se ukvarja s poslovnim izobraževanjem in izdajanjem knjig, raziskavami ter merjenjem kompetenc.

Gospa Brečko je po izobrazbi magistra pedagogike in andragogike. Poleg tega, da vodi podjetje Gospodarski vestnik Izobraževanje urednikuje tudi reviji Andragoška spoznanja.

Kako je gospa Brečko odgovorila na zastavljena vprašanja, si pogledjmo v nadaljevanju.

1. Ali je koncept vseživljenjskega izobraževanja (koncept preživetja za 21. stoletje) z andragoškega in metodološkega vidika gledano dobro razvit, izpopolnjen ali pa bi se po vašem mnenju dalo še kaj izboljšati?

Koncept vseživljenjskega izobraževanja je že v svoji osnovni filozofski esenci naravnano tako, da je dinamični proces, kar pomeni, da nikoli ne more biti izpopolnjen, ampak se lahko le ves čas nadgrajuje in izpopolnjuje. Najbolj nevarna je misel, da bo koncept vseživljenjskega izobraževanja kdajkoli končan in dovršen.

2. Ali vplivajo procesi globalizacije, spreminjajoči se svet dela, vse bolj poudarjena demokratizacija življenja na učenje odraslih?

Vsekakor vplivajo in to v veliki meri. Odrasli učenci želijo aktivno sodelovati v procesih izobraževanja in ne biti zgolj njihovi uporabniki. To pomeni, da želijo sodelovati že v procesu načrtovanja izobraževanja. Temu kriteriju zelo ustreza novo orodje v izobraževanju odraslih, Učna pogodba, katere osnovni koncept je sodelovanje posameznika v vseh fazah andragoškega procesa. Posameznik torej sodeluje pri postavljanju učnih ciljev, določa strategije in vire učenja, prav tako pa sodeluje pri postavljanju meril za ocenjevanje ciljev in seveda tudi pri sklepnih fazah andragoškega procesa, to je pri evalvaciji doseženega. Posameznik tako resnično postane »lastnik učnega procesa«, kar priča o vdoru demokracije tudi v izobraževalni proces. Učna pogodba je izšla v obliki priročnika Sklenimo posel z vladarji znanja⁷ tudi pri nas, in sicer pri podjetju GV Izobraževanje.

Po drugi strani pa vemo, da je virov informacij, ki se potencialno lahko spremenijo v znanje, vse več in da so vsak dan bolj dostopni. Najdemo jih praktično povsod, v dnevnem časopisju, na internetu ... in prav ti obilni viri so razlog za porast samoučenja. Vsekakor pa ljudje, ki se sami prikopljejo do znanja, želijo to znanje tudi dokazati in verificirati, zato pa obstajajo posebni centri za potrjevanje znanja, ki so vse bolj obiskani.

3. So v Sloveniji doslej razviti (obstoječi) načini andragoške prakse učinkoviti?

Prakse, ki jih poznam in katerih del sem tudi sama, zagotovo so. Govorim o delavnicah in seminarjih ter svetovalnih projektih, ki so komercialne narave. Manj pa poznam prakso formalnih programov za odrasle. Mislim, da se lahko celo pohvalimo z določeno prednostjo pred tujino. Oblike in načini izobraževanja so izpopolnjeni, kakovost vsebin je na zelo visoki ravni, tisti, ki se izobražujejo postajajo vse bolj zahtevni. Zadnja leta celo opažamo, da je učeče se Slovence vse težje zadovoljiti s tujimi predavatelji, ki se ne pripravijo dovolj oziroma še vedno menijo, da je izobrazbeni in zahtevnostni nivo v Sloveniji nizek. Kakšna zmeta!

4. Ali v Sloveniji sprejemamo koncept vseživljenjskega izobraževanja? Bi lahko rekli, da ga dejansko, resnično živimo? Katera evropska država je po vašem mnenju najbolje sprejela, implementirala koncept vseživljenjskega izobraževanja?

Sloveniji Evropska unija še vedno očita, da je premalo naredila na področju izobraževanja odraslih. Res je, povprečno je izobrazbena struktura odraslega prebivalstva še vedno zelo nizka v primerjavi z Evropo. Res pa je tudi, da vse več posameznikov sprejema koncept vseživljenjskega izobraževanja, predvsem ljudje, ki so poslovno uspešni. K temu jih je najbrž na nek način prisililo tudi poslovno okolje, v katerem ni več prostora za nevedne ... Sicer pa je s konceptom vseživljenjskega

⁷ Strokovni priročnik, avtorice mag. Daniele Brečko.

izobraževanja tako kot z osebnostnim razvojem. Ljudje po naravi težimo k razvoju, torej osebnostno zorimo in vseživljenjsko izobraževanje je le instrument za pospešitev tega procesa. Ko pa enkrat ugasne želja po razvoju, pomeni to nazadovanje. V mislih imam seveda pristno željo po razvoju in ne lov za zunanjimi nagradami. In ravno to se mi zdi, da je v Sloveniji premalo poudarjeno. Veliko Slovencev prisiljeno sprejema koncept vseživljenjskega izobraževanja, ker si od tega obeta koristi, višjo plačo, večjo socialno varnost ali pa se v izobraževanje poda celo iz strahu pred izgubo službe ... V skandinavskih državah, ki so po mojem mnenju največ naredile na področju implementacije vseživljenjskega izobraževanja (Finska, Švedska ...) pa je opaziti občuten premik v glavah ljudi. Vseživljenjsko izobraževanje je zanje del življenja, ki jim je tudi v zabavo in ne zgolj prisila. Je nekaj kar je postalo tako potrebno in samoumevno kot hrana in pijača. In to se odraža tudi v splošnem nivoju družbe.

5. Kateri so tisti aduti, ki jih ima Slovenija v primerjavi z drugimi naprednimi evropskimi državami in kaj bo potrebno nujno spremeniti, da jim bomo lahko konkurirali?

Ima dobre izobraževalne vsebine, ima visoke zahtevnostne nivoje, to je dobra stran. Slabša stran pa je, da je Slovenija kot majhna država slabo prepoznavna. Kriterije se ne da poenotiti na silo. To bo naredil sam trg. Programi, ki jih bodo cenili delodajalci, bodo preživeli, tisti, ki jim delodajalci ne bodo dali prave veljave, pa bodo zatonili ...

6. Ali je Slovenija "učeca se družba"?

Je na poti k učeči se družbi!

7. V nekem članku sem zasledila izjavo, da bodo v prihodnosti nepismeni tisti, ki se ne bodo znali sami samostojno učiti. Kako komentirate to izjemno zanimivo izjavo?

Povsem drži! Naloga šole je, da vas pripravlja na vseživljenjsko učenje in da vas nauči temeljnih tehnik učenja, naloga posameznika pa, da se uči.

12.2. Intervju s Tanjo Vilič Klenovšek

Gospa Tanja Vilič Klenovšek je po izobrazbi magistra pedagogike. Z dodiplomskim študijem si je pridobila naslov profesorica pedagogike in sociologije, na podiplomskem študiju pa se je vpisala na smer andragogika. Za magistrsko delo si je izbrala temo z naslovom Vpliv izobrazbe zaposlenih na

produktivnost dela. Zaposlena je v Andragoškem centru Slovenije, njeno področje dela pa je bilo v zadnjih desetih letih zelo raznoliko. Največ časa je posvečala trem področjem dela: izobraževanju brezposelnih, kurikularni prenovi izobraževanja odraslih v drugi polovici devetdesetih let in svetovanju v izobraževanju odraslih. Je vodja tematskega področja Informiranje in svetovanje v izobraževanju odraslih ter vodja ali strokovna sodelavka pri raziskovalnih in razvojnih projektih.

1. Ali je koncept vseživljenjskega izobraževanja (koncept preživetja za 21. stoletje) z andragoškega in metodološkega vidika gledano dobro razvit, izpopolnjen ali pa bi se po vašem mnenju dalo še kaj izboljšati?

Pravzaprav ni možno, da bi bil koncept vseživljenjskega učenja v nekem obdobju nekaj, kar lahko do konca dorečeš in do konca opredeliš. Potrebno ga je, kot vsak koncept, opazovati kako je v nekem trenutku in v nekem prostoru opredeljen in umeščen v temeljne dokumente na ravni sistema (izobraževanja odraslih) ter na drugi strani, kako se uresničuje in izpeljuje v praksi. Vsekakor pa skoraj vedno prihaja do razkoraka, na eni strani, kaj je opredeljeno v ključnih dokumentih na tem področju ter na drugi strani, kaj se uresničuje v praksi. Velja pa, da šele ko je stroka (andragogika) dovolj razvita in uveljavljena lahko koncept vseživljenjskega učenja tudi umesti v temeljne strokovne podlage za področje izobraževanja na splošno in v druge dokumente na nacionalni ravni, ki opredeljujejo tudi razvoj človeških virov. Temu pa sledi, da mora biti tudi država dovolj "bogata", da lahko to finančno podpre. V Sloveniji smo nekje na sredini. Na eni strani imamo vse ključne dokumente zelo dobro in kakovostno pripravljene (državni razvojni program, program politike zaposlovanja, strokovne podlage za nacionalni program za izobraževanje odraslih, podlage za črpanje sredstev iz strukturnih skladov EU idr.) in v vseh teh podlagah ter dokumentih je koncept vseživljenjskega učenja ustrezno tudi umeščen. Na drugi strani pa kot država še vedno ne vlagamo v izobraževanje odraslih dovolj finančnih sredstev, da bi lahko v večji meri ta koncept zaživel tudi v praksi. Če povzamem, še vedno ni dovolj sredstev, da bi lahko vsi potrebni projekti na področju izobraževanja odraslih v Sloveniji v praksi tudi zaživel.

2. Ali vplivajo procesi globalizacije, spreminjajoči se svet dela, vse bolj poudarjena demokratizacija življenja na učenje odraslih?

Da, vsekakor. Tudi če ne bi hoteli, bi se to dogajalo, tako na ravni političnega kot gospodarskega sistema in posledično na ravni družbenega sistema, družbene urejenosti. Nenehne spremembe pomenijo tudi nenehno potrebo prilagajanja človeka tem spremembam. Ne samo, da človek te spremembe spremlja, temveč da jih tudi obvladuje, da zna v teh spremembah živeti in preživeti. To pa lahko doseže z nenehnim pridobivanjem novega znanja, spretnosti, njegovim posodabljanjem ter tudi z razvijanjem novih vrednot. To slednje je izredno pomembno, kajti sredstva za izobraževanje za

potrebe dela se še najdejo, se morajo, če hoče podjetje preživeti in biti konkurenčno v tržnih pogojih ekonomije, pogosto pa zmanjka sredstev za izobraževanje za človekov osebni razvoj in za razvijanje človeka kot aktivnega državljana. Pomen razvoja človeka kot aktivnega državljana se v zahodnoevropskem svetu čedalje bolj poudarja in razvijajo se različni (tudi brezplačni) izobraževalni programi in oblike učenja, ki so dostopne širšemu krogu ljudi. Tega pa pri nas še ni dovolj, tako da procesi razvijanja in spreminjanja človekovih vrednostnih sistemov pri nas še vedno zaostajajo.

Proces nenehnega ekonomskega spreminjanja je zelo pospešen in se odraža v vseh družbenih dogajanjih. Hkrati pa lahko opazimo, da v naši družbi še nismo zagotovili, da lahko vse plasti te družbe enako hitro in uspešno sledijo tem spremembam. To se kaže na različne načine, tudi v vsakodnevnih situacijah, ko se pokaže, da se ljudje v vsakdanjih situacijah ne znajdejo več, ne znajo sami reševati svoje probleme, se počutijo nemočne in zgubljene. Tako se povečuje razkorak med ljudmi, ki slabo razumejo kaj se v družbi dogaja in tistimi, ki spremljajo spremembe, berejo in se vključujejo v različne oblike izobraževanja in učenja, da obvladujejo spremembe in da ne nazadnje tudi soustvarjajo te spremembe. Posledično pa vplivajo te razlike tudi na razlike kakovosti samorealizacije posameznega človeka. Nekdo, ki ima znanje, informacijo, ima tudi več možnosti za kakovostnejšo samorealizacijo nasproti tistemu, ki nima znanja in informacij.

Potrebno je razvijati pripravljenost na spremembe, da se z njimi lahko soočiš, jih obvladaš, poznaš, razumeš in soustvarjaš. Poti pridobivanja informacij in znanja pa so lahko zelo različne. Lahko se usedeš za knjigo, greš na neko predavanje, obišeš delavnico, internetno stran ipd. In pomembno je, da razvijamo različne poti, oblike in možnosti izobraževanja in učenja, za različna znanja, spretnosti in razvijanje vrednot, za različne potrebe in priložnosti, za različne ljudi.

3. So v Sloveniji doslej razviti (obstoječi) načini andragoške prakse učinkoviti?

Andragoška praksa je tudi že v našem prostoru zelo razvejana in lahko bi rekla, da se je v zadnjih petih letih na nekaterih področjih veliko spremenilo. Na Andragoškem centru razvijamo različne projekte, za različne ciljne skupine in potrebe učenja ali podporo učenju odraslih. Pri tem upoštevamo tudi dobre prakse drugih držav. Na primer, sama že nekaj let delam na razvoju svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, pri čemer smo upoštevali lastne izkušnje na tem področju v preteklosti, izkušnje drugih, predvsem evropskih držav ter razvili lasten model lokalnega svetovalnega središča za izobraževanje odraslih, ki smo ga prilagodili našim razmeram in potrebam. Hkrati pa smo bili v okviru mednarodnega projekta Pakt stabilnosti za JV Evropo v letu 2001 izbrani za tiste, ki naš "know-how" prenašamo v prostor jugovzhodne Evrope. Poleg tega pa smo vključeni tudi v druge evropske projekte in smo enakovredni partnerji med drugimi državami EU. Lahko bi rekla, da je naša stroka dovolj razvita, da ne prevzame tujih vzgledov avtomatično, temveč premišljeno in selektivno, poleg tega pa razvijamo tudi svoj "know-how".

Na primer, še vedno pa smo premalo naredili za bolj fleksibilno organizacijo srednješolskega formalnega izobraževanja odraslih. Preveč smo togi. Nekateri programi so premalo dostopni z vidika večjih možnosti priznavanja predhodno pridobljenega znanja in izkušenj po neformalnih poteh. Učitelji, ki učijo odrasle v programih srednješolskega formalnega izobraževanja niso bili v večjem obsegu vključeni v usposabljanje za delo z odraslimi. Seveda pa so tudi izobraževalne organizacije, ki veliko vlagajo v izpopolnjevanje svojega kadra za delo z odraslimi in imajo dolgoletno tradicijo, in pa organizacije, ki so v zadnjih letih bolj odprle vrata odraslim izobraževancem in poskrbele za večjo kakovost.

Velik minus v našem prostoru pa so možnosti financiranja odraslih za izobraževanje in učenje, tako za pridobitev formalne izobrazbe, kot tudi za neformalno izobraževanje in učenje. V zadnjem času so se sicer napravili določeni premiki na tem področju. Od leta 1998 imamo vladni Program izobraževanja brezposelnih za pridobitev formalne izobrazbe - Program 5000. Lansko leto smo imeli razpis za sofinanciranje izobraževanja za dvig izobrazbene ravni zaposlenih. Osebnostno pa menim, da so te možnosti res velik korak naprej, še vedno pa so bile premalo diferencirano opredeljene, da bi omogočile dostop do pridobitve višje formalne izobrazbe od že pridobljene vsem, ki to potrebujejo, temveč so te možnosti primernejše za tiste, ki so bolj motivirani, ki imajo boljše osebne dohodke in si razliko do polne cene lahko sami krijejo, ki imajo več spodbud v svojem okolju. Tako se spet znajdejo v slabšem položaju glede dostopa do izobraževanja tisti posamezniki, ki so že na socialnem obrobju in jih neizobraženost še bolj potiska na rob družbe. Se pa v letošnjem letu napoveduje nekaj novih spodbud in sicer tudi več sredstev ta dvig izobrazbene ravni prebivalstva v Sloveniji in upam, da s tem tudi več možnosti za vse iz obrobja.

Tudi če pogledamo neformalno izobraževanje, vidimo, da se vanj vključujejo vse več izobraženi, ki si pogosto tudi sami plačajo izobraževanje. Na drugi strani pa so manj izobraženi, pogosto z manjšo kupno močjo, s slabše izraženimi potrebami po izobraževanju, ki prav tako potrebujejo različno znanje, a do njega ne pridejo, ne vedo, za kaj ga lahko uporabijo, ne poznajo ponudbe ali pa so jim programi finančno nedostopni. Zato tudi strokovne podlage za nacionalni program za izobraževanje odraslih uvrščajo programe neformalnega izobraževanja, še posebej programe za osebno rast in za aktivno državljanstvo med prednostne cilje izobraževanja odraslih v Sloveniji v prihodnosti. Tudi to mora biti del koncepta vseživljenjskega učenja.

4. Ali v Sloveniji sprejemamo koncept vseživljenjskega izobraževanja? Bi lahko rekli, da ga resnično, dejansko živimo? Katera evropska država je po vašem mnenju najboljše sprejela, implementirala koncept vseživljenjskega izobraževanja?

V nacionalnih dokumentih imamo koncept vseživljenjskega učenja dobro opredeljen. V praksi pa bo potrebno izpeljati še kar nekaj projektov in ukrepov ter razvojnih korakov, da bo to boljše zaživel. Leto mora zaživeti tudi na ravni posameznika. Če je posameznikom izobraževanje in učenje zelo slabo

dostopno, težko govorimo o uresničitvi koncepta vseživljenjskega učenja. Lahko je slabo dostopno zaradi pomanjkanja informacij o možnostih za izobraževanje in učenje ali pa posamezniki nimajo dovolj sredstev za to. Zato so še posebej pomembni projekti, ki bodo povečevali dostopnost in vključenost v izobraževanje in učenje odraslih. Eden takih projektov je tudi razvoj informativno-svetovalne dejavnosti v izobraževanju odraslih, ki ga imamo na Andragoškem centru Slovenije in v okviru katerega smo razvili lokalna svetovalna središča za pomoč odraslim pri odločanju za izobraževanje, med potekom izobraževanja in ob zaključku izobraževanja in učenja. Povečevati želimo udeležnost v izobraževanju z večjo informiranostjo odraslih in s svetovalno podporo.

Z vidika drugih evropskih držav pa bi težko rekla, katera evropska država je najbolje implementirala koncept vseživljenjskega učenja. Izpostavila bi skandinavske dežele, ki zelo veliko naredijo na področju vseživljenjskega učenja ter tudi Anglijo. V zadnjih letih pa je na področju izobraževanja odraslih zelo veliko naredila na primer Irska, predvsem s pomočjo sredstev, ki jih je dobila iz programov Evropske unije. Preko sodelovanja v projektu Pakt stabilnosti za JV Evropo (vodi ga Nemčija), v okviru katerega poteka že nekaj let pod-projekt Razvoj izobraževanja odraslih v JV Evropi, pa bi lahko rekla, da se dogajajo intenzivnejši procesi revitalizacije izobraževanja in učenja odraslih tudi v državah JV Evrope.

5. Kateri so tisti aduti, ki jih ima Slovenija v primerjavi z drugimi naprednimi evropskimi državami in kaj bo potrebno nujno spremeniti, da jim bomo lahko konkurirali?

Na vstop v EU smo se začeli intenzivno pripravljati že pred dobrim letom tudi na področju izobraževanja in učenja odraslih. Menim, da bo potrebno še več vlagati v področje izobraževanja in učenja odraslih, predvsem v razvijanje novih pristopov in oblik učenja. To pa je potrebno omogočiti z različnimi finančnimi (npr. plačila šolnin, štipendije ter ostali stroški povezani z izobraževanjem) in drugimi strokovnimi podpornimi mehanizmi.

Prednost Slovenije je lahko majhnost države. Majhnost nudi dober pregled, kaj je v tem prostoru že razvito, kaj ni, kje so tiste šibke in močnejše točke ter lažji pregled, kaj je v posameznih okoljih potrebno narediti, izboljšati. Druga pozitivna lastnost pa je, da se Slovenija že vrsto let odpira v zahodnoevropski prostor in je pretok informacij preko programov EU zelo dober oziroma, da smo tudi izobraževalci odraslih v Sloveniji že nekaj let enakovreden strokoven partner v evropskih projektih (še posebej v programih Leonardo da Vinci in Grundtvig).

6. Ali je Slovenija "učeeča se družba"?

Rekla bi, ne še, smo pa naredili že veliko korakov na poti k temu. Mislim, da o učeči se družbi lahko govorimo takrat, ko bomo prišli do učečega se vsakega posameznika. Za učečega posameznika pa ni nujno, da se vsak dan in nenehno uči. Učeči se posameznik je tisti, ki zna poiskati znanje, ko ga

potrebuje oziroma, da se v njem vzbudi želja, interes, da to znanje pridobi. Težko bi rekla, da je katerakoli država že učeča se družba, vendar pa so nekatere družbe bolj blizu nekatere pa so bolj oddaljene temu stanju.

Če na primer pogledamo nekatera večja slovenska podjetja, ki so naredila že zelo veliko na tem področju in so učeča se podjetja na eni strani in na drugi strani imamo v Sloveniji tudi podjetja, ki ne naredijo prav veliko za izobraževanje svojih zaposlenih, lahko rečemo, da smo v preseku nekje na sredini poti do zelenega cilja.

Pomembno je, da se vzpodbudijo okoliščine, da želimo vedeti, razumeti, da želimo biti aktivni. Ni potrebno, da iščeš znanje le v organizirani obliki (tečaju, seminarju, delavnici), lahko si pomagaš sam in samostojno načrtuješ in izpelješ proces učenja ali pa se obrneš za pomoč še na nekoga drugega.

7. V nekem članku sem zasledila izjavo, da bodo v prihodnosti nepismeni tisti, ki se ne bodo znali sami samostojno učiti. Kako komentirate to izjemno zanimivo izjavo?

Pred kakim mesecem dni bi se verjetno takoj brezpogojno strinjala s to izjavo. Sedaj pa bi rada to osvetlila z novim vedenjem, ki sem ga pred nekaj meseci pridobila na predavanju kanadskega strokovnjaka, ki že vrsto let razvija programe za funkcionalno nepismenost, za pridobivanje temeljnih spretnosti in veščin. Posebej je izpostavil, da je napačno prepričanje, da se manj izobraženi, ki so pogosteje tudi funkcionalno nepismeni nič ne učijo, ampak, da se učijo drugače. Ne učijo se po splošno sprejetih in uveljavljenih poteh in pogosteje pridobljeno novo znanje, ne znajo tako predstaviti in uporabiti kot ga znajo bolj učeči se posamezniki. In ravno tu moramo izobraževalci narediti premike. Kako tem ljudem pomagati, da tisto, kar se naučijo po njihovih poteh in kanalih, sistematizirajo in opredelijo kot znanje, ki ga lahko uporabijo ter, da njihove vzorce učenja uporabimo tudi za tiste vsebine, ki jih potrebujejo za vsakodnevno življenje ali za nove spremembe v procesih dela.

Res pa je, da če nimaš funkcionalnih znanj, nimaš informacij, kako priti do kanalov učenja in ne znaš uporabljati teh kanalov. Manj kot imaš vedenja, manj imaš dostopa do teh različnih možnosti pridobitve znanj. Zato pa moramo razvijati svetovalno dejavnost, da pridemo do vsakega odraslega v lokalni skupnosti z informacijo, kakšne so možnosti, kako se do te možnosti pride in da mu pomagamo priti do nje. Tudi peto poročilo evropskega Memoranduma o vseživljenjskem učenju še posebej izpostavlja pomen svetovanja v uresničevanju koncepta vseživljenjskega učenja.

13. ZAKLJUČEK

Znanje je kakovostna prvina človekove osebnosti, ki ga moramo poudariti in negovati. Vsako znanje pa ne doseže svoje biti, če ga ne znamo izraziti v praksi. Naučiti se moramo živeti v hitro spreminjajočem se svetu, v dobi informacijske tehnologije. Sprejeti moramo nove metode učenja, da bomo kos hitremu napredku informatike, virtualnemu svetu ter množičnim svetovnim komunikacijam. Če pa hočemo to doseči, se moramo preusmeriti od tradicionalnih h konstruktivističnim oblikam učenja, ter se osvoboditi enoumnega družbenega življenja, da bomo lahko družbeno in individualno skladno živeli. Tradicionalne oblike učenja in poučevanja moramo zamenjati z multimedijskimi pripomočki, z novimi oblikami dela in poučevanja, katere morajo biti za različne skupine ljudi različne. Družboslovje je spremenljivo in spremeniti se morajo tudi metode dela, učenja in poučevanja.

V današnjem času se človek vsakodnevno sooča z obilico novih informacij, ki jih mora znati pravilno uporabljati v življenju. Naučiti se mora učiti se. To velja tako za mlajše kot za starejše družbene kroge. Izobraževanje se začne v zgodnjem otroštvu in naj bi trajalo vse življenje. Vseživljenjsko izobraževanje sestavlja več izobraževalnih etap, kot so: redno izobraževanje, nadaljnjo izobraževanje, izobraževanje odraslih, izobraževanje starejših ... Vseživljenjsko učenje bi moral vsak posameznik sprejeti kot nek izziv, kateri bi mu pomagal spoprijeti se z življenjskimi problemi ter ga duhovno in delovno izpopolnjeval.

Seveda se kulturno in družbeno ne moremo homogenizirati z drugimi narodi, vendar pa se kot družba moramo vključiti v evropske integracijske tokove, da bomo znali razumeti druge ljudi, delo in okolje okoli nas. Le demokracija in posledično odgovorna državljanska vloga, ponuja vsakemu posamezniku razumeti prepad med lokalnim in globalnim, tradicijo in sodobnostjo ter enakopravnostjo in tekmovalnostjo.

Teme diplomske naloge sem se lotila kot družboslovka, na ravni posameznika in na ravni družbe ter pri tem uporabila interdisciplinarni pristop. Namen moje naloge je bil predstaviti ter raziskati razvitost in razširjenost vseživljenjskega izobraževanja v Sloveniji ter v nekaterih drugih evropskih državah.

V naši državi je bilo izdelanih že veliko različnih nacionalnih dokumentov, v katere je umeščen koncept vseživljenjskega izobraževanja, vendar pa se v praksi ta način življenja šele razvija. Ker smo bili dolgo sužnji "represivne" družbene politike, bo potrebno vložiti veliko truda, da se bomo rešili tradicionalnih okov ter prestopili k drugačnemu, liberalnejšemu načinu mišljenja, učenja, življenja ter reševanja osebnih in družbenih problemov. Naloga vsakega posameznika je, učiti se za življenje ter pridobljena znanja prenesti na svoje potomce, kajti le, ko se bo vsak posameznik zavedal pomembnosti kakovosti znanja in bo znal z njim razpolagati, bomo na dobri poti do učeče se družbe oziroma družbe znanja. V današnjem času je temelj preživetja permanentno izobraževanje in le s stalnim plasiranjem znanja bomo lahko kos hitro spreminjajočim se svetu in posledicam, ki jih ta prinaša.

V Sloveniji je za izobraževanje odraslih na razpolago veliko organizacij in ustanov, problem pa se pojavi pri njihovi neenakomerni razporeditvi. Izobraževalna ponudba v večjih mestih je pestra in lahko zadovolji potrebe posameznika, problem z raznolikostjo pa nastane v krajih, ki so geografsko oddaljeni od velikih mest. Ponavadi ti kraji že tako zaostajajo v ekonomskem razvoju, ljudje pa so prikrajšani še različne možnosti izobraževanja. Potrebno bo vložiti še veliko truda, da se bo razkorak med mesti in podeželjem zabrisal in da se bodo socialne neenakosti pri možnostih izobraževanja zmanjšale. Slovenska politika pa na tem področju naredi zelo malo. Kot smo videli v prvem delu država za izobraževanje odraslih nameni zelo malo denarja, finančno pa podpre le 19% odraslih izobraževancev.

V zadnjih letih pa se je v Andragoškem centru Slovenije na področju vseživljenjskega izobraževanja in izobraževanja odraslih odvilo vrsto pomembnih projektov, akcij, seminarjev ... Andragoški center je osrednja ustanova za razvoj, raziskovanje, svetovanje in mednarodno sodelovanje na področju izobraževanja odraslih. Njihovo temeljno poslanstvo je razvijati kulturo vseživljenjskega učenja in izobraževanja odraslih v Sloveniji.

Odrasli posamezniki v naši državi se v veliki meri (73%) odločajo za izobraževanje zaradi potreb dela in poklicne kariere. Ponavadi so to ljudje z višjo izobrazbo, zaposleni na višjih delovnih položajih v organizacijski hierarhiji in v določenih sektorjih. Ti ljudje, z ugodnejšim gmotnim položajem, z boljšimi življenjskimi razmerami in višjo izobrazbo, so bolj nagnjeni k izpopolnjevanju in imajo več možnosti za nadaljnje izobraževanje. Ljudje z nižjo izobrazbo, ponavadi zasedajo nižja delovna mesta, razpolagajo z manjšo kupno močjo, imajo slabše urejene življenjske pogoje in so nemotivirani za nadaljnje izobraževanje. To lahko nastane kot posledica zaradi negativnih izkušenj z učenjem v mladosti, pomanjkanja finančnih sredstev ali pa so preprosto otopeli v svojem delu in ne kažejo nikakršnega zanimanja za svoje duhovno in delovno napredovanje. Delodajalci bi morali v večji meri spodbujati zaposlene za vključitev v procese izobraževanja in jih tudi finančno podpirati. Država pa bi poleg denarne podpore, z ugodnejšimi predpisi in pravili zagotovila enake možnosti izobraževanja za vse družbene sloje, kajti vlaganje v človeške vire vodi k napredku, ustvarjalnosti in konkurenčnosti. Aktivni posamezniki realizirajo želje po kvalitetnejšem življenju in s tem spreminjajo svoje okolje v učeče se okolje. Le ko bo vsak posameznik spremenil to fleksibilno, hitro spreminjajoče se okolje v učeče se, bomo postali učeča se družba. Permanentno izobraževanje je odgovor za naš družbeni, delovni in osebni obstoj. S tem ne mislim samo na oblike formalnega izobraževanja, temveč na vse oblike učenja, s katerim se bogati in povečuje naše znanje. Ko bomo začeli živeti po principu "učenje za življenje", bomo začeli osvajati koncept vseživljenjskega učenja, kot to počnejo skandinavske in druge napredne države.

Znanje je človekova prvina, ki jo je potrebno stalno nadgrajevati, negovati, poglobljati, spreminjati in jo funkcionalno uporabljati. Le tako lahko ostanemo konkurenčni na trgu delovne sile in znamo ustrezno reševati življenjske zapreke. S stalnim izpopolnjevanjem in dopolnjevanjem lahko postanemo

kos globalizacijskim procesom, ki prinašajo obilico novih informacij, hitro spreminjajočo se informacijsko tehnologijo in nove načine življenja.

LITERATURA

Samostojne publikacije

Brenk, Erika (2001): Izobraževanje odraslih v Sloveniji 2000/2001: izvajalci in programi. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Davies, W. Keith (1994): Vseživljenjsko učenje: Koncept preživetja in akcijski načrt za 21. stoletje. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Delors, Jacques (1996): Učenje: skriti zaklad: poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za 21. stoletje, pripravljeno za Unesco. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Drofenik, Olga, Zoran Jelenc, Janko Muršak, Ivan Svetlik, Sonja Klemenčič, Ana Krajnc, Vida A. Mohorčič Špolar, Andrej Žižmond (1991): Izobraževanje v Sloveniji za 21. stoletje. Izobraževanje odraslih: strokovne podlage. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana.

Drofenik, Olga (1994): Poslovanje organizacij za izobraževanje. V: Snovanje in sistemsko urejanje izobraževanja odraslih: splošna izhodišča in primerjalni pregled stanja v Sloveniji (raziskovalno poročilo), Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana, str. 284-303.

Drofenik, Olga, Angela Ivančič, Zvonka Pangerc Pahernik, Janko Berlogar, Branka Emeršič, Nataša Elvira Jelenc, Sonja Klemenčič, Tanja Možina, Jerina Kodelja Starin, Tomaž Kraigher, Metka Rečnik, Zvonka Pretnar, Marija Velikonja, Lojze Sočan (1998): Nacionalni program izobraževanja odraslih: strokovne podlage zvezek 1. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Drofenik, Olga, Angela Ivančič, Zvonka Pangerc Pahernik, Janko Berlogar, Branka Emeršič, Nataša Elvira Jelenc, Sonja Klemenčič, Tanja Možina, Jerina Kodelja Starin, Tomaž Kraigher, Metka Rečnik, Zvonka Pretnar, Marija Velikonja, Lojze Sočan (1999): Nacionalni program izobraževanja odraslih: strokovne podlage zvezek 2. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Jelenc, Sabina (1996): ABC izobraževanja odraslih. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Jelenc, Zoran (1994): Izhodišča in utemeljitev projektov. V: Snovanje in sistemsko urejanje izobraževanja odraslih: splošna izhodišča in primerjalni pregled stanja v Sloveniji: raziskovalno poročilo. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana, str. 7-55.

Jelenc, Zoran (1998): Vseživljenjsko izobraževanje in vseživljenjsko učenje. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Jurančič, Natan (1996): Šolska zakonodaja I. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.

Kailer, Norbert, Gravert-Jenny, Ulrike (1997): Continuing vocational training in Austria. V: Continuing vocational training: Europe, Japan and the United States of America. Office of Official Publications of the European Communities, Luxembourg, str. 1-16.

Klemenčič, Sonja (1992): Razvrščanje izobraževalnih organizacij in programov v sistem izobraževanja odraslih v Sloveniji. V: Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije: delovno poročilo za leto 1999, Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani, Ljubljana, str. 79-102.

Klemenčič, Sonja (1995): Mreža organizacij za izobraževanje odraslih. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Krajnc, Ana (1998): Vseživljenjsko izobraževanje strokovni, vseživljenjsko učenje populistični izraz. V: Vseživljenjsko izobraževanje in vseživljenjsko učenje, Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Lipužič, Boris (1996): Izobraževanje na razpotju. Modrijan založba, Ljubljana.

Lipužič, Boris (1994): Izobraževalni trendi v zahodni Evropi. Educa, Ljubljana.

Longworth, Norman, Davies, Keith (1996): Lifelong learning. New vision, new implications, new roles for people, organisations, nations and communities in 21 century. Kogan Page Ltd., London.

Mohorčič Špolar, Vida (2001): Udeležba prebivalcev Slovenije v Izobraževanju odraslih: Zbirka Študije in raziskave 10. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

Pretnar Zvonka, Olga Drogenik (1994): Upravljanje izobraževanja odraslih v Sloveniji. V: Snovanje in sistemsko urejanje izobraževanja odraslih: splošna izhodišča in primerjalni pregled stanja v Sloveniji (raziskovalno poročilo), Andragoški center Slovenije, Ljubljana, str. 209-234.

Radovan, Marko (2001): Motivacija odraslih za izobraževanje. Raziskovalno poročilo, Ljubljana.

Rapponen, Matti (1997): Continuing vocational training in Finland. V: Continuing vocational training: Europe, Japan and the United States of America. Office of Official Publications of the European Communities, Luxembourg, str. 61-86.

Svetlik, Ivan (2001): Mednarodne primerjave. V: Mednarodna primerjalna študija Upravljanje človeških virov. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 158-187.

Širok, Majda (2000): Trends and issues in VET. V: Vocational education and training developments in Slovenia, Germany and in the Netherlands: documentation from two policy workshops. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana, str. 10-15..

Vilič Klenovšek, Tanja, Sonja Klemenčič (2002): Svetovanje v izobraževanju odraslih: Organiziranost, pogoji in način delovanja. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana.

(1997) Education policy analysis 1997. Centre for educational research and innovation, Paris.

(2002) Eurostat yearbook 2002. Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

(2001) National actions to implement Lifelong Learning in Europe. Cedefop, Eurydice 2001.

(2000) Rezultati raziskovanj (2000): Srednješolsko izobraževanje, št. 745, Ljubljana.

(2002) Statistical yearbook on candidate and south-east European countries 2002, Luxembourg.

(2001) Statistične informacije (november 2001): Nadaljnje izobraževanje, 1998/99. V: Izobraževanje, št.308, Ljubljana.

(2002) Statistične informacije (april 2002): Izobraževanje in usposabljanje zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah. V: Izobraževanje, št. 83, Ljubljana.

(2002) Statistični letopis 2002. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.

Članki

Brečko, Daniela (1996): "Motivacija pri izobraževanju na daljavo". *Andragoška spoznanja*, 01, str. 22-32.

Brenk, Erika (2003): "Raziskava nadaljnega poklicnega izobraževanja in usposabljanja zaposlenih". *Novičke*, 02, str. 11-12.

Brenk, Erika (2002): "Nadaljnje poklicno usposabljanje zaposlenih v podjetjih in drugih organizacijah v državah kandidatkah za vstop v Evropsko unijo". *Novičke*, 02, str. 23-26.

Geder, Mateja (2002): "Že skoraj 500 študentov študira on line". *Novičke*, 11, str. 18-19.

Jakara, Vera (2002): "Preverjanje in potrjevanje poklicnih kvalifikacij". *Novičke*, 01, str. 4-7.

Jelenc Kraševac, Sabina (2000): "Učeče se organizacije". *Andragoška spoznanja*, 03, str. 75-85.

Jelenc, Zoran (2000): "Nacionalne strategije izobraževanja odraslih". *Andragoška spoznanja*, 02, str. 5-20.

Komac, Irena (2003): "Strokovni svet Republike Slovenije za izobraževanje odraslih se predstavlja". *Novičke*, 04, str. 20.

Končina Boltin, Melanija (2002): "Evropski certifikat za vrednotenje temeljnih spretnosti". *Novičke*, 04, str. 7-9.

Kucler, Slavica (2003): "Evropski standardi v sistemih izobraževanja in usposabljanja". *Novičke*, 04, str. 22-23.

Perme, Eva (2003): "Delovanje središč za samostojno učenje v šolskem letu 2001/2002". *Novičke*, 02, str. 5-7.

Radovan, Marko (2002): "Motivacija v izobraževanju odraslih". *Novičke*, 11, str. 10.

Radovan, Marko (2002): "Ovire odraslih pri vključevanju v izobraževanje". *Andragoška spoznanja*, 01, str. 24-31.

Sotošek, Andrej (2003): "Stanje in razvoj Zveze ljudskih univerz Slovenije". Novičke, 01, str. 8-11.

Starc, Jasmina (2002): "Posebnosti v izobraževanju odraslih na samostojnih visokošolskih zavodih v Sloveniji". Pedagoška obzorja, 03-04, str. 108-124.

Vilič Klenovšek, Tanja (2003): "Nekaj podatkov o lokalnih svetovalnih središčih". Novičke, 02, str. 8.

Židan, Alojzija (2002): "Slovenski izobraževalni nacionalni interesi in EU". Teorija in praksa, št. 6, str. 1048-1058.

Žnidaršič, Bojan (2002): "EWGEC 2002". Novičke, 12, str. 9-11.

Viri iz medmrežja

The Ocho Rios Declaration, International Council for Adult Education. Dostopno preko www.web.net/icae/eng/ordeceng.html, (27.05.2003)

Študijski krožki, Andragoški center Republike Slovenije. Dostopno preko www.acs.si/projekti/010/, (10.06.2003)

Izobraževanje odraslih v Italiji, Eurydice. Dostopno preko www.eurydice.org/Eurybase/Appliccation/frameset.asp?country=IT&language=EN, (29.05.2003)

Izobraževanje odraslih na Švedskem, Eurydice. Dostopno preko www.eurydice.org/Eurybase/Appliccation/frameset.asp?country=SW&language=EN, (29.05.2003)

Krek, Janez (1995): Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Dostopno preko http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/publikacije/ministrstvo/bela/izobrazevanje_odraslih.ap, (10.02.2003)

(1948) Splošna deklaracija o človekovih pravicah, 26. člen. Dostopno preko www.amnesty-international.si/dokumenti/content/sdep.html, (10.02.2003)

(1991) Ustava Republike Slovenije, 57. člen. Dostopno preko http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html, (01.06.2003)

Financiranje izobraževanja odraslih, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Dostopno preko <http://www.mszs.si/slo/solstvo/odrasli.asp#financiranje>, (22.03.2003)

Razpis za vpis odraslih v šolskem letu 2002/2003, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Dostopno preko http://www.mszs.si/slo/aktualno/javni_razpis.asp?ID=924, (13.04.2003)

Program 5000. Dostopno preko <http://www.ess.gov.si/html/Dejavnost/Programi/Izobrazevanje/program%205000%20za%20leto%202002%20-%202003.doc>, (14.04.2003)

PRILOGA

Vprašanja za intervju

1. Ali je koncept vseživljenjskega izobraževanja (koncept preživetja za 21. stoletje) z andragoškega in metodološkega vidika dobro razvit, izpopolnjen ali pa bi se po vašem mnenju dalo še kaj izboljšati?
2. Ali vplivajo procesi globalizacije, spreminjajoči se svet dela, vse bolj poudarjena demokratizacija življenja na učenje odraslih?
3. So v Sloveniji doslej razviti (obstoječi) načini andragoške prakse učinkoviti?
4. Ali v Sloveniji sprejemamo koncept vseživljenjskega izobraževanja? Bi lahko rekli, da ga resnično, dejansko živimo? Katera evropska država je po vašem mnenju najbolje sprejela, implementirala koncept vseživljenjskega izobraževanja?
5. Kateri so tisti aduti, ki jih ima Slovenija v primerjavi z drugimi naprednimi evropskimi državami in kaj bo potrebno nujno spremeniti, da jim bomo lahko konkurirali?
6. Ali je Slovenija "učeca se družba"?
7. V nekem članku sem zasledila izjavo, da bodo v prihodnosti nepismeni tisti, ki se ne bodo znali sami samostojno učiti. Kako komentirate to izjemno zanimivo izjavo?